

România literară

Apare săptăminal sub egida
Uniunii Scriitorilor

Editor:
Fundatia România literară
Director general
Nicolae Manolescu

13 - 19 septembrie 2000
(Anul XXXIII)

36

EDITORIAL

de Nicolae
Manolescu

În premieră
în limba română

Accelerarea de Dino Buzzati

(pag. 22)

Emancipare cu preț redus

(pag. 3)

Ce nu tipărește tipograful

(pag. 7)

Interviurile
„României literare“:

**BUJOR
NEDELCOVICI**

(pag. 12-13)

**Supraviețuindu-ne
nouă înșine**

(pag. 19)

**PÁL
NAGY**

(pag. 20-21)

Ovidiu Iuliu Moldovan despre poezia lui Eminescu

(pag. 16)

**Autoritarismul
de
bodegă**

(pag. 2)

Călare peste timp

— corespondență din
Stockholm de la
GABRIELA MELINESCU —

(pag. 23)

Sufletul românesc

O CARTE a lui Constantin Noica din 1944 a fost reeditată la Humanitas (și încă de două ori: 1992 și 2000), după aproape jumătate de secol: *Pagini despre sufletul românesc*. Solicitată inițial de o editură germană, care voia o istorie a filosofiei românești, cartea este, în forma dată de autor, o culegere de conferințe și studii de la începutul anilor '40. Tînărul abia trecut de 30 de ani își punea cîteva din întrebările care aveau să-l urmărească toată viața. Chiar dacă răspunsurile vor fi altele în *Rostirea filosofică românească* sau în *Sentimentul românesc al ființei*, scrise cu decenii bune mai tîrziu, se pot întrevădea de pe acum anumite constante ale gândirii filosofului și chiar ale stilisticii sale afît de personale.

Una dintre ele este absența de "vocație filosofică" a "cugetului românesc". "Poate pentru că nu avem o problematică a *devenirii*", explică Noica. Explicația ne îndrumă spre o a doua constantă și anume absența "vocației istorice" la un popor care a trăit dintotdeauna sub semnul eternității. Ambele idei sînt urmărite de Noica în scrieri mai vechi sau mai noi (de la *Învățăturile* lui Neagoe, prin *Cantemir la Blaga*) sau în ziceri populare (cum ar fi "Ceasul umblă, lovește, și vremea stă, vremuiește" sau "Unde e multă minte, e și prostie multă") și în legende de felul celor culese de Tudor Pamfile. Demonstrației nu i se poate reproșa decît foarte îngusta bază "documentară". Se pot găsi oricînd texte sau expresii potrivnice. Dar e drept, pe de altă parte, că demersuri de acest tip nu au nici o șansă dacă autorul ar dori să epuizeze bibliografia. Ele nu sînt propriu vorbind științifice. Speculația (în care Noica este maestru) reprezintă în astfel de abordări aproape totul.

În orice caz, ambele idei merită o privire atentă. Și chiar dacă nu se vor dovedi "adevărate" (ceea ce, în fond, nici nu pretind a fi, rostul lor situîndu-se dincolo de acest criteriu), rămîn plauzibile și fascinante. Singurul aspect la care se mai poate contribui cu lucruri noi, după sclipitoarea desfășurare de silogisme de la Noica, este acela referitor la cauza absențelor revelate de autor: este ea un dat metafizic sau doar unul istoric? Am fost dintotdeauna înclinat spre determinismul istoric. Însă nu despre asta mi-am propus să scriu acum.

Vocație filosofică, românul nu are și nu a avut fiindcă a gîndit mereu prea aproape de natură și a pus această gîndire sub semnul măsurii. Noica are dreptate că gîndirea naturală și cumpătată este altceva decît filosofie, este adică înțelepciune. "Noima" românească ne conduce spre "filcuri", "care sînt mai mult ale lucrului decît ale minții", constată Noica. Și precizează: "Înțeleșurile (sau, mai corect, filcurile - N.M.) cresc din fire, pentru că gîndirea (românului - N.M.) este fire. E funcție la fel de firească, într-un sens, la fel de tainică, într-altul, ca tot ce e funcție în natură. Omul nu poate să nu gîndească, dar nici nu poate să-și prăpădească firea gîndind. Căci gîndul (românului - N.M.) nu e făcut să se încumete și semețească." Pentru Noica, a filosofa înseamnă a te înstrăina de natură, a i te opune, a fi în exces. Nașterea filosofiei "se datorează unui *a gîndi ca act nefiresc*" al singurei ființe, omul, care privește lumea "de la distanța pe care o dă spiritul." Tocmai această distanță, această rupere de firesc nu e caracteristică felului nostru de a gîndi, tocmai problematica pur spirituală ne lipsește.

Aceeași prelungire a naturalului, fără ruptură și opoziție, o găsim în conștienta populară românească și în acele, rare, texte culte care pot furniza dovezi concludente în sprijinul specificității noastre. Ideea este deja la Blaga, în distincția dintre cultura minoră (anistorică, rurală etc.) și cea majoră (istorică, urbană etc.). (Interesant e că examinînd filosofia lui Blaga însuși, Noica o situează în aceeași descendență "naturală" și "nefilosofică" de care a fost vorba mai sus.) Culturile minore sînt "naturale" și "eternale", au nostalgia neschimbării și a anonimatului, boicotînd istoria, evoluția, individualismul, dizarmoniile și excesele. Așa ar fi cultura română. Culturile majore sînt nefirești, istorice, utopiste, progresiste, individualiste, tensionate și excesive. După părerea lui Noica problema aceasta (fie în termenii săi, fie în aceia ai lui Blaga) e sortită a rămîne nesoluționată și deschisă. Oricît ar părea de curios, căci chiar faptul de a o conștientiza reprezintă un pas mare pe drumul unei soluții, după o jumătate de secol, lucrurile par a sta la fel. Sufletul românesc pare a fi trecut prin încercările bine știute ca gîsca prin apă. Istoria l-a călcat cu șenilele și el nu s-a clătinat din eternitatea lui firească. ■

CONTRAFORTde *Mircea Mihăiteș*

Autoritarismul de bodegă

AFLAȚI pe cai mari, pedeseristii nu pierd nici un prilej să scurme în gunoaiele societății românești, doar-doar vor reuși să prostească populația deziluzionată și derutată de penibila prestație a "algoritmilor". Îmbătați de aroma revanșei, ahtiați de putere, oamenii lui Iliescu au ieșit în haită la cersit voturi. Aroganța comunistoidă și nesimțirea nomenklaturistă se citește în privirile rapace ale hienelor politice ce-au dus România la infarctul care, după 1996, n-a făcut decât să se acutizeze. Mersul tanțos al lui Iliescu, asudările abundente ale lui Năstase și graseierile cu damf demagogic ale lui Răzvan Theodorescu sunt simptomele catodice ale ciumei care stă să cuprindă din nou România.

Că locul lui Iliescu ar trebui să fie într-un fund de închisoare, și nu în tumele electorale, nu pare să mai preocupe pe nimeni. Infractori notorii au devenit modele comportamentale urmate orbește de o populație ce n-a excelat niciodată la capitolul moralitate. Găinarii de ultimă speță s-au metamorfozat în vedete naționale de televiziune, iar femeiuștile specializate în naveta nădușită între paturi acaparează primele pagini ale ziarelor. Oricărui prostănac lovit cu leuca i se face loc în puzderia de "talk-show"-uri, de unde împărtășește vulgului ambetat marile sale descoperiri științifice. Muieri despletite, în privirea cărora citești nebunia, sunt proclamate "vizionare mistice", iar în jurul lor cohorta de "paranormaliști" se înghesuie adorator mai ceva decât la statuia Sfintei Bernardette.

Nu mai vorbesc de realizatorii emisiunilor de televiziune. Parcă au turbat cu toții, ahtiați după reclame electorale și după subiecte al căror senzationalism oligofren îi face să crape de râs și pe copiii de grădiniță. N-am să mai dau nume — le știe toată lumea — pentru că-ăș face o reclamă inutilă combinației de balamuc și hazna ce proliferază sub privirile mioape ale Consiliului Național al Audiovizualului. Cum ele au ajuns să pervertească o bună parte din români, e limpede că pentru a aduna voturi politicienii se vor comporta în consecință.

Asistăm, din acest motiv, la ivirea unui noi "algoritm": algoritmul vulgarității și al nesimțirii. Pentru a se face auziți de o populație ce nu reacționează decât la clipocituri lubrice și la lumina farurilor de Mercedes, politicienii se transformă — atunci când nu sunt așa ceva din naștere — în veritabile paie scelerate. Debusolați ei înșiși, nu le pasă decât de votul din vârful bățului măgăriei naționale. Gureși nevoie mare, nici nu le mai observi, din cauza calamităților scoase pe gură, pelticia morală și imoralitatea batjocoritoare. Gladiatori demagogici (precum Petre Roman și al său "El poate!") ori aranșori scufundați în cețurile vizionarismului levantin, precum Valeriu Stoica, incurcăreți-descurcăreți de teapa lui Meleşcanu, ca să nu mai vorbim de ultima achiziție a lotului de prezidențiabili, Marian Munteanu, în chimirul căruia sclipește, alături de hangerul "Mișcării", stiletul tăcut al măgurenismului, se înghesuie la votul românului ce, altfel, n-are decât două aspirații: mașină pe gratis de la Bingo și o partidă de sex cu fetele de pe coperta "Playboy"-ului.

Se rostesc atâtea aberații și se fac atâtea permutări, încât nici măcar competitorii nu se mai recunosc între ei. Pose-sori de biografii politice inspirate de de-

senele animate, se trezesc dimineața liberali, la prânz sunt țărăniști, pentru ca seara să se înscrie la Iliescu! Apartenența actuală nici nu contează prea mult, de vreme ce după alegeri oricum se vor alia cu toții! Sfinxul Valeriu Stoica a mișcat buzele din nou, spunând răspicat că nu exclude alianța cu criminalul Iliescu! Dacă tot a scăpat de oamni de onoare din partid, poate să-și dea în petic oricât dorește, îngânat de purtătorul său de palavre, o obrăznicătură pentru care principiile sunt o marfă iar adevărul o flegmă scuipată printre dinți în obrazul naivilor.

Când ideea liberală devine, ca la atotputernicul șef actual al lui... Ionescu-Quintus, obsesia bicefală a câștigării președinției și a locurilor în parlament, așadar, o competiție pentru ciolan, ajunge să-mi fie dor de gângăvelile cretine ale lui Ceaușescu. Acela avea, măcar de formă, grijă să nu uite să menționeze și poporul. Vârcolacii ieșiți din pulpana lui nu-și iau nici măcar această minimă precauție: ei îți spun, verde-n față că tu, poporule, n-ai ce cauta în această ciorbă. Prioritatea partidului nu ești tu, să-ți intre bine în capul bingoizat și îmbibat de obsesii sexuale, ci scaunul prezidențial și procentul din parlament!

Că pe acel scaun va sta un campion al agramatizării și al cacofoniilor, precum Stolojan, nici nu mai are importanță. Și nici că pentru alesul d-lui Stoica reforma morală a României e o utopie iar comunismul doar palavre pentru proști. Așa o fi! Însă tocmai pentru că doar niște naivi mai vor să trăiască într-o țară curată, fără fire roșii spre Moscova și fără contrabandiști de afișe electorale e posibil ca domnul Stolojan chiar să ajungă la Cotroceni. Numai că va fi o victorie degeaba: dacă își imaginează că va restructura economia altfel decât în folosul grupului pe care l-a reprezentat atât de bine, se înșală amarnic. Reforma nu poate fi făcută cu minciună și nici în favoarea infractorilor! Oricât aș fi de convins că dl. Stolojan ar vrea să facă din România o țară prosperă, nu va reuși. Când trăiești în minciună, când ai picioarele scufundate în gunoaie și în nisipuri mișcătoare, tot ce vei dori să construiești e sortit prăbușirii.

Dl. Stolojan vorbește nu ca un tehnocrat, ci ca un avocat al neo-comunismului iliescian și al securismului retrograd. Doar acele categorii umane s-au obișnuit să manifeste un astfel de dispreț față de moralitate și față de bunul-simț. Prin eliminarea componentei etice, vom fi reduși — dacă nu suntem deja! — la inconsistența tinichelei ce-acoperă circuitele și sărmuțele roboților bleg-nevrotici peste care se visează înscăunat domnul Stolojan. Mă trec sudorile spaimei în fața unor astfel de viziuni articulate cu toată încruntarea de care e capabil fostul premier al lui Iliescu, pentru care liberalismul e doar rima scrâșnită a coloanelor de cifre aliniate ca la armată.

Marea problemă a candidatului liberal e că fiecare propoziție a sa îl îndepărtează de cei care-l aud. Cei care pricep pentru că-l pricep, cei care nu pricep pentru că nu-l pricep! Probabil cineva i-a spus că în România acestui moment se poartă autoritarismul. Dar a uitat să-i spună că e vorba de autoritarismul de bodegă al d-lui Băsescu, și nu de cinismul pro-securistic pe care a ajuns să-l fredoneze, vai, după ce-a tăiat atâtea frunză la câinii de pe 19th Street din Washington!

POST-RESTANTde *Constanța Buzea*

NIMENI nu poate fi oprit în adolescență și chiar mai târziu să încerce să-și facă exercițiile lirice urmând modelul eminescian. Dar de ce numai *Luceafărul*, dintre piesele de mari dimensiuni, și nu și *Diamantul Nordului*, *Mureșanu*, *Gemenii* sau *Strigoii*? Din comoditate, din necunoaștere, din neputință? Rezultatul va fi, pentru cititorul de ocazie, jenant dezamăgitor și de o tristete infinită. Eminescu și-a lăsat amprenta, ghiara geniului, în lavă, care s-a întărit definitiv, lăsându-i ridicolului pur pe epigoni, pe cei care, în timp, eminescianizează limitat, în neștire. Nedumeritoare, stupefiantă va fi, pentru autori, reacția între nepăsare rece, trimitere la plimbare și respingere ironică, brutală, din partea cititorului de ocazie. Dar cum spuneam, nimeni nu poate fi oprit să încerce și să culeagă rodul amar, strepezitor, dacă-și pune începutul fragil, sfelnic sub semnul orbitor al unui model imposibil și, la urma urmei, inutil de urmat. Rezultatul, pentru autorii naivi, este o istovire după care, titan să fii, nu-ți mai revii în fire. Ei copiază numai povestea de iubire, dar strofa lor este, doamne, scâlcăiată, ritmul imperfect până la ridicol, rima de asemenea, forțată, trasă de păr. Câteva exemple: "Livid pe geam se aștern blând/ Stropi albi de lumânare/ Plutind ușor precum un gând/ Țesând lunii carare." - Nu *livid* ci *livizi*, pentru că despre pluralul *stropi* este vorba, cu aceștia se acordă. Și ca ritmul să nu-și iasă din matcă nici măcar cu o jumătate de silabă, ar trebui să acceptăm așezarea accentului, nefiresc, pe *a* din *aștern*, și să-l citim *ăștern*. La fel, în versul patru, ca să sune normal, ar trebui să capete accent egal pe ambii *i* din *lunii*, "Țesând lunii carare". Încă un exemplu, unde se va vedea în versul al treilea, un mod înmărmuritor de a rima: "Din arbori reci de ploii străpunși/ Mătăsuri de-aburi urcă,/ Seafundă-n aștri și *dintr-înși*/ Pe ceruri umbre-aranca". Nu e păcat ca să se lepede..., îi spun autorului *Himerei nopții*, din care am citat, și voi mai cita, nu e păcat de multe strofe corecte și uneori de versurile chiar izbutite ale acestui poem scris de un sensibil elev de liceu economic? Exercițiul liric pe care și-l face cu râvnă, chiar dacă din pomire minată de dulcea otrăvă mortală a modelului său, el, exercițiul, trebuie să fie desăvârșit în formă. În strofele pe care le voi transcrie în continuare, extrem de frumoase în economia puterilor autorului nostru, se poate vedea, lângă urme ușor coșbuciene, lângă rime facile și același cuvânt, repetat la oarecare distanță, și o, din păcate coșcoagea cacofonice, care nu este nici de iertat, nici de explicat. Textul curge meritoriu, cuminte, până la ea: "În geam izbesc, în plesnet plâng/ Cu brațe noduroase/ Copaci în urlet lung de vânt/ Cu scoarțe negre, groase// Lumina moale-a plinei luni/ Se frânge-n întuneric./ Dispar ai cerului *aprinși* tăciuni/ În aburul eteric// Vuiesc cotloanele pădurii/ În tânguirii de fiare./ Cu gâtul gros în chipul lunii/ Lumii urlă a pierzare// Pământul sec, fără contur/ Se-ascunde după umbre./ Îl simți cum fumegă în jur/ Pulsând în ritmuri *sombre*." Un cântec trist, ca un descânt/ Se-aude în surdina./ Iar din neant se naște vânt/ Și dinspre cer lumină." *Scârțâie-uscat* trăsura-n prag./ Un cal *prelung* nechează/ Și pași răzbat în ceață vag./ O umbră se încheagă:// O umbră-mpăturită-n nor./ Un noț de abur moale/ Ce-i învelește trupul gol/ Și-o poartă pe carare." *O clipă cred că este vis/ Întins sub clarul lunii./ Miraj al nopții ce-a descins/ Din plămuirea lumii.* *Iar ochii săi privesc în cer./ Sorbind lumină pală/ Ce-asupra chipului *himer*/ Se-ntinde în petală./ Într-un gemut plâns și *prelung*/ Se dă în lături poarta/ De pe potecă, de a lung/ Își *pleacă* capul iarba". Deci, meritoriu și de o cuminenție a pasului de secol 19, autorul trebuie să știe că exercițiul său este un lucru bine făcut pe mari porțiuni. Unde șchioapătă, se poate remedia cu ușurință. De pildă, acel *scârțâie-uscat* ce păcătuiește prin urătenia țeserii cuvintelor unul în altul, și persistența sunetului *ă* poate fi reparat prin, de ce nu, *scârțâie sec*. Ori, dacă autorul ține la ideea lui de uscăciune, atunci să ajusteze verbul, care să... scârțâie într-un alt verb, cu vocale generos deschise, și care să nu scrâșnească, la pronunție, până la a ne pune la efort coardele vocale. Poemul, care are 48 de strofe, poate fi luat de către autorul său la pigulit strâns, pentru a i se extrăpa porțiunile în suferință, pentru a rămâne în arhiva lui de poet foarte tânăr, ca un exercițiu de grație și atât. (*Bebu Ioan Mircea*) ☒ Pentru că m-ați sunat la redacție semnalându-mi o trimitere, din aprilie, la care așteptați răbdătoare un răspuns, am făcut o descindere atentă în sacul meu cu scrisori, și am avut surpriza să nu găsesc plicul dvs. cu versuri. În schimb vă pot aduce la cunoștință, dacă cumva ați pierdut numărul cu pricina, v-am răspuns anul trecut în nr. 38 al *României literare*. Nu-mi rămâne decât să vă rog să repetați trimiterea și să vă promit, pentru atunci, un răspuns prompt, spre a vă risipi, totuși, neliniștile. V-aș ruga, încă, să înțelegeți că, pe cât îmi stă în puteri, încerc să răspund tuturor, chemați ori nechemăți, nu am eu dreptul să pun etichete definitive pe fruntea nimănui, ci numai să-mi spun o modestă părere, care nici aceea nu este bătută în cuie. Și să înțelegeți că păstrez o, riguroasă sper, ordine a sosirilor, astfel că, mulți foarte fiind cei ce întreabă, răspunsul poate veni destul de târziu. Să nu murmurați cum că ar putea veni, acesta, prea târziu. Dacă autorului cu pricina i s-au risipit între timp ingerii poeziei, dacă cumva nu mai scrie și nu-l mai interesează cititul, pe trupul poemului său mort din fașă, și nu omorât, cum s-ar crede, de disecțiile mele nedureroase, studioșii pot trage concluzii folositoare și pot învăța mai cu degajare lecția simplă a artei poetice. Vă mulțumesc! (*Florentina Mocanu, Brașov*)*

România literară

Director: **Nicolae Manolescu**

Redacția: Gabriel Dimisianu - director adjunct, Alex. Ștefănescu - redactor șef, Mihai Pascu - secretar general de redacție, Constanța Buzea (poezie, proză), Adriana Bittel (externe), Marina Constantinescu (teatru), Ioana Pârvulescu, Andreea Deciu (critică), Cristian Teodorescu (publicistică), Eugenia Vodă (cinema), Nina Pruteanu, Ecaterina Ionescu, Simona Galațchi (corectură).

Correspondenți din străinătate: Gabriela Melinescu (Stockholm), Dumitru Radu Popa (New York), Rodica Binder (Köln).

Tehnoredactare computerizată: Fundația „România literară”, - Anca Firescu (secretar de redacție), Mihaela Ivan, Ionela Stanciu. Introducere texte: Geta Gheorghiu.

Administrația: Fundația „România literară”, Calea Victoriei 133, sector 1, cod 71102, București, Of. poștal 33, c.p. 50, cod 71341. Cont în lei: B.R.D., filiala Pipera, 251100996100089. Cont în valută: B.R.D., filiala Pipera, 251100296100089. Mihai Pascu (director executiv), Mirona Laudă (economist principal), Corneliu Ionescu (difuzare, tel. 650.33.69.), Mihai Minulescu.

e-mail: romlit@romlit.ro<http://www.romlit.ro>

Revista „România literară” este editată de Fundația „România literară” cu sprijin de la Uniunea Scriitorilor din România, Ministerul Culturii,

Fundația pentru o Societate Deschisă România

Ambasada SUA, secția cultură-presă

Emancipare cu preț redus

SUNT deja trei-patru ani de când constatăm o accelerare spectaculoasă a schimbării care a clocotit la foc mic întregul deceniu. Reinnoite sunt limbajul, media, moda, moravurile, muzica, sentimentele, sexualitatea, starea civilă etc.

Câteva întrebări numai, și câteva îndoieli, cu privire la calitatea și la scopurile acestor transformări.

Chiar dacă are calități certe și promițtoare, emanciparea nouăzecistă nu se remarcă deocamdată și prin calitate; nu propune scopuri, ci doar gratificații întâmplătoare și cu o origine neguroasă (paricidă) - parțial refușată, parțial ignorată afectiv de către cei mai tineri. În absența unei minime orientări de opinie, emanciparea nu se transformă în ceea ce s-ar putea numi o *mişcare*, în ceva care ar putea să scoată lucrurile din matca lor, ci ea cunoaște mai degrabă un "efect de băltire", de staționare fluidă pe un sol înșelat și fără capacitate de absorbție. Mai mult, conservă în substanța ei destul de mult din gândirea veche comunistă.

Emanciparea, așa cum obscur e ea înțeleasă în aceste zile, mai poate fi asemuită și cu o haină luată de la *second hand*, petișată cu resturi din ceea ce înseamnă în ochii noștri mentalitate apuseană - care mentalitate însă (detaliul ne scapă sistematic) n-a fost lăsată astfel de la Dumnezeu, ci, direct sau indirect, reprezintă mai ales consecința istorică a unor frământări care au culminat în deceniile 7 și 8, în focul unor idei inspirate de un Wilhelm Reich, de filosofii Școlii de la Frankfurt, de gândirea Noii Stângi în general ș.a.m.d.

Ceea ce trebuie să ne pună azi pe gânduri sunt nu sărăcia și vulgaritatea vocabularului străzii, nu agresivitatea unui anume gen de muzică, nu stridența, adesea, a vestimentației, ci absența de fond a oricăror tentative de sistem și de conceptualizare (fie și numai la nivelul etalon al unor studii statistice), lipsa unor invenții terminologice care să dea socoteală oricui de identitatea și de sănătatea inconfundabilă a acestor manifestări. Anonimatul lor cultural, timiditatea bătrânicilor virgină din mediul universitar a obrăzniciei care caracterizează strada și media este, în opinia mea, tot ce poate fi mai dezolant. Eferescența ideilor ne rămâne, cel puțin pentru moment, în întregime străină, continuând să ne mulțumim cu tot soiul de gadgeturi comportamentale, în loc de mișcare, și cu importul mult prea cuminte al non-conformismului de prin alte părți. Lipsesc o bibliografie și memoria luărilor de cuvânt atât pro, cât și contra, drept care aceste țâfne

expiră încă înainte de a ne fi lămurit ce-i cu ele. Și totuși, nu ne putem înșela, eferescența ideilor constituie expresia cea mai concentrată și cea mai productivă a eferescenței instinctelor. Paradigma ei absolută este, desigur, șaișoptismul.

Dar de ce neapărat conceptualizare? La ce bun? Nu cumva, dimpotrivă, aceasta ar ține în loc tendințele de emancipare, sau măcar le-ar abate de la exprimarea lor directă și concretă?

Lucrurile stau exact pe dos. Absența unei direcții teoretice atrage tendințele amintite în zona efemerului. Le privează de greutatea lor specifică. Conceptul în schimb gestionează, sistematizează, propulsează și relansează către noi situații energiile anarhice ale emancipării. Nu în ultimul rând, le arhivează pentru posteritate. Conceptul eliberează irezistibil instinctul - desigur, în măsura în care e sincer.

Pentru a conceptualiza, e nevoie ca aceste energii să fie parțial *sublimare*. Nu mă deranjează strip-tease-ul verbal dintre blocuri pentru că ar veni în contradicție cu cine știe ce reflecție morală (asta-i treaba poliției), ci pentru că o parte din energia investită aici n-a slujit în nici un fel argumentării (nu justificării) acestei investiții. Insolentă, O.K., dar nu oarbă și cerșetoare, ci în numele unei idei care să o ghideze, să o glorifice și să o stimuleze. Blocajul, de pildă, în descrierea obsesiv-repetitivă a dedesubtului erotic nu numai că nu favorizează, dar chiar compromite cunoașterea și explorarea lui, prin neputința de a-l transcende în vreun fel spre o reconstrucție în termeni personali. E vorba doar de o zgâre pasivă și frustrată, prin vitrină, de o promiscuitate vinovată, ci nu de o reală improprietate cu dedesubturi.

Nu se poate nega, chiar în aceste condiții, că emanciparea acestor ani reprezintă o ruptură pe față a uniformelor comunismului. Nu. După părerea mea ea este chiar prea pe față, e încă una de supra-față, stagnând la nivelul unei demonstrații, cum spuneam, de vitrină. Haotică în sine (și asta-i bine, e autentic!), ea se mărginește din păcate la rezolvări de asemenea haotice în care cantitatea înecă impulsurile în loc să le satisfacă și jalonează spontaneitatea în loc să o alimenteze; în care excesul nu înseamnă decât astuparea gurii flămândului, fără să o hrănească; în care transparențele lubrice dezvăluie numai subțirimea sau inconfortul realizării, nu și, așa cum s-ar putea crede, voluptatea ei: o asemenea emancipare rămâne în fapt o punere în scenă a moravului

lui ascetic comunist. Ieri ne era foame din penurie, astăzi din inflație; inflație provenind nu dintr-o abundență istovitoare, ci din sentimentul de risipă pe orizontală a posibilităților, care, neierarhizate și aculturale, nu pot fi supuse unei selecții din lipsă de criterii (nimic mai impersonal și mai contradictoriu decât să nu-ți poți alege modalitatea proprie de satisfacere dintr-o gamă completă!) și nici nu pot oferi vreo eficacitate oarecare satisfacției.

Poate cel mai iritant aspect îl reprezintă faptul că sfidarea pe care o conține această emancipare este adresată nu de fiecare dintre noi *împreună cu*, ci de fiecare dintre noi *împotriva* celorlalți. Lipsesc curajul insurgenței care *coalizează pentru* a schimba ceva. Mitocănia și vulgaritatea de hrubă suportate la lumina zilei, pe stradă, în cartier și în mass-media semnifică nu elanul opiniilor proprii, nu descătușarea de prejudecăți, ci o tehnică întortocheată de violentare și de obstrucție venind din partea celui care în fapt *se furizează*, care *se învârte* (și rămâne pe loc), care se comportă de o asemenea manieră tocmai pentru că nu are curajul să *înfrunte*. Pe cine? Ce? Autoritatea, desigur, care îi impune - deși tocmai asta n-ai zice - același respect ca pe vremuri; valorile consacrate împotriva cărora cărtește (în loc să fie). Grobianul român, colocatarul nostru de etaj dintr-o specie care a luat în ultima vreme o extraordinară amploare, mănjește cu noroiul din suflet gura revoltei. Dar nu pentru că e vulgar, ci din inautenticitate. El nu *schimbă nimic*, are doar voluptatea de a crea *dezordine*, ceea ce îi produce un sentiment micuț de eliberare, care înseamnă totodată că acceptă cadrul dat așa cum este, ba chiar îl sprijină împotriva schimbărilor spre a-și putea continua jocul lui de-a libertatea. În jur, motive dure de revoltă se nasc și mor după câteva ore, într-o epocă în care aproape fiecare săptămână e un motiv de revoltă: n-am văzut însă nici un marș sau campanie civilă anticorupție, ori împotriva nesimțirii salarizate la nivel parlamentar, nici un protest organizat al consumatorilor, ori de inspirație ecologistă (ca și cum ecologiste ar trebui să ne fie mereu numai regretate, ci nu viața însăși...). Bădărănia agresivă se agită tocmai pentru a ascunde starea încremenită a lucrurilor. Este singura rațiune pentru care ea apare și se dezvoltă azi - iar orice tratare *în sine* a acestui fenomen, pro sau contra, nu face decât să-l legitimizeze.

Nu trebuie să ne surprindă această deghizare în rebel perpetuu a grobianului român. În fond el își duce mai departe jocul

ambiguu al biletelor de voie din interiorul unui sistem ermetic. Îl vedeți acum cu gura mare și spurcată? Este numai pentru că altădată și-o ținea prea pudic închisă. Are hachița revoltei - da, pentru că în cealaltă viață nu i s-a permis. Nu s-a revoltat atunci, ba chiar și-a înăbușit orice asemenea pornire: o va face acum cu îndreptățirea celui care a adunat provizii de proteste; îndreptățire chiar mai mare decât cea a vreunui eventual disident - că doar acesta, cum necum, *a putut* să se exprime sub comuniști (și n-a trebuit să se reprime, ca el). Și apoi, în forul său interior, magazionerul protestelor a ridicat de nenumărate ori glasul. N-a fost auzit, dar nu despre asta e vorba, ci despre faptul că are acum glasul cel mai bine antrenat și că știe mai bine ca oricine cum, când și de ce se întocmește un protest.

(Într-o măsură mai mare sau mai mică, toți protestatarii de azi sunt în pericol psihologic de instalare comodă într-o disidență întârziată și la modă. Majoritatea chiar o fac. Culpabilitatea, deși în cea mai mare măsură inconștientă, e foarte mare, iar tentația de a o nega retrospectiv se dovedește incredibil de proteică. Mă refer, desigur, la culpabilitatea individuală, dar și la una colectivă, culturală, fără repere individuale concrete, motivată de imaginea unei disidențe românești sumare, cel puțin ca producție intelectuală.)

Asaltul vulgarității din ultima vreme apare în lipsa unei structurări conceptuale, de adâncime, a dorinței de emancipare. Se confiscă în vrac o nemulțumire constantă și aproape generală pentru justificarea unor atracții și a unor răfuiești de bălci. Ceea ce ar fi dobândit altfel o fundație solidă și o diferențiere verticală pe paliere este demobilizat în expresia pedestră cu impact imediat, dar slab și perisabil. În loc să modifice o percepție, șocul năuc, greoi, strident colorat și vandabil doar o nedumerește și finalmente o copiază pe cea existentă, multiplicând-o în *n* exemplare. După minunea penelor și mai ales după aceea a vorbirii se va constata că *șocul-papagal*, șocul din colivie rostește exclusiv textele altora.

Sentințele morale și cele estetice - poate nu chiar inutile, dar locale și fade - nu vor atinge niciodată esența acestui tip de vulgaritate. Ele reușesc doar să circumscrie la centru ceea ce încă lipsește; suverane și pudice, întorc spatele, în loc să angajeze. E nevoie de ceva mai mult, de o gândire pragmatică și mai subtil dialectică.

Dorin-Liviu Bîțfoi

SCRISORI PORTUGHEZE

de Mihai Zamfir

KURSK

NUMELE ar fi trebuit să evoce, atunci când a fost dat unuia dintre cele mai moderne submarine, gloriosul trecut sovietic, orașul bătăliei victorioase din ultimul război. Va evoca însă de acum încolo prezentul rusesc, infinit mai puțin glorios.

Tragedia care a ținut lumea, timp de o săptămână, cu răsufarea tăiată, a apărut comentată de toți cam în același fel: reacție tipic sovietică la o nenorocire națională. Pentru că, și în acest caz, scenariul familiar s-a reluat ca la carte: întâi, încercarea de a ascunde accidental; apoi anunțarea cu întârziere, dar ocultându-se cauza, știută de oficialități din prima clipă; minimizarea proporțiilor catastrofei, întreținerea de false speranțe; solicitarea tardivă a ajutorului străin; în fine, recunoașterea deplină a realității doar atunci când nu se mai putea altfel. Totul - de la comunicatele intenționate ambigue care mai mult ascundeau decât comunicau, până la imposibilitatea, am spune fizică, a conducătorilor de a vorbi cinstit - totul amintează dureros de o epocă bine cunoscută, pe care o credeam revolută, dar care se încapăținează să supraviețuiască.

Reflexele sovietice domină încă o societate unde aproape fiecare individ matur a fost educat în spiritul secretului de stat ca valoare absolută, al neîncrederii față de străini, al convingerii că tot ceea ce se întâmplă în Uniunea Sovietică nu putea fi decit perfect. Iar dacă realitatea contrazice uneori aceste sacrosancte convingeri, ea trebuie pusă între paranteze.

Ar fi simplu și tentant să citim istoria tragediei din Marea Barents drept rejucare a unei piese deja știute; am păcătuți însă prin omisiune și n-am vedea decit jumătatea goală a paharului. În realitate, chiar și cu acest prilej, s-au întâmplat destule fapte care să ne arate că Rusia contemporană trăiește, totuși, după alte norme decit cele sovietice.

Cu voia sau fără voia autorităților militare, obsedate de ideea "secretului" și a "măreției rusești", evenimentele s-au petrecut de data aceasta sub ochii vigilenți ai presei scrise și vorbite, ai camerelor de luat vederi, care au ținut permanent populația la curent cu ceea ce se întâmplă; cetățenii ruși obișnuiți și-au putut spune deschis părerea în legătură cu catastrofa, părere de obicei critică, fără a mai fi cenzurați; cel mai important personaj al țării, Președintele Putin, a acceptat Canossa proprie, ducându-se la locul nenorocirii pentru a discuta timp de câteva ore cu familiile disperate (gest greu imaginabil pentru oricare Președinte din lume). Tardiv și inutil, autoritățile și-au recunoscut totuși răspunderea, iar cei mai importanți șefi militari și-au prezentat demisiile. Ne-am fi putut închipui măcar a suta parte din toate acestea în epoca sovietică?

În acea epocă roșie, dezastrele erau pur și simplu tre-

cute sub tăcere. Dacă n-ar fi existat fotografiile sateliților americani și comunicatele alarmate ale centrelor de observație din Scandinavia, nici măcar ceea ce se întâmplase la Cernobil n-ar fi devenit eveniment public, deoarece interesele supreme ale Statului - recte ale Nomenclaturii - aveau preeminență absolută asupra oricărui destin individual. Cum îi chema, în fond, pe eroicii soldați care au intrat primii în centrala atomică de la Cernobil pentru a stinge incendiul? Care sînt numele celor 25-30 de cosmonauți sovietici morți în lansări eşuate de vehicule spațiale, din anii '60 și pînă în anii '80? Care era identitatea marinarilor din cele trei submarine nucleare sovietice scufundate în urma unor accidente similare celui de acum? Nimeni n-a știut vreodată, nimeni nu ne poate spune.

Dincolo de amărăciunea pierderii unor vieți omeneste, tragedia submarinului Kursk ne sugerează, prin revers, enormul progres realizat de Rusia pe calea normalității. Pentru prima oară după decenii de putere absolută a Statului, nemilos și impersonal, au apărut în prim-planul actualității figurile, umane și tragice, ale unor bieți marinari, dispăruți definitiv servindu-și țara, în apele înghețate ale Nordului. Pentru măcar câteva zile, n-a mai contat "statul", au contat oamenii concreți, cu numele, familiile și identitatea lor. Doar în asemenea nenorocire s-a dovedit că astăzi, pînă și în Rusia, persoana umană începe să aibă importanță ei. A fost nevoie de o tragedie pentru ca Ivan - anihilat de puterea sovietică în masa anonimă - să-și cîștige un chip, devenind și el om ca toți oamenii.

Mihail Gălățanu și-a pierdut răbdarea

O impietate

TITLUL ultimei cărți a lui Mihail Gălățanu, *Memorialul plăcerii*, este o impietate. Autorul face un ieftin joc de cuvinte plecând de la un serial TV care a zguduit conștiințele.

Titlul a fost preluat de la un poem în care Mihail Gălățanu, la fel de neinspirat, găsește o similitudine între voluptățile paroxistice, generatoare de gemete, ale actului sexual și chinurile la care au fost supuși deținuții politici în închisorile comuniste:

“O să fac în tine, mai târziu, ca la Sighet, un memorial al tuturor plăcerilor mele. Un/ muzeu în care tu apari cu vâtrăie aburinde ale picioarelor tale.../și mă torturezi mereu.../ Să-mi scoți ochii din orbite cu țepușa îndelung vătămoare/ a gurguiului tău.../ Să-mi scoți dinții, pe rând, și plombele, și măselele/ cu ventuza sărutului tău.../ Tu ești sighetu' fără de sfârșit/ și fără de ieșire/ al dezmațului meu. Aici au venit și-au făcut după tine seriale/ lucia hossu-longin și cameramanu'său. Au filmat scenele/ iubiții noastre cele mai pline de oroare.”

Autorul s-a specializat în ultima vreme în scrierea unor astfel de texte menite să-i scandalizeze pe cititori. A făcut, după cum se știe, până și din *patrie* eroina unui imaginar film porno, atrăgând asupra sa fulgerele de mânie ale opiniei publice. Recent, un ofițer de poliție a vrut chiar să-l pună sub urmărire penală, dar lumea literară a reacționat cu promptitudine, luând apărarea poetului teribilist.

Poliția, într-adevăr, nu are dreptul să se amestece în asemenea probleme, care țin de libertatea de exprimare și pot fi judecate exclusiv în plan estetic.

Din nefericire, însă, în plan estetic “provocările” la care recurge tot mai frecvent Mihail Gălățanu nu prezintă interes. Așa cum faptul în sine că un poet își omagiază patria nu garantează valoarea literară a textelor lui, nici faptul în sine că este irreverențios nu o garantează.

Adolescență mitică

MIHAIL GĂLĂȚANU și-a făcut apariția în literatură, acum aproape douăzeci de ani, ca un adolescent genial, fapt remarcabil de câțiva observatori ai fenomenului literar, dar rămas fără consecințe. Regimul politic din România nu avea nevoie de un Arthur Rimbaud și nici măcar de un Nicolae Labiș. Tânărul poet a așteptat cu anii până când i s-a publicat volumul de debut, *Știri despre mine*, și acela supus în prealabil de cenzură unei cumințiri forțate.

Căderea comunismului n-a adus nimic nou în receptarea poeziei lui Mihail Gălățanu. Editori opaci sau mercantili

i-au lăsat manuscrisele să zacă prin fișete până s-au acoperit de praf. Cititorii înșiși s-au îndepărtat tot mai mult de starea de spirit necesară accesului la poezie. Doar câțiva admiratori, și ei tot mai oboșiți, au continuat să se delecteze cu versurile de o frumusețe perversă ale poetului nedreptățit.

În toată această perioadă, Mihail Gălățanu a continuat să scrie, cu o tenacitate surdă, de Sisif, și cu o iluminare trăită pe cont propriu, până la autism. Nimic nu l-a descurajat. Din strădania sa au rezultat câteva mii de poeme, păstrate în dezordine. Dintre ele, câteva sute sunt extraordinare, prin forța lor vizionară și prin utilizarea limbii române cu o virtuozitate mefistofelică.

Dacă n-ar mai scrie nimic și s-ar ocupa numai de administrarea acestei *averi literare*, poetul și-ar asigura un loc în istoria literaturii române și ar trăi fără griji până la sfârșitul vieții. Un poem ca *Lunatecii*, ca să dau un singur exemplu, ar ajunge în mod sigur în manualele școlare și ar avea parte de tot atâtea comentarii critice ca *După melci* de Ion Barbu sau *11 elegii* de Nichita Stănescu.

Iată însă că Mihail Gălățanu continuă să scrie, și nu într-o stare de seninătate, ci tot mai iritat de frigiditatea estetică a lumii în care trăiește. El și-a pierdut răbdarea și face aproape orice ca să atace indiferența celor din jur. Prin *orice* se înțelege inclusiv gesturile profanatoare și glumele de prost-gust de genul celor cu “memorialul plăcerii”.

Orchestra de stiluri

ACEASTA nu înseamnă că versurile de acum ar fi dezamăgitoare. Dincolo de violențele de limbaj ostentative sau laolaltă cu ele farmecul poeziei lui Mihail Gălățanu persistă, ca un parfum greu de scos din haine.

Poetul mobilizează ca nimeni altul limba română, îi activează toate resursele de expresivitate simultan. El nu scrie într-un stil, ci în mai multe: și gazetăresc, și argotic, și cronicăresc, și SF, și prozatic, și poetic:

“Pedofil discret, ador fetișcanele/ cărora de la șaptesprezece ani le susură sănii/ umflându-se și dând peste maluri bulboanele./ Ador bulanele lor/ depilate lasciv cu ceară de parchet. Pe care/ te poți întinde ca să nimeresti cinelul procle/ care tremură discret/ în alcătuirea lor de femeie.” (*Pedofil discret, ador fetișcanele*);

“Și pentru că nu aveam unde să ne plimbăm, am inventat/ femeia-publică. [...] Puteai să te plimbi până ea ore în șir fără să te plictisești. Cu/ trenulețe/ cu covertă și prelate în loc de geamlăcuri./ Sub care se întâmplau pupicuri/ și manglealături./ Ciupituri tainice de sfârcuri./ Dezmiardări. Farafastăcuri./ Giugiuleli. Giumbușlucuri./ Era, bine-nțeleș, și un fotograf/ cu un urs împaiat, care se scobea în nas./ Și care, dacă-ți scăpa o labă, te făcea pe loc praf. Praf/ Praf ești și te vei întoarce în praf.” (*Femeia publică*)

Cărți primite la redacție

- Marin Sorescu, *Încoronare*, versuri anterioare debutului în volum (1955-1960), ediție îngrijită de Mihaela Constantinescu Podocea și Virginia Sorescu, București, Fundația “Marin Sorescu”, 2000. 112 pag.
- Ilie Constantin, *Tineri noștri bunici - Exorcism în șoaptă*, proze, jurnal, note de drum, prefață de Mihai Zamfir, Botoșani, Editura Axa, 1999. 260 pag., 15 000 lei.
- Mihai Gabriel Popescu, Ștefan Ion Ghilimescu, *Dinastia de cărturari a Ciorăneștilor* (fișe monografice și bibliografie), Târgoviște, Ed. Bibliotheca, col. “Memoria”, 2000. 226 pag.
- Mircea Braga, *Cultura - o utopie asumată?*, eseu, Sibiu, Ed. Imago, 2000. 152 pag.
- Alexandru Uiuu, *Socrate - poetul*, prozo-poeme, Bistrița, Ed. Charmides, 2000. 156 pag.
- Ioan Țepelea, *Prolegomene în lăuntrul iluziei*, București, Ed. Cartea Românească, 2000. 60 pag.
- Nicole Valéry-Grossu, *Hegemonia violenței*, comunism, totalitarism, ateism, traducere din franceză de Ileana Cantuniari, București, Ed. Duh și Adevăr, col. “Răul comunist”, 2000. 280 pag.
- Cristian Bratu, *Hermeneutiques*, avant-propos de Irina Mavrodin, Iași, Ed. Junimea, 2000. 120 pag.
- Călător în Arcadia, o antologie a scriitorilor din Ialomița, antologie de Șerban Codrin, Craiova, Ed. Anteu, 2000. 480 pag.
- Gabriel Pleșea, *Dosarul cu bârfe*, roman, București, Ed. Vestala, 2000. 320 pag.
- George Șovu, *Misterele din vila părăsită*, roman, București, Ed. Arefeană, 2000. 200 pag.
- Ștefan Dumitrescu, *Imnele mării iubiri*, Tulcea, Inspectoratul pentru Cultură, 2000 (versuri). 56 pag.
- Sorin Stoica, *Povestiri cu înjurături*, Pitești, Ed. Paralela 45, col. “Debut”, seria “Proză”, 2000. 124 pag.
- Traian Pop Traian, *Miercurea de cenușă*, alte roman(t)e dintr-un jurnal discret, Timișoara, Ed. Marineasa, 2000 (versuri). 116 pag.
- Gil Păsculescu, *Sub cerul Egodavei*, Slatina, Ed. Scribul, 2000 (versuri + eseu “Miorița” - între adevăr și fabulație). 164 pag.

Mihail Gălățanu

MEMORIALUL PLĂCERII

ASOCIAȚIA SCRITORILOR DIN BUCUREȘTI
EDITURA CORESI

Mihail Gălățanu, *Memorialul plăcerii*, Asociația Scriitorilor din București și Ed. Coresi, col. “Poezii orașului București”, 2000. 48 pag.

De asemenea, poetul nu face economie la comparații, care formează lungi serii “sinonimice” (ca în poezia lui Mircea Cărtărescu). În poemele de dragoste, de pildă, el își folosește poezia ca pe o mitralieră, ciuruindu-și iubita cu metafore:

“Tu ești papagalul meu boit cu multe culori, jumulit și cu pene triste când plec [...] ești boul meu moscat, care trăiește la poli/ și care se tolănește pe sentimentul meu de liniște, de eu, de bărbat. [...] Ești priza mea de hașiș, pe care o iau seara și dimineața, [...] ești Animal Planet-ul meu, la care mă uit/ ca la un documentar despre inima fierbinte a polilor” etc. (*Cântec de dragoste, softly plângând*).

Dar aptitudinea care impresionează mai mult decât oricare alta la Mihail Gălățanu este capacitatea sa de a-și “da” trăirile la maximum, de a ajunge la paroxism, într-un mod periculos. Poetul face cu sine experiențe interzise, dintre acelea pe care Inchiziția le pedepsea în evul mediu.

Un poem ilustrativ pentru această îndrăzneală de a ajunge la *ne plus ultra*, un poem care recitat pe scenă, în fața unei săli pline, ar fi ascultat într-un fel de stare de hipnoză și ar fi răsplătit la sfârșit cu o furtună de aplauze este *Nu voi muri din cauza morții mele*:

“Nu voi muri din cauza morții mele/ ci din cauza vieții voi muri.// Viața îmi va ajunge la gât/ și mă va sugruma, mă va îneca. Viața îmi va hăpăi/ mărul lui Adam./ De prea multă viață or să țâșnească afară rinichii mei/ și plămâni mei, cu mâinile lor, îmi vor crăpa cușca toracică/ să iasă afară și să trăiască de capul lor.”

Cuprins de vârtejul propriei sale frenetii, poetul își “vede” moartea provocată de excesul de viață și o descrie într-o manieră halucinant-expresionistă:

“O dată îți aruncă viața asta organele-n aer/ și ești terminat. O dată/ clocotește și pulsează/ și îți împinge ochii din orbite afară/ și unghiile din locașul lor sidefiu. O dată/ te pomenești că te bufnește viața pe gură,/ te bobotește rău,/ îți pătează cămașa/ îți împurpurează jaboul.”

Finalul poemului, conceput în stil biblic, *consacră* viziunea.

“Adevărat îți spun:/ nu trage astfel nădejde, / nici nu cobi:/ de mâna vieții tale-ți vei da duhul./ Iar nu de mâna morții tale vei muri.”

Acesta este adevăratul Mihail Gălățanu. Un poet pentru care poezia reprezintă o aventură existențială, riscantă și pasionantă. Un artist capabil să scrie în orice stil și să facă, din orchestrarea mai multor stiluri, stilul său, tânguitor, obsedant, imposibil de confundat.

Jurnalul lui Victor Felea (II)

MAREA surpriză a jurnalului de care ne ocupăm aci o constituie însă partea sa dedicată vieții literare. Aci se poate pune chestiunea conștiinței reale a poetului-critic, care și-a înabuşit în textele publicate în timpul vieții reacțiile dezagreabile. E bine, e rău? Oricum e bine că, până la urmă, au ieşit la iveală și aspectele negative ale analizei. Cauza principală a inhibiției a fost nu atât oportunișmul, aproape absent la Victor Felea, cât tiranica presiune a poeziei de "depresiv", de "ins lipsit de o energie elementară". Felea n-a fost un duplicitar, ci un mare sensibil disimulat. Duplicitatea implică urmărirea unor interese pe care cel ce s-a mărginit doar a "visa" "succesele" ce l-au ocolit, e limpede că nu le-a avut în vedere. O asemenea poză a "banalității" asumate cerea, totuși, sacrificii. Neîndios, ea corespundea uneia din laturile structurii morale a autorului, deși bloca o altă latură, cea dinamică, rebelă la conveniențe, răsturnătoare de clișee. Prin jurnalul său, Victor Felea își propune a o reabilita pe aceasta din urmă: "Va trebui să demonstrez într-o zi celor ce mă cataloghează mereu printre spiritele cuminti și pașnice, declara el peremptoriu, că nu sînt lipsit de pasiune și forță". Jurnalul constituie o astfel de demonstrație. Printr-o uimitoare metamorfoză, comentatorul benign devine foarte exigent, de-o insatisfacție cronică, dispunînd de o tăietură de bisturiu a propoziției ce-l face de nerecunoscut. Adevăratul critic Victor Felea se găsește în aceste pagini ale intimității, injectate fără nici o zădărniciere cu "otrăvuri" sainte-beuviene. Ne imaginăm cât ar fi de surprinși unii autori, dacă ar fi știut că hiperamabilul Felea a ținut, pe seama lor, o dublă contabilitate. Iată un comentariu anihilant asupra lui Doinaș, traducătorul: "Ștefan Aug. Doinaș continuă să publice în *Familia* (nr. 9) traduceri din poezia universală, însoțite de comentarii. De astă dată îl abordează pe Machado. Sincer vorbind, tălmăcirile mi se par chinuite. Ele se află exact la antipodul formulei lirice machadiene, care e atât de firească și de

Victor Felea, *Jurnalul unui poet lenes*, ianuarie 1955-martie 1993, ediție îngrijită de Lidia Felea, Ed. Albatros, București, 2000, 834 pag., preț 128.600 lei

comunicativă. În traducerea lui Doinaș, poemele își pierd și farmecul și ținuta și se transformă în niște producții banale, fără apartenență, de un «mecanicism» stilistic supărător». Ori imaginea suficientă a lui Al. Ivăsiuc: "Figură prosperă, infatuată, cu un aer de mare personaj. Spunea că a venit pentru câteva zile la Cluj spre a se recrea, fiind dezgustat de numeroasele intrigi ale coteriilor scriitoricești din capitală. Sper că va petrece clipe de reală destindere alături de mai tânărul său prieten, eruditul Mircea Vaida, spirit *prob* și *dezinteresat*". Ori, în aceeași notă, portretul lui Augustin Buzura: "Buzura, aferat ca de obicei, plin de sentimentul valorii sale, pe care îl refulează cu greu în așteptarea ceasului său de glorie și de consacrare oficială (prin-tr-un post aducător de recunoașteri)". Ori fizionomia suspectă a tinarului Adrian Păunescu: "L-am văzut pe Păunescu la televizor. A recitat două poezii. M-a surprins tinerețea lui atât de înfloritoare, piele netedă, prospețime. Ca *fizionomist* însă, m-a surprins și un alt lucru: expresia feței nu pare încă fixată, trăsăturile (externe și lăuntrice) plutesc într-un fel de indecizie și nu te asigură cu nimic în privința caracterului. Accentele și ponderea vocii sugerează putere, dar nu și certitudinea statorniciei". Sau următoarea "planetă" asupra evoluției lui Ion Gheorghe: "Între-văd la Ion Gheorghe o crîncenă dorință de parvenire literară și nu se poate spune că n-a ajuns să-și facă deja o bună situație în actualul clasament. El a avut priceperea să impresioneze de la început (pe amatorii de originalități) printr-o aparentă vinjoșenie țărănească. Sub limbajul dur, crispat și fâlos se ascunde multă confuzie intelectuală; I.G. nu are un orizont spiritual suficient de larg, nici țeluri artistice precise. Are în schimb multă ambiție și o dîrzenie de om întunecat. În epoca poemelor epice, a mers mai departe decît ceilalți tineri și ne-a fericit cu un roman în versuri, ilizibil; s-a apucat apoi să dea semnificații simbolice unor situații din viața muncitorilor, filosofînd penibil și scoțînd efecte artificoase din temele sale foarte la modă". Sau despre apucătura autoritaristă a lui Alexandru Piru: "Punctul său de pornire este cel al negării sau al contestărilor parțiale. E limpede că tinjește după calificativul de critic exigent și sever ce repune în discuție

Gheorghe Grigurcu și Victor Felea, la Cluj, în 1987 / FOTO: ION ANTONIU

valorile mai recente pretinzînd că porțiile lor sînt minime sau în unele cazuri de-a dreptul inexistente. Și-a propus, cu alte cuvinte, să desființeze falsele glorii. Din păcate, criticismul său izvorăște tot dintr-o apetență spre o glorie rapidă și spre autoritatea temută. El speculează acest moment favorabil minimalizărilor, cînd poți cu ușurință să devii o sperietoare critică, însușindu-ți totodată și frumosul rol de *pedagog* al tinerelor generații. Cu bătaia la palmă, Al. Piru trimite «elevii» din prima bancă pe locuri mai modeste, în spate. Spiritul critic e necesar să opereze, cu asprime chiar, dar nu în sensul polițist de «curățire a terenului» pe care i-l dă dr. docent Al. Piru. După cite știu domnia sa nu suportă deloc săgețile critice". Sau despre condescendența lui Adrian Marino: "A. Marino, acest infatigabil vînturător de fișe critice mereu juste (de altfel) - grăiește cu netulburată superioritate (în *Cronica*) despre Pompiliu Constantinescu pe care «personal» îl socotește mai prejos decît pe Vladimir Streinu. Deși se vede cit de color că nu-l prețuiește îi acordă totuși, parcimonios, cîteva merite de ideolog literar". Despre "rezistență" foarte confortabilă a lui Eugen Jebeleanu: "Eugen Jebeleanu, lup cenușiu, tăios în aparență, vorbește dur despre «alții», însă în fond e lipsit de curajul confruntării directe cu cei pe care îi detestă. Se complăce în situația de maestru și de personalitate oficială totodată, chiar dacă asta nu îi aduce prea multe avantaje. Din cînd în cînd spune «acolo unde trebuie» anumite lucruri «tari», își apăra cu vehemență drepturile de autor, combate (în cerc restrîns!) «măgăriile» ideologilor, iar în cele din urmă își fumează liniștit havana (veritabilă) și își bea sprîul de fiecare zi". Despre interiorul elocvent al "frumoasei case" pe care Marin Sorescu a dobîndit-o în capitală: "Are cîteva cărți prețioase, noi sau vechi, dar biblioteca nu e nici bogată nici, mai ales, vie. Totul creează impresia unui «arivist» în ale culturii care nu se pricepe să-și creeze o ambianță firească și plăcută. Ca gazdă, M.S. s-a arătat de asemenea stingaci și nepriecut, deși cu vădite intenții de a fi binevoitor. E în el ceva reținut și poate ascuns, probabil complexul omului ce vrea să pară mai mult decît este, deși nu are nevoie de așa ceva". Iarși despre Al. Piru, în calitate de critic de poezie: "Piru e, cred, cel mai inept comentator de poezie dintre criticii de azi. Își compune articolele atât de sec și de superficial, atât de la întîmplare încît ucide rînd pe rînd toți poezii pe care îi abordează". Despre festivismul conjunctural al lui Fanuș Neagu: "Mereu neplăceri; nici o îmbunătățire a situației scrisului și a scriitorilor. Numai Fanuș Neagu e în stare să afirme, iresponsabil, într-un interviu recent din *Flacăra* (nr. 4, 27 ian. 1977), că: «Sîntem la ora cînd ne putem manifesta plener, fără teama, altădată prezentă, că vorbele noastre nu și-ar găsi ecou». Iată modul în care poate să mintă un intelectual: «Nu putem afirma plener...». Pe dracu!". Despre arivismul lui D.R. Popescu: "D.R. se amăgește să creadă că niște biete interviuri, niște documente inedite ori simpla prezență în revistă a unor *nume* consacrate rezolvă problemele de calitate, de organicitate și de orientare

ale publicației. Fals. O revistă trebuie să aibă mai ales temeinicie și continuitate și nicidecum o strălucire conjuncturală. D.R. vrea, în primul rînd, să fie privit de ideologi, astfel că el face din *Tribuna* un mijloc avantajos pentru ascensiunea către putere, atât de fascinantă pentru unii. Modestia lui pare să se fi risipit treptat. E generos cu cei care îl cultivă și din ce în ce mai neiertător cu cei ce comit eroarea de a-i subestima puterile". Sau despre preferințele literare ale aceluiași: "La redacție vizite ale colaboratorilor. Iarși vine vorba de E. Barbu. Iarși D. R. îl apăra (ca scriitor), îi acuză pe cei care l-au demascat, pe cei care nu se ocupă îndeajuns de scrisul său. Aprobă (parțial) activitatea «echipei» de la *Săptămîna* și e gata să creadă că și Manolescu e un plagiator, cum au încercat să «demonstreze» gealații lui Barbu cu cîțva timp în urmă. Nu-i suportă pe Manolescu și pe E. Simion, după cum nu «inghite» nici actuala componență a *României literare*. Preferă - e clar - tabăra lui Barbu și a celor de la *Lucașfăruș*".

Interesantă e și atitudinea lui Victor Felea față de A.E. Baconski. Văzînd în fostul redactor-șef al *Stelei* un model (*id est* un antidot al "timidității" și al "șovăielii" proprii), admirîndu-i siguranța de sine tonică, inclusiv cea transpusă în factura scrisului, dispus a-l aprecia apologetic, nu evită a lua distanțe față de acesta, cînd constată, în bronzul efigiei lui, fisuri decepționante: "Vizita lui Anatol la *Tribuna*. Cozerie pe diverse teme, încheiată cu îndemnul de a ne defini mai net atitudinea critică față de mediocrii și farseurii literaturii actuale. Admit că există multă falsitate și impostură - și unde nu există? - însă răzdesc la lumină și destule lucrări viabile pe care el nu vrea să le vadă. Cei mai buni scriitori tineri sînt condamnați, în forul său critic, fără drept de apel". Ca și: "Reflectez asupra legăturii mele cu A.E. E destul de curioasă. Avem unele afinități adînci și esențiale, dar există și multe trăsături care ne diferențiază. Pe el, pare, că nu-l interesează soarta mea literară, în vreme ce eu o urmăresc pe a lui ca pe oricare alta, fără să-mi fie absolut necesară prezența omului. Îl ascult, îl apreciez în atîtea privințe, dar între noi se interpune mereu peretele de sticlă al orgoliului său, al egotismului său artistic. Ne vedem prin acest perete dar pentru că nu ne putem atinge nu putem să ne transmitem nici căldura". Rînduri pilduitoare asupra probității autorului lor.

De unde rezultă conștiința de sine veritabilă a "poetului lenes", tructată pînă la un punct de bizara voință de-a fi reprezentat prin mijlocirea personajului "de planul doi", a "tăcutului intratabil", nedispus a se angaja în vreo polemică, pe care l-a făurit cu o voință moral-estetică. Acesta din urmă i-a impus o autocenzură mai mult a delicateții decît a compromisului, cenzură care dispăre sub condeiul diaristului, dezvăluindu-ne reactivitatea sa reală, opiniile sale nereținute. Redus la o scară a lipsei de inițiativă și de energie, printr-o operație stilistică, scriitorul ni se înfățișează, în aceste pagini *d'outr tombe*, la scara sa naturală.

Jurnalul unui poet lenes e cea mai importantă scriere a lui Victor Felea.

INSTITUTUL EUROPEAN
NOUTĂȚI

Yves Cattin,
Înțelegerea filosofiei

Jean-Marc Defays,
Comicul

Stefano Guzzini,
Realism și relații internaționale

Felicia Dumas,
Gest și expresie în liturghia ortodoxă

În pregătire: Carmen Jumară, Elena Mușetescu, *Limba latină, manual pentru clasa a X-a*
Teodor Dima, *Logică și argumentare, manual pentru clasa a IX-a*
Ion Dafinoiu, Minel Marcu, Tiberiu Rudiță, *Psihologie, manual pentru clasa a X-a*

Iași • Str. Cronicar Mustea nr. 17 • C.P. 161 • cod 6600
Tel-fax: 032 / 230197 • tel 032 / 233800 • tel. difuzare 032 / 233731
e.mail: euroedit@ hotmail.com • http://www.nordest.ro/home.htm

Misterele literaturii de trei parale

AMESTEC haotic de clișee de serial hollywoodian de duzină și situații gen *Comisarul Moldovan...*, ultima apariție editorială semnată Petre Sălcudeanu pare mai curând o ciornă la prima mână decât o producție destinată tiparului. Și, chiar așa, se mai putea salva ceva dacă ar fi vorba numai de faptul că autorul însuși uită, după vreo sută de pagini, numele unuia dintre personaje, rebotezându-l din Vasile (Corcolan) în Nelu, iar aproximările temporale sunt un mister rămas pe veci nerezolvat. Însă din această încrengătură pretențioasă și lipsită de o minimă coerență care este *Sauna* trebuie mai mult decât bunăcredință ca să poți salva ceva.

Teoretic, lucrurile ar sta cam așa: în celula unor condamnați pe viață dintr-o închisoare românească post-revoluționară apare un individ, Viorel Paraschiv zis Lama, cu misiunea de a-l ucide pe un tânăr de 19 ani, Iancu Nane, care-și așteaptă de multă vreme procesul. Nane, poreclit Litera, e un pictor în devenire crescut la orfelinat, care nu știe de ce este acuzat, dar bănuiește că totul are legătură cu cele văzute și trăite de el în urmă cu patru ani, la revoluție. Lama se înduioșează și hotărăște să-l ajute pe Litera în încercarea de a afla cine și de ce îi voia moartea. Dar de-abia de aici încep problemele, nu atât pentru Iancu Nane cât pentru sârmanul cititor, care, pe urmele unei Nikita din serialul omonim, are de-a face inclusiv cu o avocată purtând o mască ce-o întinerește cu vreo douăzeci de ani și pe care o scoate trăgând-o peste cap. Ca să nu mai zic de teoriile conspiraționiste, cu avocate criminale, bisexuale și foarte corupte care invârt lumea și securiști infiltrați de mulți ani în închisori ca să-i omoare pe opozanții regimului, unul dintre aceștia dovedindu-se chiar tatăl ucigașului de profesie. E de la sine înțeles că singurele personaje pozitive sunt pușcăriașii, majoritatea, evident, închiși pe nedrept, și toți de-un altruism demn de o cauză mai bună.

N-o să spun acum nimic despre coada de lingură de argint, foarte ascuțită, pe care Lama o ține ascunsă în anus și cu care un doctor, condamnat pentru trafic de copii, dar nevinovat, face o operație de apendicită, cusută cu un fir de păr al pacientului și dezinfectată cu urină, intervenție soldată, nu se putea altfel, cu un succes deplin. N-o să-mi manifest nici opiniile față de scenele din curtea pușcăriei, inspirate parcă de *Oz-Inchisoarea federală*, dar fără autenticitatea construcției din respectivul serial. Am doar o serie de nelămuriri, pe care poate mi le va desluși alt cititor (dacă o să se mai găsească un astfel de *sinucigaș literar*): Dacă Ioana, cu care se ascundea Na-

Petre Sălcudeanu, *Sauna*, Ed. Biblioteca Bucureștilor, București, 1999, 343 pag., f.p.

ne în timpul revoluției, avea pe atunci 11 ani, cum se face că patru ani mai târziu era o femeie în toată firea, măritată legal cu un arab și pe care Litera n-o mai recunoaște? Câți ani au trecut de fapt, patru, cum zice tânărul pictor, sau opt, cum afirmă avocata Leontina? Dacă numele de familie al directorului închisorii e Corcolan, iaf al nevastă-si Monteoru, cum poate spune autorul că "Mari, soția lui, nu mai împărțea cu el decât numele" (pag. 95)?

Ca să nu creadă careva, după semnele de întrebare, că în *Sauna* ar putea găsi vreun lucru demn de interes, apucându-se să citească plin de speranță, iată, într-un final, cam ce și cum scrie Petre Sălcudeanu (pentru că, nu-i așa?, autorul are totdeauna ultimul cuvânt): "La intervale egale, Leo se răsucea neferindu-și de lovituri părțile intime. Pe lângă faptul că îi pune sângele în mișcare, rămurilele cu frunze încă verzi, colectate primăvara și păstrate în dulapuri frigorifice, gata legate în măturici, îi scotea surplusul de apă din organism și îi calma nervii, iar ușoara maltratare a zonelor erogene era în sine o plăcere pe care merită s-o întâmpini cu ochii închiși." (pag. 299) Restul, vorba ceea, e literatură.

Iulia Popovici

România, țară de rezervă

CAROL I constata în jurnalul său, cu o stupoare neconsoletă măcar de vreo explicație verosimilă, cum regatul pe care îl conduce reușește sistematic, într-un mod extrem de bizar, să se discrediteze ca imagine în Occident. Era vorba, desigur, despre o percepție dacă nu nedreaptă, cel puțin incorectă a României peste hotare - chiar și în ce privește acele fapte pentru care ea ar fi trebuit mai degrabă laudată, sau chiar admirată. Cum reușește românul - prin ce masochism travestit în modestie - să-și compună un CV dezastruos, și cum își mai fac occidentalii cruce exorcizați când află câte o țară cu vocație ispășitoare, numai bună pentru a le sluji ca ecran de proiecție a propriilor defecte, stereotipii și

neliniști - rămâne, în afara păcatelor reale pe care ciobănașul nostru mioritic le are, o întrebare ce-și așteaptă încă răspunsul. Constat numai că din vremea lui Carol I am mai promovât ca slujbași ai acestui talent atât de special, astăzi lumea nici măcar nu mai știe de noi.

Cel puțin aceasta e impresia băstinașului care deschide cartea despre Marea Neagră a lui Neal Ascherson. Autor care stabilește, precum în cele mai negre temeri ale noastre, un record absolut, scriind o carte cu mențiunea numai întâmplătoare a câtorva date din care cu multă bunăvoință s-ar putea deduce că pe aici ar locui, de la o vreme, și români! Nicolae Ceaușescu, de pildă, vampirul Carpaților, dar la nevoie și rechinul Mării Negre. În timpurile vechi navigatorii se străduiau să completeze petele albe de pe hărți, Neal Ascherson încearcă azi, cu un ochi interior și probabil de aceea miop la realitate, să recreeze geografia petelor albe! Privesc recapitulativ indexul generos de la sfârșit. Nu există vreun subiect asupra căruia dl Ascherson să nu se fi informat - mai mult sau mai puțin (sau foarte puțin, sau deloc) legat de Marea Neagră. Abhazii, adighenii, afrikanerii, ahemenizii, alani, albigenzii, amazoanele, arimaspienii și mulți alții, umbre falnice defilând (sau înotând) prin paginile de istorie pe care le scrie dl. Ascherson. Dar Abinsk, Abrau-Dyurso, Aciandara, Adampol, Alençon, Algeria, Altai, Alușta, Anapa, Anikeev etc., etc. - oare ce s-o mai petrece pe-acolo și ce-or mai fi făcând ei? Și dacă am lămurit și problema asta putem să trecem la litera B și să observăm că Bulgaria apare (ce consolare pentru noi!) de numai două ori, într-o carte de peste 300 de pagini! Iată însă că, spre finalul alfabetului, intră în joc România, cu nu mai puțin de 5 apariții (că doar e o țară mai mare!) - vedetă nedeclarată a băncii de rezerve!

O dată ce reușim să depășim faza sarcasmului pe care dl. Neal Ascherson - specializat pare-se în problemele legate de Abhazia, Crimeea, Rusia, Polonia, cazaci, cursul Donului și kurgane, interesat printre altele

Neal Ascherson, *Marea Neagră. O călătorie printre culturi*, trad. Fraga Cusin, colecția "Sagittarius", Editura Univers, București, 1999, 326 pag., preț nementionat.

și de viața lui Adam Mickiewicz - îl merită din plin pentru titlul orgolios și descentrat pe care și l-a ales pentru lucrarea sa (*Black Sea*), vom observa că respectiva lucrare nu este câtuși de puțin neinteresantă. Ba, dimpotrivă.

Aș sublinia mai întâi de toate oportunitatea ei, fie și numai în plan sintetic documentarist, pentru vremurile noastre și pentru regiunea în care ne aflăm, cu o umbră de regret că nu există (cel puțin după știința mea) și încercări românești mai recente în această privință (sau traduceri dintr-alte limbi zonale). Ne-ar fi util un punct de vedere "din interior" - dar în primul rând utilă s-ar dovedi multiplicarea perspectivelor, de unde pornind am putea proceda la cernerea obiectivă a informațiilor și a interpretărilor (poate că astfel ar fi corectată în percepția străinilor și nevinovata informație de la pagina 275 a prezentului volum, potrivit căreia în anul 1989 Burgasul s-ar fi aflat în România). Demn de remarcat e de asemeni structura opului, autorul trecând relaxat de la o istorie neguroasă, captivantă și bogată în evenimente, la o istorie recentă și chiar foarte recentă, înaintea căreia orice istoric ezită de obicei îndelung, în nevoia de a lua o anume distanță față de fapte încă neclar conturate.

În fine, stilul autorului este unul care face mai lesne digerabilă toată această mare aglomerare de informație (provenind din surse dintre cele mai diverse - istorice, politologice, militare, ecologice).

Dorin-Liviu Bîțfoi

Țara Isaurci

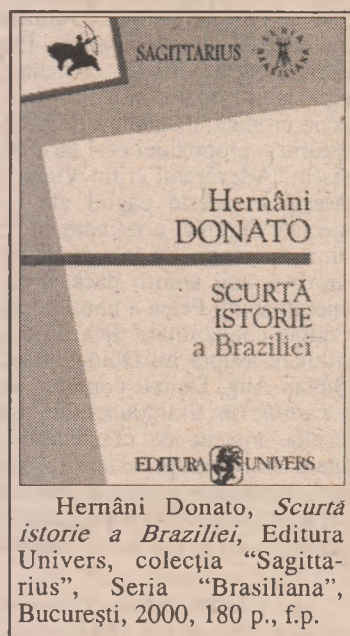
PENTRU cei mai mulți dintre români Brazilia înseamnă țara cafelei, fotbal, samba, serialul "Sclava Isaura" și cam atit... *Scurtă istorie a Braziliei* a profesorului Hernâni Donato, apărută anul acesta la Editura Univers face parte din colecția "Brasilia", în care a mai apărut *Scurtă istorie a literaturii braziliene* și încearcă să umple, în linii mari, lacunele avute în cunoașterea Braziliei de către cititorii români. De altfel, în prefața volumului, Excelența Sa, domnul Jeronimo Moscardo, Ambasador al Republicii Federative a Braziliei în România, precizează: "Cărții lui Donato îi revine menirea de a fixa prezența Braziliei în imaginărilor cititorului român. Poate că, așa cum s-a întâmplat în cazul Indiei - descoperită de navigatorii portughezi și prezentată din nou lumii în secolul XX de către Mircea Eliad - Brazilia merită atenția intelectualității românești, intru nașterea unei povești de dragoste ce nu cunoaște frontiere."

Scurtă istorie a Braziliei este o carte care are toate datele unui manual (de buzunar): informația este prezentată într-o formulă concisă și coerentă, formula care implică dezavan-

tajul lipsei de nuanță în abordarea evenimentelor. Cele patru capitole: *Perioada Colonială*, *Perioada Imperială*, *Perioada Republicană* și *Probleme la sfârșit de secol* sunt precedate de un scurt "profil" al țării: sistem administrativ, limba oficială, moneda, capitala, date statistice.

Perioada Colonială, primul capitol, înregistrează evenimentele și procesele desfășurate în perioada dintre descoperirea Braziliei de către flota condusă de Pedro Alvares Cabral până la Declarația de Independență față de Portugalia, din 1822, la Rio de Janeiro: formarea poporului brazilian printr-un proces de *metisaj*, revolte ale sclavilor negri și ale populației indigene, descoperirea fabuloasă a lemnului de băcan - *brasil*, care a dat și numele orașului ce avea să devină capitala țării, Brazilia -, ciclul zahărului, apariția primilor guvernatori.

Perioada Imperială începe cu încoronarea, la 12 octombrie 1822, ca Împărat Constituțional a lui Pedro I, parcurge domnia de 9 ani a acestuia, până la abdicare, regențele, înscăunarea la 22 iulie 1844 a principelui Pedro al II-lea, disputele religioase, războaiele cu țările vecine,

Hernâni Donato, *Scurtă istorie a Braziliei*, Editura Univers, colecția "Sagittarius", Seria "Brasilia", București, 2000, 180 p., f.p.

abolirea sclaviei la 13-mai 1888 și se încheie cu Revoluția Republicană din noiembrie 1889, moment care marchează începutul *Perioadei Republicane* desfășurată între Prima Republică și Noua Republică, până astăzi. Este ușor de observat instabilitatea politică internă a Braziliei de-a lungul timpului, caracteristică pe care a perpetuat-o la fel cum au făcut-o și țările din jurul său.

În final (*Probleme la sfârșit de secol*) se creionează imaginea unei țări pline de contraste și de conflicte: deși ocupă locul 9 în economia mondială analfabetismul în Brazilia deține un procentaj de 18%, probleme mari în protejarea mediului, creșterea demografică alarmantă, probleme legate de populația indigenă etc. Trebuie spus ca apariția cărții lui H. Donato a coincis, fericit, anul acesta, cu sărbătorirea a 500 de ani de la Descoperirea Braziliei.

Bogdan Iancu

Ce nu tipărește tipograful

„JE EST UN
AUTRE”

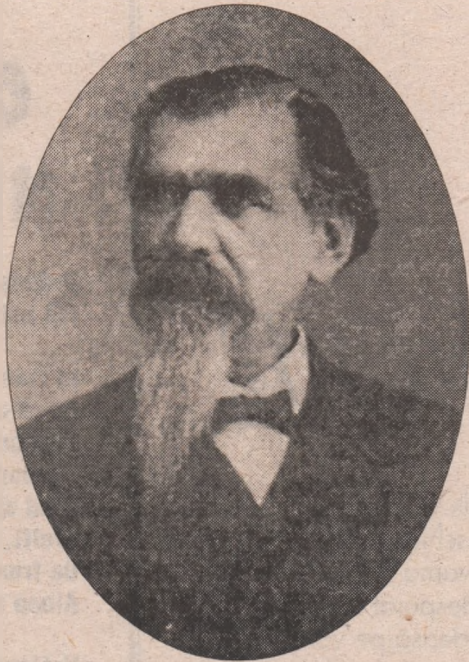
de
Ioana
Pârvulescu

...lumea ideilor este a mea. Iluziile sînt partea mea. Cuget, simț mult, îmi imaginez mult; dară mă aleg cu atît. Condeiful meu refuză de a le pune pe hîrtie. Nu găsesc cuvinte, nu găsesc expresii, nu știu cum să fac să înțeleagă cineva ceea ce simț și a-tunci stau gînditor și lacrimile îmi curg. Trăiesc printre oameni cu corpul; cu spiritul în o lume pe care nu știu cum s-o numesc (București, 22 august 1865).

ESTE uimitor că pe la mijlocul secolului al XIX-lea cînd, vorba poetului, „grijile erau destule”, cel puțin în domeniul literaturii române, există cîțiva scriitori care-și pierd timpul cu niște însemnări fără utilitate imediată: jurnalul intim. Nu încapă îndoială că scrisul zilnic nu e făcut cu gîndul publicării. În epocă numai jurnalele de călătorie justifică amestecul ochiului public (suplinesc călătoria însăși). La data cînd scriau Alecu Russo, C.A. Rosetti, Iacob Negruzzi și Petre Ispirescu, literatura română era prea tînără și prea naivă ca să-și asume rafinatele de frontieră. Individul descoperise jurnalul intim, dar literatura (ca instituție publică) îl ignora. Cum de le-a venit pașoptiștilor ideea de a-și consuma energiile literare în opere strict de sertar și mai ales pentru cine scriau primii noștri diariști?

Există o trăsătură comună în cele patru jurnale de început: sînt ținute în momente de criză, în acel interval de timp în care singurătatea capătă consistență. Exilul parizian sau berlinez în cazul lui Rosetti și Iacob Negruzzi, închisoarea în cel al lui Alecu Russo, intuirea unui soi de exil interior în cazul lui Petre Ispirescu sînt împlînzite de refugiul în caietele intime. La Rosetti și Ispirescu singurătatea este agravată de moartea mamei. Cînd se întoarce în țară, Rosetti își abandonează jurnalul, la fel și Negruzzi, iar Russo îi pune punct la sfîrșitul detenției. Se pare deci că pașoptiștii scriu - cum vor spune și mai tîrziu diariștii - „pentru ei înșiși”, că dau eului de hîrtie calitatea de prieten-confesor și paginii scrisse atribuțiile unui spațiu secret, unui alt „acasă”. Scriitorii noștri fac pe la 1850-60 primele exerciții de introspecție. Este interesant de remarcat că la 1865, cînd își începe Petre Ispirescu jurnalul, scria un *Tagebuch* și Wilhelm Dilthey, cel care va teoretiza ideea de introspecție, de *Selbstbesinnung*, conștiința de sine. Și totuși, tocmai Ispirescu (cel mai singur dintre cei patru, pentru că singurătatea îi crește între ai lui și în Bucureștiul natal) este cel care dă jurnalului și un alt rost decît cel egotist, spre deosebire de Iacob Negruzzi, de pildă, care se tot recitește, pentru propria, neascunsă plăcere. În prima lui pagină, jurnalul tipografului (publicat în *Documente și manuscrise literare*, vol. II, ediție îngrijită și comentată de Paul Cornea și de Elena Piru) trece rapid de la *eu la tu* și se transformă pe neobservate într-o epistolă adresată mamei. E vorba de un monolog tîrziu, scris la un an după moartea acesteia: „Caut împrejurul meu și nu văz pe nimeni cărui să confiez

secretele inimii mele: Ghiță este departe; Ștefan [frații lui Petre] are și el ale lui; copiii îmi sînt prea mici; cui alt? Tot ție, bună mamă”. Încetul cu încetul, pe măsură ce conștiința filială se transformă într-una paternă, adresa jurnalului se schimbă și ea, iar epistola devine testament. Marea calitate a însemnărilor lui Petre Ispirescu este aceea de a fi testamentul său literar și moral, de a fi primul jurnal-testament din literatura română. După *Învățăturile lui Neagoe Basarab către fiul său Teodosie*, (scrise, oricum, în slavonă) și după concisele „responsabilități” testamentare din catrenul lui Ienăchiță Văcărescu, Petre Ispirescu face trecerea spre testamentul literar modern, așa cum va apărea, de pildă, în paginile dedicate de Alice Voinescu „fiilor și fiicelor” ei.

Băiatului i-aș recomanda mai întîi de toate să fie exact. Cînd își va da cuvîntul, sau cînd se va hotărî a face ceva, la ora fixă să fie terminată afacerea și să nu lase a fi așteptat. [...] să judece bine mai-nainte de a-i ieși vorba din gură; asemenea să cumpănească bine răspunsurile ce va da la întrebările ce i se va face [...] pe amici să nu împrumute niciodată. Dacă dispune de oarecare avere, mai bine să-i dea cît poate fără să mai ceară înapoi (30 septembrie 1866).

ÎMBĂTRÎNIT înainte de vreme, de griji multe (de la 14 ani trebuie să intre ucenic) și presimțind că nu va apuca să-și vadă copiii mari, Petre Ispirescu scrie cu speranța, deseori consemnată, că jurnalul va suplini în viitor prezența lui. La 30 septembrie 1866 face însă, pe mai multe pagini o sinteză a învățămintelor sale de viață. De fapt este mai mult o însușire înțimplătoare decît o sinteză, mergînd de la sfaturi ce par a veni de la cei 7 înțelepți ai lumii antice, referitoare la cîntărirea cu grijă a vorbelor, pînă la lecții pe care le-a scos, probabil, din propria viață. Acestea din urmă se referă la felul în care ar trebui să-și aleagă fiul său nevasta cea mai bună sau mai degrabă, conform ideilor vremii, cea mai puțin rea: să ia informații de la servitori, singurii care știu totul despre sănătatea, caracterul și obiceiurile unei tînere fete. Mentalitatea epocii, pe care Ispirescu o reflectă ca o oglindă perfectă, și în deschideri și în prejudecăți, socotea că există trei trăsături esențiale pentru o viitoare nevastă: onestitatea (sau fidelitatea), economia (sau cumpătarea) și ordinea. Cam la fel judeca și Rosetti. Înduioșează la ambii scriitori ideea că soția trebuie să fie pusă să studieze. Nu se știe care erau opțiunile lui Rosetti pentru studiul Mariei, dar Ispirescu are convinge-

rea că femeia trebuie să citească numai „cărți serioase, istorii morale, iar nicidecum romane ostentivoare și demoralizatoare”. Băiatul va trebui să fugă de femeia care are „aplecări spre o răutate seacă sau spre neglijență” (din nou e izbitoare asemănarea cu C.A. Rosetti). Una din urmarile neglijenței nevestei, pe care Ispirescu o va fi trăit probabil, este că „de va avea copii, muma-sa nu ar lipsi să le dea cărțile drept jucării, sau orice lucru fragil, delicat, de preț. Din aceasta rezultă că mai toate cărțile [...] vor fi mototolite, cu foile rupte”. În jumalele pașoptiștilor surprinde mereu una și aceeași contradicție în imaginea mamei. Există mama-icoană, mama proprie (dulce, sfîntă, dreaptă) și mama-nevastă golită de puterile cvasi-mitice ale celei dintîi și plină de defecte. De altfel în jurnalul lui Ispirescu propria soție e pomenită explicit o singură dată, întîmplător, dar „noțiunea” de soție-mamă este explicitată mai mult decît suficient.

În *Istoria critică a literaturii române*, Nicolae Manolescu are o judecată de valoare aspră la adresa panseurilor filozofice ale lui Rosetti, a prejudecăților sale și mai ales a versurilor transcrise în jurnal. Că Ispirescu nu avea mîna de poet e limpede. Îi lipsea pentru aceasta învățătura, cultura poetică. În compensație avea însă, spre deosebire de o mulțime de versificatori din toate timpurile conștiința non-valorii versurilor lui. O spune răsădit în repetate rînduri: „...în serile cînd nu aveam ce citi, am scris următoarele versuri. Nu este ce aș fi voit să fie. Altfel îmi umbla prin creeri ideile și altfel că a ieșit. De cîte ori le-am citit pînă azi, de atîtea ori am îndreptat cîte ceva. Și tot nu este ce aș fi voit eu să fie. [...] N-am cutezat să o arăt cuiva, ca să nu devin ridicol...” (28 august, 1866). Sau: „Din citire pe la gazetele ce puteam apuca pe la redacția *Vestitorului*, sau de unde, nu știu, am aflat că versurile de 14 rînduri se numesc sonete. În serile în care nu citeam, scriam cîte nerozii toate; a doua zi le citeam, rîdeam apoi le ardeam...” Versurile le consemnează tot pentru copii, ca aceștia să valorifice, eventual, ideile de acolo. Posibil ca o cultură poetică solidă să-l fi făcut să scrie bine, căci era un ins romantic, interiorizat și capabil uneori de notații de o mare puritate expresivă. Iată o comparație, făcută spontan, cu scopul de a trezi un prieten la realitate: „nu voiește a mă crede cînd îi spun că promisiunile de astăzi sînt ca visul copiilor. Ei se deștept tînînd mîna strîns închisă, și cînd o deschid și o văd goală, tot nu le vine a crede că n-a avut nimic, pentru că în vis li s-a părut că li s-a dat ceva”. Cine e capabil de a sesiza și a descrie nuanțe atît de fine, cum e intervalul incert dintre vis și realitate și de a-l folosi apoi drept argument într-o discuție oarecare e un scriitor cu mari posibilități.

Jurnalul tipografului este inegal. L-a scris prost și pe apucate: „Aș voi să pun cuvintele mele pe hîrtie de cîte ori mi se procură vreo materie care face pe om să gîndească. Două lucruri însă se opun voinței mele. Lipsa de dibăcie de a însira ideile mele și de a le da un corp, o ființă, și lipsa de timp. Sînt foarte ocupat. Dimineața intru la lucru la 7 oră și ies seara, de multe ori la 8, la 9 sau la 10 ore, după împrejurări; dar de ordinar la 7 ore seară”.

Fără îndoială că Ispirescu are cîteva dintre prejudecățile oamenilor simpli, față de femei și dragoste, față de „formele” străine, față de unele dintre beneficiile civilizației și față de oamenii școlîți prin alte părți. Nu i le putem lua în nume de rău pentru că nu generalizează, ci vede cazurile individuale. Aproape toate rezervele lui se regăsesc și la scriitorii mari fie ei pașoptiști sau junimiști, doar că sînt exprimate mai convingător. Reproșurile lui simple, dezamăgirea și pesimismul se datorează unui ochi treaz, asemănător cu cel din *Ai noștri tîneri...* Jurnalul lui Ispirescu nu poate fi convingător decît pentru cel care acceptă,

de la bun început convenția unei scrieri de autodidact, cu toate defectele inerente.

Cînd îmi arunc ochii prin casă, azi, după zece ani, și văz aceleași obiecte, dar mai vechi cu zece ani, fără a fi putut adauga ceva [...] o mare mîhnire mă coprinde. Plîng. Peste ceea ce știu din ale tipografiei, alt nimic nu mai știu. Aș lucra și noaptea ca să pot cîștiga mai mult pe lună. Mi se rupe inima de întristare cînd mă uit la copilași. Toată garderoba mea acum se mărginește într-un rînd de haine. Acestea sînt și de sărbătoare și de lucrătoare (1870 martie).

I SPIRESCU afirmă la un moment dat că n-a putut nota nașterea unui copil, al patrulea fiu, George, pentru că în camera în care se retrăgea de obicei să scrie nu era foc. El n-are timp să noteze zilnic ce a făcut, de aceea jurnalul lui alunecă de cele mai multe ori în memoristică. E un om sărac, care are de lucru încontinuu, iar faptul că-și găsește răgaz și pentru scris e mai degrabă nefiresc. Nu e numai un culegător de basme (dar despre aceasta nu vorbește în jurnal), ci e și un culegător de litere. Tipograful se dedica gazetelor și cărților altora, timpul îi e înghițit de corecturi, de inițierea elevilor care ajută la cules. Pune suflet în toate acestea, dovadă consemnarea faptului că pentru poeziile lui Bolintineanu, culese cu elevi, s-a primit medalie de argint la o expoziție de cărți și reviste (ce carte o fi primit-o pe cea de aur?). Aceeași medalie o primește și pentru gazeta *Tipograful român*. Remarcă progresul, cu sensibilitatea pe care toți contemporanii săi o au la diversele manifestări ale acestuia: „De aici, pot zice, datează adevărata eră tipografică în România. De aici imprimatele au rupt-o cu trecutul”.

Tipograful Ispirescu este un om căutat și cu inițiativă. La sosirea lui Carol în țară, lui i se cere o listă de gazete românești (dă vreo 40) la care regele voia să se aboneze, se pare, ministrul Ion Ghica îi cere de multe ori serviciile etc. Face o asociație cu doi nemți, unul născut în țară, altul vienez, scrie un program (ale cărui idei sînt furate de tipograful lui Rosetti), alege un sediu „în pasaj”, își trimite asociații în străinătate după litere și mașini de tipărit. Munca lui nu este lipsită de riscuri, cel puțin în momentele cînd cenzura este mai aspră. Una dintre aventuri este povestită în jurnal: tipograful se înțelege cu un ziarist liberal, deseori în conflict cu autoritățile, Valentineanu, să tipărească, fără știrea cenzurii, *Correspondența secretă a principelui Vogoride*. (Banii pentru imprimare îi dăduse Șcarlat Crețulescu). Cei doi fac un plan de apărare pentru cazul în care ar fi fost descoperiți. Cum însă Valentineanu „spunea la toți cunoscuții ce făcea” și nu se ține de cuvînt, poliția prinde de veste și confiscă toate cărțile. Ispirescu este arestat 3 săptămîni.

Jurnalul lui Petre Ispirescu se încheie în septembrie 1870, cu o meditație, și azi actuală, pe tema unui defect major al românilor: „Spiritul de asociație lipsește dintre români. Tendința de un fel de libertate rău înțeleasă, de a lucra adică fiecare izolat [...], adică de a fi capul și a nu se supune unor reguli ce singuri și-ar impune într-o asociație, mi se pare ceva fatal. [...] A ține fiecare la ideea sa și a nu suferi să i se facă de nimeni nici o observație este, dacă nu a da îndărăt, a sta pe loc”. Remarca vine de la un bărbat care merge încet și discret înainte, fără să dorească să fie „capul”. Și, ca-n basme, după multe încercări, viața îi va rezerva o surpriză minunată sau poate o ultimă încercare: va deveni celebru.

Vlad NEAGOIE

* * *

Contemplând ochii deasupra beznei
trandafirul etern peste genune,
necovârșită văpaie în jurul inimii
peste care zborul se odihnește peste
vulcanul clipei de acum -
cuvioasă răsufare a gândului
încolțit, subțiratic înțeles într-un
nesfârșit delir te prinde-n urzeala
zilei fugare viețuind lângă Cuvânt
și-n vaga aiurare frumusețea
urcă sământa litaniei ce vine.

* * *

Până-n revărsatul zorilor
mama abandonată cântă
de parcă ar storce picuri de apă
dintr-o fântână secată de care
nu poți să te apropii: moartea
refuză s-o împartă cu cineva
nimeni nu-i poate vedea inima
traversând fisurile miliardelor de ani.
Să sară în aer întreaga claviatură
Peste grădina adormită în floare?
- O, de ați asculta azi glasul ei,
trupul ei ca o fântână.

Voi vedea cerurile

"Voi vedea cerurile, lucru al degetelor tale,
luna și stelele precum și legea neînfrântă
pusă în ele: va fi o vreme când le voi vedea
în ce este în sine natura aceasta..."
Dumnezeu poartă pe corp lupte care arată
învingerea naturii născute, vederea întreagă.
Care fiindu-i sprijinitorul și acela pe sine
Sprijinindu-se se va bucura? și se va lumina?

Picătura albă

Picătura albă și durata ei ce scoate-n înțeles
sufletul ascuns nu recunoaște nesfârșita rumoare
a lucrurilor nici glasul tău: privirea care vindecă
totul
se stinge fără să vadă picătura albă, sonoră,
plină
de cântec și pace de-nceput, șistul original.

* * *

Bucuria care grăbește furtuna
sub stâncă, mirajul oceanului,

stânci enorme sculptate de valuri,
un hohot de râs toate deschid gura iadului
să treacă întreaga viață vama ironiei
odată cu lumea și golul despuiat de podoabe;
tu știi să aștepti în ceața deasă pe vârful
stâncii unde totul te luminează.

* * *

Și astfel timpul trece în spațiul nemișcat
povara pură o dai pe mâna tuturor: pe-altarul
tău gol pe care zace o navă luminând doar
o amintire care aleargă de teamă ca ușile
să nu fie închise cât e lumină deasupra
pământului,
că astfel timpul trece și e niciunde. Mustrea-n
cuget preferă stingerii să tremure, să asculte
când vă vor duce să vă dea în mâinile
sectanților.

* * *

Nebunia morții nu se potolește: e numai oglinda
și tabernacolul vioriu, alte focuri ca munții, ca
marea,
ca soarele și zeul întâmplării dănțuind te
preschimbă-n
amintiri ale propriilor mișcări și a sunetului
răgușit al inimii lor.

* * *

Ești izvor și ești vânt,
ești noaptea pe pământ,
eu - inscripție pe pietre,
postfață a iubirii din urmă,
tu - degete răsfirate pe pletele
pluțind în aur.

* * *

Vrăjmașul sufletelor noastre
ca un tunet în zorii limpezi, roz:
m-am desprins de vânt ca o filă
de calendar: Domnul e cel ce te
prinde și te-nfige în acul din
press-papier ca să nu mai separi
niciodată nimicul de nimic și
pe tine de tine însuși în același punct.

* * *

Spume violente de-albastru
adieri ce mângâie disperarea

CERSETORUL DE CAFEA

de Emil
Brumaru

CÂNTEC DE NERĂBDARE

Vrăjmașul meu cel dulce erai tu.
Mă așteptai cu subsuori bogate

În iederi, criniști, volburi. Începu
Roua-n buric să clocotească-n roate,
Evaporînd și îngerii și dracii.
Sîmburii fructele mișcau în aer,
Crud vînzoliți, și înălțau copacii
Zvelți, credincioși, umpluți c-un laic vaier
De frunze-n smoc. Nimbat cald, pîntecul
Albea a dor și roditor a toate

Vrăjmașul meu cel dulce erai tu.
Mă așteptai cu șolduri fierte-n lapte...

o inimă țintuită de ameteală, cuvinte
roase de valul singurătății
țâșnesc prin pori ca o sudoare.

* * *

Cărări umbroase brodate cu fluturi mici -
seara moare înainte de toate lucrurile
vrăjmașul acoperit de iubire cade-n
pacea sângelui de pe cruce pentru
a te putea șterge de pe fața pământului
oprind umbra ierbii bătută de vânt
tăvălind așternutul liliachiu
unde se hârjonesc nelegiuirile vieților trecute.

* * *

Singurătatea tanatică perfidă, răsturnată
precum o rădașcă printre fire de iarbă
înțepenite în soare, linia umbrei netă ca
un minutar, dar ce arată dispere hărțuit
de vânt: dimensiunea rea mereu pitită
în spate, crucea între două morți fără ironie
și fără inscripții pe cuie în punctul comun
al singurătăților care totul ar ceda.

Dăruire

Aici pâinea și liniștea, potirul plin al vieții mele,
strânse-n ciclul muncii; ziua ia sfârșit în florile
grădinii; în casa înțeleaptă vechea iubire pe
icoana prevenitoare strălucind, n-are să mă
doară
că va pleca în mâini cu asprul merit, neiertătoare
fără ascunzișuri; întrezărești o ultimă licărire
viața mea fiind a ei pe vecie pentru sunetul
altor coruri tăcute în zilele pârguirii pe câmpia
rotundă.

**CRONICA
EDIȚIILOR**de
Z. Ornea

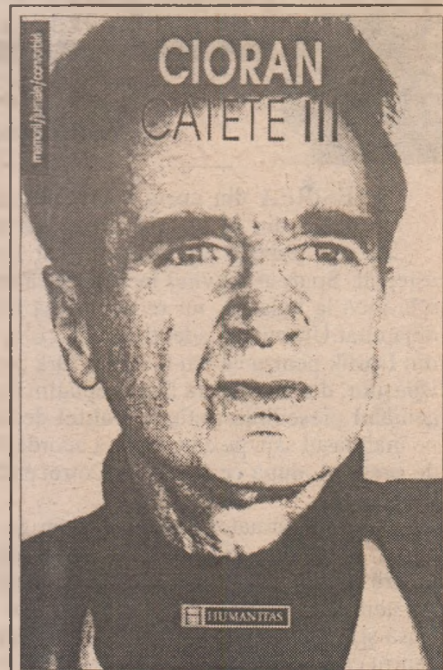
UN JURNAL AL LUI CIORAN

MI-AM intitulat cronicile mele la primele două volume din *Caietele* lui Emil Cioran *Un jurnal al lui Cioran*? Acum interogația mi se pare de prisos pentru că, în sfârșit, prin 1971, într-o notație nedată, în timp ce citea un jurnal al lui Vlasiu mărturisea: "Jurnalul lui Vlasiu ar trebui să mă dezguste pe vecie să țin eu însumi un jurnal. Genul este într-adevăr odios: aproape întotdeauna, o adunătură de birfe. Dacă și eu notez aici câteva asemenea birfe, e numai ca să-mi întrețin iluzia că scriu, că fac ceva". Avem aici recunoașterea faptului indubitabil că în *Caietele* sale făcea însemnări jurnaliere. Și aceste *Caiete* au fost multe, 34 (treizeci și patru) la număr, ținute din 1957 până în 1972, unul dintre ele aflându-se mereu pe masa lui de lucru. Cum nu se îndesa deloc să scrie, cum mărturisește, nota în *Caiet*, mîngîindu-se cu ideea că, în realitate, lucrează. Totuși anumite însemnări erau date, semn sigur că le conferea un caracter jurnaliere. Dar altele, cele mai multe, seamănă enorm cu cărțile sale care i-au adus faima și gloria. Ba, pe la începutul lui iunie 1971, întilnim notată o decizie: "Am hotărît să adun loialtă cugetările risipite în aceste treizeci și două de caiete. Abia în două sau trei luni voi vedea dacă pot alcătui substanța unei cărți (al cărei titlu ar putea fi «Interjecții» sau «Eroarea de a te naște»)". Nu și-a alcătuit cartea pentru că nu a găsit-o interesantă? Sau pentru că a abandonat proiectul, ca atâtea altele? E, cred, mai plauzibilă a doua alternativă, el avînd despre tot ceea ce a scris o foarte negativă opinie. Ca aceasta în imediată apropiere a deciziei abandonate: "Tot ce am scris nu slujește la nimic și nu duce la nimic. Iată de ce nu sînt pe de-a-ntregul nemulțumit de ce-am făcut. Am urmărit adevărul. Or, ce este adevărul, dacă nu ceea ce stînjenește viața, ceea ce o contrazice chiar? Sau mai degrabă: ceva de care ne putem lipsi ca să trăim". Și tot prin apropiere aflăm însemnarea: "Sînt omul post-Istorie. De fapt, nu mă interesează decît timpul *fără evenimente*, Istoria de *după* Istorie. Timpul istoric propriu-zis nu mai are sens pentru mine". Exagera desigur. Opera sa interesa și era foarte importantă iar statutul său post-istoric e unul dintre paradoxele sale obișnuite risipite peste tot în scrierile sale. De altfel, în 1968, cînd i-au apărut în limba germană *Silogismele amărăciunii* nota (oare satisfăcut?) că e "poate cartea cea mai *personală* din cite am scris: totul e *confidență*, de la butadă pînă la «cugetarea» cea mai sofisticată". În schimb, în 1969, cînd îi apare *Demiurgul rău* se arată a fi plictisit, adică aflat în starea de spirit obișnuită. Și notează că singura apreciere de reținut i-a fost comunicată de un funcționar de la Serviciul de expediție al editurii, adică postul cel

mai umil. Noica îi scria atunci că a descoperit în această carte vechi motive obsesive de acum treizeci de ani. Era atunci, ca și acum, un nereligios, un anti-creștin care, adesea, se concilia cu Dumnezeu și Isus Christos. Poate de aceea "nu mă înțeleg în profunzime decît cu evreii". Se plîngea, ca de obicei, de sterilitatea sa cronică, pe care încerca să o frîngă, întrebîndu-se însă de ce și pentru ce ar izbîndi. *Nouvelle Revue Française* îl roagă, în 1969, să scrie un articol despre naștere. Se chinuia profund să-l scrie și tergiversa ca de obicei. "Am conștiința vinovată, nota prin septembrie 1969. În loc să mă apuc de articolul promis la *N.R.F.* mă duc să mă plimb prin Spania! E drept, credeam c-o să-l termin în august, or fișele pe care le-am făcut s-au dovedit inutilizabile și în afara chestiunii. Despre naștere ar trebui scris într-un stil oracular, încercînd să nu explici nimic, să rămîi în clar-obscur, în echivoc, așa cum facem cînd scriem despre un subiect pe care nu l-am descălecat bine, așa cum fac contemporanii mei". Ideea că trebuie să scrie, totuși, articolul îl obseda. De aceea, cînd și cînd, meditațiile sale despre subiect revin: "Orice furie împotriva mea sau a celorlalți sfîrșește la mine în furie contra nașterii mele; mai mult, tot ce mi se întîmplă ține de furie, astfel încît această naștere nenorocită, care ar fi trebuit să-mi fie indiferentă, pe care ar fi trebuit s-o uit, cum fiecare și-o uită pe a sa, se așează în centrul preocupărilor mele, înlocuindu-mi viața și chiar ființa". Și, în ianuarie 1970: "Obsesia nașterii nu e în fond decît obsesia trecutului, omniprezența trecutului. Dar cu această obsesie nu poți să fii, abia dacă poți să existe. Obsesia nașterii se naște dintr-o exacerbare maximă a amintirii. Și de asemeni dintr-o dorință: cea a impasului, a *primului* impas." Și, prin februarie 1970: "De la obsesia sinuciderii am trecut absolut firesc la obsesia nașterii. Aceasta din urmă e mai înfricoșătoare decît prima. Căci în orice *jos* cu sinuciderea există întotdeauna un dram de cochetărie; în schimb, o maximă gravitate domnește în dezbaterile lăuntrice privind evenimentul nașterii". Și la 30 iulie 1970: "Nu deteșt viața, nu doresc moartea, vreau doar să nu mă fi născut. Vieții și morții le prefer ne-nașterea. Voluptatea de a nu te naște. Cu cît trăiesc, cu atît prețuiesc voluptatea de a nu te naște. Inși ca mine n-ar fi trebuit să existe niciodată. Sînt produsul unei erori, nu eram prevăzut în legile Creațiunii". De-abia în 16 octombrie 1970 notează că a trimis redacției articolul de care, firește, era nemulțumit, regretînd că nu l-a distrus.

În însemnările sale cu caracter jurnaliere e convins că viața n-are nici un sens, își spune mereu că, transilvănean fiind, aparține, totuși, Europei Centrale. Prin aprilie 1969 nota: "E sigur că sîntem marcați de spațiul «cultural» din care venim. Transilvania păstrează o puternică amprentă ungurească, «asiatică». Sînt transilvănean, prin urmare... Cu cît îmbătrînesc, cu atît îmi dau seama că aparțin, nu numai prin originile mele, dar și prin temperament, Europei Centrale. Treizeci de ani trăit la Paris nu vor șterge faptul că m-am născut la periferia imperiului austro-ungar". Și tot cam pe atunci nota: "Ce-ar spune taică-meu, care în timpul primului război mondial a fost deportat la Sopron, dacă m-ar vedea ascultînd la Paris, ceasuri întregi, muzică

țigănească maghiară? Însă, la drept vorbind, această muzică aparține atît de organic lumii Europei Centrale din care vin, încît orice formă de reacție șovină față de ea ar fi deplasată. În sufletul meu mă simt român și ungar, poate mai mult ungar decît român". Și în decembrie 1971: "În vreme ce muzica populară românească, cu excepția doinei, mă lasă rece, mă oripilează chiar, cel mai banal refren maghiar mă răscolește cum nimic nu mă poate răscoli. În mod normal dacă «România» n-ar fi existat, mi-aș fi făcut studiile la Budapesta și la Viena; sînt un om al Europei Centrale și am în sine tot fatalismul acestui popor fără noroc, dar în același timp sînt austro-ungar, aparțin vechii monarhii. Refrenele pe care le auzeam în copilărie îmi aduc aminte că aproape toți cei cu care le ascultam sînt morți... Chiar dacă aș fi văzut toate imaginile posibile ale Sibiului, nu m-ar fi mișcat deloc; muzica însă, cea pe care o ascultam pe vremea aceea, are puterea de a readuce la viață toți morții. N-am plîns cînd a murit tata, nici mai tîrziu cînd a murit mama, am plîns astăzi gîndindu-mă că nu mai sînt, fiindcă ascultam un refren care le plăcea". Se plînge de sterilitatea sa cronicizată, trăiește mereu, cu acuitate, bolile sale care vin, cum sînt insomnia și reumatismul, de departe, din adolescență și tinerețe. Prin aprilie 1969 nota: "Pe vremea cînd mă chinuiam cel mai rău insomniile (trecusem de douăzeci de ani), mama a plătit, dacă-mi aduc bine aminte, o slujbă pentru mine. Nu una, ci treizeci de mii ar fi trebuit". La 30 mai 1969 (însemnare datată) mărturisea: "La ora 5 dimineața, trezit de misterioasele dureri de picioare care mă chinuie de vreo treizeci de ani, la orice schimbare a vremii". În iulie 1970 se autocompătinea: "Și m-am gîndit cît sînt de mizerabil, eu, care în loc să mă apuc de treabă, nu fac decît să mă oblojesc, țin un regim pe bază de tranchilizante care mă deprimă, iau medicamente care-mi taie și puținul avînt pe care-l mai am. Nu sănătatea, nu durata (anii) contează, ci opera. Groaza mea, teoretică și practică, de a *făptui* mi-a jucat o mulțime de renghiuri". În septembrie același an, dezvăluia: "I-am scris de curînd fratelui meu că tot ce mi-a rămas este să mă strecor printre beteșuguri vechi și beteșuguri noi, să găsesc în fond un *modus vivendi* cu moartea". În martie 1970 se plîngea: "Deznădejde, oboseală, dureri de cap. Spiritul mi-e guturănit. Să suferi de un guturai ereditar! Am răcit la naștere". Și în 31 august 1971 (însemnare datată) constata "betesugurile mi-au irosit existența, dar grație lor exist, vreau să spun *știu* că exist". Și, mult mai înainte, tot despre insomnia sa din tinerețe: "Să fi avut vreo douăzeci, douăzeci și unu de ani. Poate mai puțin. Sufeream de insomnie. Cu somnifere, izbuteam să dorm trei, maximum patru ore. De fiecare dată mă trezeam din cauza unui coșmar insuportabil. Ar fi trebuit să țin jurnalul acelor nopți cumplite. Toate rezervele mele de poezie s-au dus atunci. *După aceea*, nu mai puteam fi decît prozator. Pe măsură ce somnul revenea, pierdeam puținul lirism ce-mi rămăsese". Continua să aibe stări de disperare pură, socotind că sinuciderea e singura soluție, singura mîngiere, poarta cea mare, trecînd dincolo, ocolind moartea. La 13 februarie 1969 (însemnare datată) "Azi-dimineața m-am gîndit din nou că sinuciderea e singura soluție, că toate cele-

Emil Cioran - *Caiete III* - 1967-1972. Traducere de Emanoil Marcu și Vlad Russo. Editura Humanitas, 1999.

alte nu sînt decît soluții de compromis". Și ceva mai tîrziu, dar în același fel: "Concepția mea despre sinucidere e foarte simplă: ea mi se pare singura soluție, dacă vrei să mergi la esența lucrurilor. În schimb, la suprafața lor, poți face compromisuri, poți amîna, poți trișa, poți *scrie*. La suprafață, există soluții cite vrei, provizorii, utile și atît". Altădată constata resemnat; "Disperarea e starea mea normală. De aceea o suport atît de bine". Și din nou: "Cine n-a avut curajul să se sinucidă în plină tinerețe și-o va reproșa toată viața. În cazul meu, nu-i vorba de curaj. Eu am *amînat*, asta-i tot. După o vreme, observi că-i prea tîrziu, că ai ratat prea multe ocazii și că trebuie să te resemnezi". Se tot gîndea autocritic la pieroada sa legionară, care îl obseda prin eroarea fatală făptuită. Într-o însemnare datată 28 februarie 1971 observa: "Mi se reproșează anumite pagini din *Schimbară la față* carte scrisă în urmă cu treizeci și cinci de ani! Aveam douăzeci și trei de ani și eram mai nebun ca oricine. Am răsfoit ieri această carte; mi s-a părut că am scris-o într-o viață *anterioară*, oricum eul meu actual nu se mai recunoaște drept autor. Ce incurcată e problema responsabilității! Cite lucruri am putut să cred în tinerețea mea!". Și citeva zile mai tîrziu: "Am vorbit îndelung la telefon cu Eugen Ionescu despre Garda de Fier; spunîndu-i că simt un fel de *rusine intelectuală* că m-am lăsat sedus de ea, el îmi răspunde nimerit că am «marșat» pentru că mișcarea era «complet nebună». Și în aprilie același an: "Ce-i datorez *Gărzii de Fier*. Consecințele pe care a trebuit să le îndur pentru o simplă infierbintare de tinerețe au fost și sînt atît de disproportionale, că după ea mi-a fost cu neputință să mai îmbrățîșez vreo cauză, chiar și inofensivă, nobilă sau Dumnezeu mai știe cum. E bine să plătești scump o rătăcire de tinerețe; vei fi cruțat, mai tîrziu, de o mulțime de decepții". Și în septembrie același an: "Garda de Fier? *Demonii* de dreapta, adepți ai ortodoxiei aflați ideologic la antipodul celor pe care i-a denunțat Dostoievski, dar psihologic foarte asemănători. Fenomen neromânesc. Așa se face că șeful G. de F. era slav. Un fel de Hatman." Trăia ca un marginal, își cunoștea bine contradicțiile sale, inactivitatea sa îl exaspera dar se complăcea în ea, vorbea mult de defectele românilor care îl tot vizitau și trăia pe apucate.

Cu acest al treilea volum, ediția aceasta românească a *Caietelor* lui Cioran, traduse excelent de d-nii Emanoil Marcu și Vlad Russo, se încheie. Ni s-a oferit un dar neasemuit, cel al lui Cioran în intimitate.

PRIOR BOOKS DISTRIBUTORS

anunță organizarea expoziției cu tema „Stomatologie-implantologie“, în data de 20 septembrie, la adresa: Clubul Cărții Străine - str. Răspânțiiilor nr. 32, ap. 2, sector 2, București
Tel./fax: 210.89.08; 210.89.28; 212.35.61
E-mail: prior@dial.kappa.ro
http://www.prior-books.ro

Simplii cetățeni de la Cotroceni

IEȘIREA din cursă a lui Emil a făcut din el un *simplu cetățean* mai repede decât ar fi fost de așteptat. Spun asta având în vedere că se află încă la Palat și nu se cuvine să fie deja uitat. Ultimii săi adepți ne dau cu sic din Isarlik pentru că am fi rămas fără tap ispășitor, dar eu cred că îl nedreptățim pe actualul președinte tratându-l altfel decât pe înaintașul său, pe care atenția acordată de presă și după ce a părăsit Cotroceni îl ține viu.

Dacă singurătatea puterii este, în general, acceptată, singurătatea lipsei de putere a celui ce poartă încă însemnele acesteia se dovedește a fi mai puțin înțeleasă și, ca atare, infinit mai tristă. Drept pentru care, deși n-am crezut niciodată în marea schimbare făcută prin Emil Constantinescu, eu vin și vă spun: nu-l ignorați pe domnul președinte! Pentru că s-ar putea să moară de urf sau de plictiseală înainte de a-i preda cheile urmașului său. Dacă va fi cel desemnat de dînsul. Altfel s-ar putea să moară de inimă rea.

Pentru cine a urmărit evenimentul, n-a fost greu să constate că ultima sa vizită la Timișoara, făcută cu prilejul începerii noului an școlar, a fost de o tristețe sfîșietoare. Cu atât mai mult cu cât n-a mai fost huiduit și a putut să-și permită să facă singur câțiva pași pe stradă și chiar să stea pe o terasă și să bea un gin cu Dorin Marian. Cu care, în trecut fie zis, ar fi putut să-l bea și la Cotroceni. De vreme ce s-a răzgîndit și nu le-a mai oferit copiilor albumul *Eterna și fascinantă Românie*, oricum s-a obosit degeaba să meargă pînă acolo. Timișorenii știau și fără să le spună dînsul că și-a îndeplinit toate promisiunile electorale. Ce nu știau era că a eșuat pentru că a fost lăsat singur, dar asta le putea spune și de pe micul ecran, fără să le dea atîtea griji SPP-iștilor că ar putea să i se întîmple ceva. Fiindcă nu i se mai poate întîmpla nimic. Totul s-a terminat.

Faptul că domnul Emil Constanti-

nescu ar vrea să-i cedeze scaunul prezidențial domnului Mugur Isărescu, ca și cum ar fi proprietatea sa, nu face altceva decât să-i încurce pe toți cei implicați în povestea asta. Începînd cu domnia sa (care trebuie să se joace de-a simplul cetățean înainte de a-și încheia mandatul) continuînd cu premierul (cărui țărâniștii continuă să-i spună: Dacă Dumneavoastră nu ne vreți, noi vă vrem!) și sfîrșind cu electoratul.

Trecerea de la *candidatul providențial*, așa cum îi considera seniorul liberal Dan Amedeu Lăzărescu pe actualul președinte, la *candidatul ideal*, care în opinia sa, ar fi premierul, nu poate rezolva mare lucru. Întîi pentru că lumea e sătulă de ce vine de la Cotroceni și de vorbe mari: ar prefera un candidat *normal*. Apoi pentru că întrecerea socialistă dintre partidele din dreapta eșichierului politic face ca voturile să fie împrăștiate din nou ca făina orbului. În fine, pentru că *inlocuitorul lui Emil* mai nu vrea mai se lasă și asta nu mai este în avantajul său. Cu părere de rău trebuie să admitem că, oricît de independent ar fi, trebuie să-i strîngă și dumnealui cineva cele 300.000 de semnături și nu mai contează dacă i le strînge Surdu sau Opreș. Că alde Vosgarian, care încă de la pașopt dă-i și luptă, nu are timp pentru așa ceva. E prins în bătălia pentru a fi cap de listă. Care e ceva mai grea decât cea de a fi candidat la președinție. Unde se poate înscrie oricine. Ca dovadă că și-a anunțat intrarea în cursă și urmașul lui Verdet, care a fost consilierul savantei de renume mondial.

Ideea că am avea mai multe șanse cu tehnocrații decât cu oamenii politici e discutabilă. Oricîtă încredere am avea în cei doi finanțisti care ne-au fost prezentați inițial ca un posibil tandem, iar acum sînt puși de oamenii politici să lupte unul cu celălalt. În ce mă privește, mă tem că în favoarea lor funcționează un fel de magie a cifrelor. Sau iluzia că, dacă vin de la BNR ori de la Banca Mondială, știu

ei cum se fac banii și ne scapă de sărăcie.

Pentru a nu cădea dintr-o eroare în alta, poate că ar trebui să li se explice oamenilor că nu banierii fac banii de care avem atîta nevoie. Sau că îi fac numai dacă se ajunge la fundul sacului și dau drumul la tiparniță. Dar acesta nu poate fi un argument în favoarea lor, ci dimpotrivă.

După atîtea erori de calcul, care s-au dovedit a ne fi fatale, mi se pare totuși explicabil să fie preferați tehnocrații. Numai că, din păcate, pînă la ei ne omoară diplomații. Deși eu cred că nu sînt nici ei cei mai răi dintre cei intrați în joc. La urma urmei, cum am mai putea spune, cu mîna pe inimă, cine e bun și cine e rău, de vreme ce liderul neîncoronat al *zonei libere de neocomunism* din Piața Universității, de la care se revendică atîta lume bună, a ajuns să-și dea mîna cu fostul director al SRI.

În acest context, lansarea la apă a d-lui ministru de Externe de către căpitanul Traian Băsescu mi s-a părut îmbucurătoare. Fiindcă *el poate*. Nu să fie chiar președinte, ci arbitru. Cu condiția să mai aibă ce arbitra. Dar campania americană a înaintașului său în ale diplomației, tînde s-o întrecă pe a sa. Dacă nu prin altceva, măcar prin cantitatea de baloane colorate menite să mai învie atmosfera cenușie a tocmelilor pentru înscrierea pe listele electorale. Or, d-l Teodor Meleșcanu e tot un candidat de rezervă, ca și d-l Petre Roman. Iar în condiția în care are în vedere o alianță postelectorală cu PDSR-ul, e ușor de înțeles cît de greu ar putea atîrna cele câteva procente ale sale.

Cel mai rău dintre rele ar fi ca, după atîtea calcule eronate, bătălia finală să se dea între Iliescu și Vadim, așa cum visează Adrian Năstase.

Nu este exclusă nici posibilitatea ca *adevăratai liberali*, care au declarat că alianța cu Meleșcanu ar face să se răsucească Brătienii în mormînt, să ajungă să-și regrete decizia în fața alternativei ca

voturile acestuia să-i fie cedate lui Iliescu. Situație în care, Don Pedro n-ar suferi prea mult, pentru că și-ar putea păstra în continuare rolul de arbitru. Și, probabil, n-ar suferi nici cei doi finanțisti. Fiindcă nu e rău nici la Palatul Victoria, pentru care sînt avuți oricum în vedere dacă nu ajung la Cotroceni. Tot la concurență, ca doar ne aflăm în *economia de piață*.

Dacă agitația sa nu va duce la altceva decât la împutinarea liberalilor, cum afirmă d-l ministru de Finanțe, ale cărui calcule s-ar putea să fie un pic mai bune decât ale sale, adevăratul perdant va fi d-l ministru al Justiției. Dar lipsa de scrupule l-ar ajuta să se descurce totuși cumva. Cel mai mult ar suferi tot bietul Emil, care chiar ar rămîne singur. Fiindcă, dacă va deveni parlamentar, nici măcar Dorin Marian nu va mai avea timp să-i țină de urf. Singura mîngîiere a sa ar fi fost aceea de a-și continua lupta împotriva corupției din ipostaza de simplu cetățean. Pe care, din păcate, n-o mai poate avea. Pentru că nu va trăi ca șomerul care a vrut să-și dea foc înainte sa, stricîndu-i și ultima vizită făcută la Timișoara. Nici ca un amărît de slujbaș care nu mai are ce le pune copiilor pe masă, ori ca un pensionar care nu-și mai poate plăti întreținerea și e nevoit să renunțe la căldură. Orice se va întîmpla cu ceilalți, statutul său de ex-președinte al României nu se mai poate schimba.

Să fie sănătos și să se bucure pînă la adînci bătrîneți de tot ce i-a fost dat și de tot ce o să i se mai dea, dar să termine o dată cu această ipocrizie cu care nu mai poate înduioșa pe nimeni. Fiindcă între el și restul lumii, care a fost adusă la limită sub administrația sa, există o adevărată prăpastie. Legea pe care și-a promulgat-o îi va asigura pînă la capătul zilelor totul. Mai puțin votul pentru un nou mandat. Sau măcar posibilitatea de a rămîne totuși împreună cu prietenii săi la Cotroceni, *ca simplii cetățeni*.

Radio România Cultural

Dintre emisiunile Redacției Literatură – Artă – Știință vă invităm să ascultați:

• Miercuri 13 septembrie pe Canalul România Cultural (CRC) la ora 23.50 – *Poezie universală*. Versuri de Gheorghios Seferis, în traducerea lui Aurel Rău și în lectura actorului Victor Rebengiuc. Redactor Dan Verona.

• Joi 14 septembrie pe CRC la ora 9.50 – *Poezie românească*. Lirică religioasă (Înălțarea Sfintei Cruci). Redactor Ioana Diaconescu. La ora 21.45 pe CRC – *Lecturi în premieră*. "Programul Timpul", povestire de Grigore Crigan. Redactor Ion Filipoiu. La ora 23.50 pe CRC – *Poezie universală*. Înălțarea Sfintei Cruci. Stihuri alcătuite de Andrei, Cosma, Leon și Teofan. Lectură actorii Irina Petrescu și Traian Stănescu.

• Vineri 15 septembrie pe Canalul România Actualități (CRA) la ora 23.50 – *Revista revizitelor de cultură*. Redactor Valentin Protopopescu.

• Sâmbătă 16 septembrie pe CRA la ora 19.45 – *Scritori la microfon*. Paula Romanescu. Redactor Liviu Grăsoiu. Pe CRA la ora 22.20 – *Din marea poezie a lumii*. Rasul Gamzatov. Redactor Titus Vîjue.

• Duminică 17 septembrie pe CRC la ora 9.50 – *Poezie românească*. Anul Eminescu.

• Luni 18 septembrie pe CRC la ora 9.50 – *Poezie românească*. Versuri de Maria Urbanovici în lectura autoarei. La ora 10.30 pe CRC – *Dictionar de literatură română*. Lexicon de opere literare: Anonimul brâncovenesc; Scritori de ieri: Victor Anestin; Societăți și reviste literare: Astra. Participă Mircea Anghelescu, Ion Hobana și Dan Horia Mazilu. Redactor Eugen Lucan. La ora 11.30 pe CRC – *Revista literară radio*. Patrimoniul sonor: G.Bacovia; Ex libris. Cronică literară de Liviu Grăsoiu la antologia "Poezia pădurii"; Caseta cu poeme: versuri de Petre Got, Marin Mincu, Ion Mureșan. Redactor Adela Greceanu. Emisiune coordonată de Liviu Grăsoiu. La ora 20.15 pe CRC – *București, istorii scrise și nescrise*. Jacques Lacan și o dramă bucureșteană din Bulevardul Ferdinand. Colaborează Edmea Gregorian. Redactor Victoria Dimitriu.

Expresiile neîncrederii

ÎN REGISTRUL familiar și popular al limbii române, vorbitorul dispune de mai multe mijloace pentru a-și indica rezerva sau distanțarea față de un mesaj reprodus în stil direct sau indirect, față de o informație care i-a parvenit de la cineva. Mijloacele lingvistice respective fac parte din categoria "evidențialelor" (termen nu tocmai transparent în română, copiind de fapt engl. *evidentials*); acestea indică în general tipul de sursă al unei informații: percepție directă, inferență, comunicare din afară. "Evidențialele" sînt studiate mai sistematic de destul de puțină vreme, dar rezultatele obținute pînă acum permit deja comparații între limbi. De exemplu, la nivelul standard, româna folosește, ca și alte limbi, condiționalul, pentru a marca dubiul, nesiguranța, neasumarea unei informații primite: "În fapt, *ar fi vorba de o remaniere mică*" (*România liberă* = RL 2781, 1999, 28). În registrul popular se folosesc, în schimb, adverbe și locuțiuni, expresii și propoziții clișeizate, a căror funcție e și mai clară: *cică, chipurile, pasămite, vezi Doamne* etc. Faptul că acestea apar destul de frecvent în presă nu are de ce să ne surprindă: am observat de mai multe ori tendința spre colocvialitate a limbajului jurnalistic actual. În plus, mărcile distanței sînt necesare într-un tip de text care preia constant informații din diverse surse pentru a le retransmite. Modul special în care se introduc în discurs "evidențialele" ține însă și de gradul ridicat de subiectivitate al presei autohtone, care preferă informației comentariul și care selectează și prelucrează știrile în funcție de simpatii și antipatii evidente. Abuzul de mărci ale distanței trădează astfel chiar un mod destul de rudimentar de a-l trata pe cititor, cărui i se impune, o dată cu faptul brut, interpretarea lui, în conformitate cu atitudinea sau opinia gazetarului. Lucrul mi se pare a se vedea cel mai clar în folosirea exclamației populare de neîncredere: "Măi să fie!"; aceasta nu lasă spațiu nuanțelor, fiind un substitut de gest și mimică total neechivoc: un fel de a face cu ochiul spre cititor, sau chiar de a-l trage de

mîneacă. Cele câteva exemple de mai jos sînt adunate pe tot parcursul ultimului deceniu și au apărut în publicații de tipuri și orientări diferite: "...altă marfă, alte prețuri! *Măi să fie!*" (*Strada*, 10, 1990, 6); "*Măi să fie!* Sediul central F.S.N. din nou jefuit" (*Adevărul*, 195, 1992, 1); "toate concurențele au răspuns: donații și construcții de case pentru săraci, orfani și handicapați. *Măi să fie!*" (*VIP*, 33, 1996, 5); "*Măi să fie!*" (*Academia Cațavencu* = AC, 23, 2000, 3). Celelalte mijloace sînt mai flexibile (se pot intercala în diferite puncte din frază, precizînd locul sensibil al dezacordului) și mai insinuante, presupunînd o intonație ceva mai puțin indignată. Altminteri, toate aceste forme și construcții lingvistice mimează ipocrit dubiul, în vreme ce dezacordul de esență e foarte limpede: "execuțîndu-l pe senatorul (sau deputat?) G.F. care, *chipurile*, a trădat interesul național" (*Luceafărul*, 15, 2000, 3). Se observă adesea cumul de mărci, de pildă asocierea dintre un adverb și condiționalul verbului: "pentru că *ar avea, chipurile*, o cauză mai nobilă și mai urgentă" (RL, 840, 1993, 4).

Cică (provenit din formula introductivă cu verb de declarație: "zice că") e una dintre formele cele mai des întîlnite în vorbire și în scris: "o societate ne-profit, *cică*" (AC 27, 1999, 3); cam strident populară e forma *cicăteala*, probabil rezultatul unei contaminări cu *adicăteala*: "Și pentru că noi nu putem subscrie la o asemenea logică, suntem trași de urechi și făcuți, *cicăteala*, de rîsul lumii, *cum că* mințim" (*Ora*, 191, 1993, 1). Și în acest caz e vorba de un cumul de mărci, pentru că elementul introductiv compus *cum că* tînde să se specializeze pentru funcția de a exprima rezerva; o observă, de altfel, Mioara Avram, în *Gramatica pentru toți* (ed. a II-a, 1997, p. 464). În orice caz, tocmai în măsura în care e o marcă ceva mai discretă a atitudinii subiective, *cum că* mi se pare preferabil altor mijloace curente...

PĂCATELE LIMBI

de Rodica
Zafiu

Despre brambureala

RECENTELE articole ale domnului Mircea Mihaies au un aer concludiv și chiar ușor melancolic, ca și cum îndepărtarea calului d-sale de bătaie i-ar fi luat însăși rațiunea de a fi. Ma voi referi aici doar la textul din *România literară* nr. 32 ("La adio-3") dar și, din păcate, la amintirea amară ce mi-au lăsat-o textele semnate de dânsul în rubrica sa permanentă din ultimii ani.

Pentru mulți dintre noi, accesul la președinție al domnului Constantinescu a însemnat dintru început nu numai speranță, dar și un sentiment de demnitate regăsită. Pentru prima oară după cincizeci de ani, mai exact din 1948 încoace, țara noastră avea să fie reprezentată, la întâlnirea șefilor de stat ai Europei și ai lumii, de către un om calm, civilizat, înzestrat cu umor și mai ales, lipsit de viclenia murdară ce-i caracterizase între timp pe mai toți reprezentanții noștri politici sau diplomatici.

Prestația, pe plan extern, a președintelui Constantinescu a confirmat această intuiție și cei care neagă contribuția sa la ieșirea țării noastre din izolarea în care se afla pe plan internațional nu pot fi decât de rea-credință. E drept că o oarecare imaturitate psihologică îi face pe unii să judece lumea după ei înșiși, presupunând oricui, dintru început, o josnicie interioară ce le aparține doar lor. Alții sunt doar uitici: se plânseră, cândva, că "n'avem și noi un Vaclav Havel", dar când acesta, adunându-și puterile, a venit să-și mărturisească prietenia ce i-o poartă președintelui României, gestul său n-a părut să mai impresioneze pe nimeni - și, în nici un caz pe domnul Mihaies.

După cum o mărturisește singur,

acesta a început "din prima clipă a sosirii la Cotroceni" a noului președinte, o campanie de denigrare de o violență și continuitate neasemuite. Săptămână de săptămână, fiecare dintre noi a fost supus riscului de a-și murdări mintea și inima, urmărind niște texte otrăvite de ură: ca și când am fi fost încă într-un stat totalitar, președintele purta vina, personal, pentru toate disfuncționalitățile din țară. Astăzi domnul Mihaies, cu un accent de auto-compătimitate destul de surprinzător, ne mărturisește că n-a "incercat nici un dram de satisfacție" în cursul activității domniei-sale. Nu mă interesează psihologia intimă a unui comentator care, pe toată durata unei guvernări de patru ani - desigur imperfectă, dar prima în care am simțit cu toții că s-a urnit ceva din înțepeneala în care ne aflam - n-a văzut nimic pozitiv, nici o realizare, nici un element care să merite o apreciere cât de cât favorabilă. Textele sale au creat în schimb în cititorii săi o stare aproape depresivă, contribuind astfel din plin la acel marasm general care a făcut și mai insuportabile greutatea obiective. Dânsul reușește azi să-l ironizeze pe președinte până și pentru faptul că ni s-a înfățișat la televizor "sobru, tras la patru ace", ca și când ar fi preferat să-l vadă nebărbierit și șleampăt. Nu caut nici să află ce anume mobiluri l-au determinat cu atâta putere să-și calce săptămânal pe suflet, doar ca să ni le umple pe ale noastre de noroi.

Un timp, cu naivitate, mi-am spus că trăim acum într-o democrație și, că trebuie să respect și părerea altuia, oricât ar fi de diferită de a mea. Puteam, chiar rămânând credincioasă revistei mele preferate, să-mi exercit dreptul de a nu-l cita pe domnul Mihaies, așa cum l-aș fi

exercitat pe acela de a nu-l vota. Am regăsit însă curând amintirea lungilor decenii în care dintr-un ziar întreg, mulți nu urmăreau decât rubrica de sport și morții. Ajunsesem oare în același punct?

Domnul Mihaies practică tonul autoritar și atoateștiutor pe care-l aveau articolele de fond ale acelei vremi. Dânsul nu poate percepe decât negrul și încearcă să ne convingă că infirmii suntem noi, cei care ne încapătânăm să vedem realitatea și în culori, și în relief. Poate că această particularitate a domniei-sale se manifestă numai în ce-l privește pe domnul Constantinescu; poate că de acum încolo, ca unul ce și-ar fi văzut misiunea dusă la bun sfârșit, își va modifica tonul, sau va alege un subiect față de care să fie mai puțin pornit. "Ca simplu cititor" însă, am simțit nevoia să-i amintesc, la încheierea acestui ciclu din activitatea domniei-sale, că așa cum o ținută îngrijită este un omagiu adus telespectatorilor, cel ce ține o rubrică permanentă într-o revistă de prestigiu are obligația de a-și respecta cititorii, stăpânindu-și idiosincraziile și dovedind un minim efort de obiectivitate. În ce mă privește am fost de multe ori, din cauza dumnealui, pe punctul să renunț la abonamentul meu; l-am reînnoit doar din respect și fidelitate față de o revistă în care majoritatea celor care semnează exprimă cu totul alt echilibru, altă generozitate și altă largime de vederi. Iar dacă, așa cum singur o mărturisește, din toată "brambureala" acestui regim, domnul Mihaies n'a "înțeles nimic", atunci e rândul meu să mă întreb în ce calitate a scris?

Annie Benteoiu

Cerșetoarea roz

FIE soare, fie ploaie, fie ninsoare, zilnic dau nas în nas cu ea. Învelită în parpalacul roz, din ce în ce mai decolorat și mai solzos de mizerie, patrulează deal-vale pe segmentul cosmic Palat-Podu Roș, ținând veșnic în mină niște tăgărte umplute cu Dumnezeu-știe-ce.

O fi fost cândva o femeie cochetă, pentru că încă își mai rujează buzele, iar cu vreun an în urmă, când am remarcat-o în Copou, nu cerea bani, ci... "o fisă". Vezi, Doamne, era într-un impas trecător, în care oricine putea intra!

Acum cere bani, dar nu cînt vrei tu. Tariful milei e stabilit de ea: "cincizeci - o sută, cincisute - o mie, cincimii - zece mii" spune pe nerăsuflăte, sau, la alegere: "o bucată de piine-cozonac"! Logica "mai binelui" funcționează ireproșabil printre dărîmăturile minții ei care ignoră fatalitatea românească prinsă în stupida zicală "maibinele e dușmanul binelui".

Cînd i-am dat cinci sute, a insistat: "omie-cincimii-zecemii"; cînd i-am dat o mie, s-a agățat de mine: "cincimii-zecemii, că vreau să dau un interurban la Bacău!"

Deși se vede și de pe Ceahlău că e o jucărie stricată uitată de Domnul pe străzile Iașului, mă supără, la modul irațional, că nu e niciodată mulțumită cu cît îi ofer și că mă minte de la obraz. Astfel că bag rareori mîna în buzunar și doar pentru a-mi liniști conștiința.

Vara trecută am descoperit pe garduțul Primăriei o mogildeață. Îmbrăcata curat, cu un batic alb în jurul capului, bătrina cerșea doar din ochi. Avea ochi albaștri și frumoși. M-am oprit lîngă ea, i-am întins o bancnotă de o mie și am întrebat-o, plină de compasiune: "aveți probleme?" "Da, de română, de matematică!" a răspuns ironică și a luat bancnota. Am șters-o cam confuză. Dar, după cițiva pași, am pufnit în ris, m-am întors și i-am mai dat o mie. Analizînd ulterior situațiunea, am ajuns însă la concluzia: "asta-i culmea, eu muncesc și ea face mișto de mine!" Am mai văzut-o de două ori pe garduțul Primăriei, dar nu m-am mai oprit să-mi exercit funcția creștinească.

Nu l-am miluit niciodată pe un cerșetor tînăr blocînd un trotuar spre gară cu piciorul stîng încapsulat într-o destul de convingătoare teacă de lemn. Avea unghia degetului mic de la o mîna ca o săgeată jechoasă, se pieptăna ca un fante al anilor '30 și tot așa se uita la femei. Ochii lui păreau să zică: "hai, gagico, dă și tu un ban la Manda!" Asta în cel mai bun caz.

Nici milogii infanți, adolescenți sau în puterea vîrstei din preajma Mitropoliei, care numai nu-ți scot ochii cu cioatele miimilor și ale picioarelor, cu bubele, tăieturile și opăriturile de pe trup, nu-mi stimulează prea des funcția de bun creștin. Am auzit că părinții îi schilodesc intenționat, de mici, îi dotează cu o litanie lipicioasă și miorlăitoare ori cu un cartonaș de "identitate", de regulă "orfan", și-i scot în... cîmpul muncii.

Nu e greu, prin urmare, de imaginat ce s-ar întîmpla dacă subsemnatul ar fi Fondul Monetar Internațional iar guvernul (guvernele) României solicitantul. Nu i-aș da mai nimic dacă și-ar etala agresiv cionturile (adică industria rugînită, agricultura caramelizată etc.) și cu atît mai puțin dacă aș ști că s-a schilodit singur - ceea ce guvernul României nu face, desigur! L-aș cam ignora dacă ar cere și, în același timp, ținîndu-și sus coada rînoasă, mi-ar răspunde bătos - ceea ce guvernul României nu face, desigur! Nu i-aș da nici dacă mi-ar sugera să accept/ să închid ochii la afaceri dubioase - ceea ce guvernul României nu face, desigur!

Însă i-aș întoarce hotărît spatele dacă, din fondurile primite, m-ar minți că vrea să dea un "interurban la Bacău" - ceea ce guvernul României nu face, desigur!

Mariana Codruț

CALENDAR

7.09.1897 - s-a născut Alexandru Traian-Rally (m. 1986)	9.09.1944 - s-a născut Lucia Negoită	12.09.1977 - a murit Ovidiu Cotruș (n. 1926)	15.09.1948 - s-a născut Ioan Lăcustă
7.09.1902 - s-a născut Șerban Cioculescu (m. 1988)	9.09.1960 - a murit Grigore Bugarin (n. 1909)	13.09.1874 - s-a născut Eugen Herovanu (m. 1956)	15.09.1984 - a murit Paul Sterian (n. 1904)
7.09.1911 - s-a născut Alexandru Bistrițeanu (m. 1976)	10.09.1709 - s-a născut Antioh Cantemir (m. 1744)	13.09.1904 - s-a născut Elvira Bogdan (m. 1987)	16.09.1903 - s-a născut Nicolae Deleanu (m. 1970)
7.09.1916 - a murit Nicolae Vulovici (n. 1877)	10.09.1916 - s-a născut Constanța Trifu	13.09.1908 - s-a născut Edgar Papu (m. 1993)	16.09.1910 - s-a născut Lucia Demetrius (m. 1992)
7.09.1924 - s-a născut Ștefan Luca (m. 1991)	10.09.1921 - s-a născut Efrim Levit	13.09.1911 - s-a născut Aurel Leon (m. 1996)	16.09.1910 - s-a născut Victor V. Martinescu
7.09.1973 - a murit N. Argintescu-Amza (n. 1904)	10.09.1930 - s-a născut Liviu Călin (m. 1994)	13.09.1912 - s-a născut Kiss Jenő (m. 1995)	16.09.1937 - s-a născut Maria Codreanu
7.09.1993 - a murit Eugen Barbu (n. 1924)	10.09.1944 - s-a născut Eugen Evu	13.09.1916 - s-a născut Eugen Schileru (m. 1968)	16.09.1937 - s-a născut Victoria-Ana Tăușan
8.09.1884 - s-a născut George Ulieru (m. 1943)	10.09.1950 - s-a născut Marius Stănilă	13.09.1922 - s-a născut Sergiu Al. George (m. 1981)	16.09.1990 - a murit Aurel Dumitrașcu (n. 1955)
8.09.1907 - a murit Iosif Vulcan (n. 1841)	10.09.1971 - a murit Nicolae Bănescu (n. 1878)	13.09.1923 - s-a născut Ioanichie Olteanu (m. 1997)	16.09.1994 - a murit Nicolae Mărgeanu (n. 1928)
8.09.1909 - s-a născut M. Blecher (m. 1938)	10.09.1986 - a murit Nadia Lovinescu (n. 1914)	13.09.1970 - a murit Sanda Movilă (n. 1900)	17.09.1823 - a murit Gheorghe Lazăr (n. 1779)
8.09.1926 - s-a născut Ștefan Banulescu (m. 1998)	11.09.1888 - s-a născut Virgil Tempeanu (m. 1982)	13.09.1973 - a murit Vasile Văduva (n. 1940)	17.09.1856 - s-a născut Moses Gaster (m. 1939)
8.09.1926 - a murit Vasile Bogrea (n. 1881)	11.09.1911 - s-a născut Aurel Chirescu (m. 1996)	13.09.1976 - a murit George Buznea (n. 1903)	17.09.1875 - s-a născut Victor Anestin (m. 1918)
8.09.1930 - s-a născut Ion Ariescu	11.09.1915 - s-a născut Silviu Georgescu (m. 1996)	13.09.1986 - a murit Vladimir Ciocov (n. 1920)	17.09.1888 - a murit Iulia Hasdeu (n. 1869)
8.09.1930 - s-a născut Tudor Popescu (m. 1999)	11.09.1924 - s-a născut Ion Rotaru	14.09.1778 - s-a născut Costache Conachi (m. 1849)	17.09.1892 - s-a născut Constantin Argeșanu (m. 1964)
8.09.1930 - s-a născut Petre Sălcudeanu	11.09.1927 - s-a născut Franz Storch (m. 1982)	14.09.1816 - s-a născut Grigore Grădișteanu (m. 1893)	17.09.1921 - s-a născut Gica Iuteș
8.09.1946 - s-a născut Aurel Șorobetea	11.09.1928 - s-a născut Teodora Popa-Mazilu	14.09.1856 - s-a născut Sofia Nădejde (m. 1946)	17.09.1921 - s-a născut Tiberiu Tretinescu (m. 1977)
8.09.1951 - s-a născut Markó Béla	11.09.1930 - s-a născut Szábo Gyulla	14.09.1906 - s-a născut Emil Vora (m. 1979)	17.09.1939 - s-a născut Nicolae Ioana (m. 2000)
8.09.1964 - a murit Ion Calboreanu (n. 1909)	11.09.1973 - a murit Corneliu Belciugăteanu (n. 1922)	14.09.1923 - s-a născut Igor Grinevici (m. 1993)	17.09.1941 - s-a născut Aurel Scrobioală
8.09.1981 - a murit Smarand M. Vizirescu (n. 1901)	11.09.1983 - a murit Barbu Alexandru Emandi (n. 1908)	14.09.1931 - s-a născut Mihai Tunaru (m. 1989)	17.09.1948 - s-a născut Maria Urbanovici
9.09.1937 - a murit Alex. Călinescu (n. 1907)	11.09.1985 - a murit Ion Frunzetti (n. 1918)	14.09.1945 - s-a născut Gheorghe Schwartz	17.09.1951 - s-a născut Dan Ciachir
9.09.1938 - s-a născut Vera Lungu	12.09.1869 - a murit Constantin Stamati (n. 1786)	14.09.1993 - a murit Geo Bogza (n. 1908)	17.09.1983 - a murit Horia Lovinescu (n. 1917)
9.09.1943 - s-a născut Dana Dumitriu (m. 1987)	12.09.1882 - s-a născut Ion Agârbiceanu (m. 1963)	15.09.1875 - s-a născut H. Sanielevici (m. 1951)	17.09.1989 - a murit Ion D. Sîrbu (n. 1919)
	12.09.1933 - a murit Ion Ionescu-Quintus (n. 1875)	15.09.1938 - s-a născut Marian Popa	17.09.1997 - a murit Arșavir Acterian (n. 1907)
		15.09.1943 - s-a născut Ilse Hehn-Guzun	

Șarpele se afla

Convorbire cu romancier

Nu înțelegi nimic din lucrarea lui Dumnezeu, dacă nu ai drept principiu faptul că el a vrut să-i orbească pe unii și să-i lumineze pe ceilalți.

Pascal

Ce determină după părerea Dv. apartenența unui scriitor la un anumit orizont cultural și cum se poate integra într-o societate ostilă?

Întrebarea Dv. mă trimite cu gândul la raportul dintre *determinism* și *libertate*. Nu mă refer la doctrinele deterministe cunoscute: marxismul (primatul condițiilor sociale și economice), darwinismul social (primatul biologic și al rasei) sau naturalismul cultural inspirat de Nietzsche și Freud (voința de putere sau inconștientul). Determinismul care a marcat existența mea a fost *spațial și temporal*. M-am născut în *spațiul* carpato-dunărean și în *timpul* posterior celui de-al doilea război mondial. Nu a stat în puterea voinței mele de a alege nici locul și nici timpul în care m-am născut, format, educat și instruit. Nu am putut să-mi aleg contemporanii și fiecare este fiul timpului său. Dar, a depins de mine (voința de reprezentare, afirmare și nesupunere) să optez pentru poziția pe care s-o am în raport cu timpul istoric. Aici apare conceptul opus determinismului: *libertatea*. De la vârsta de șaisprezece ani am înțeles că societatea în care trăiam m-a desemnat (împreună cu familia) "dușmanul unui regim" - *culpabilitate ereditară* - pentru că făceam parte din altă "pătură socială" decât cea proletară ce era condusă de "lupta și ura de clasă". Inconfortul sufleteș și mental ("Pentru ce am fost desemnat victimă?") s-au transformat într-o revoltă tăcută împotriva unei istorii nedrepte și absurde. Soluția? *Scrisul!* Forma de indignare și revoltă interioară și exterioară; terapie, realizare spirituală (împotriva medicrității în care eram împins) și perspectiva unui protest public. Am reușit să transform o *neșansă* (malefică și destructoare) într-o *șansă* și să metamorfozez viața într-un destin. Concluzia: sîntem determinați spațial și temporal, dar depinde noi ce facem pentru a ne dobîndi libertatea de ființe gânditoare și problematice în căutarea unei semnificații și al unui sens existențial.

Aveți sentimentul că aparțineți unei generații de scriitori? Prin ce s-ar caracteriza?

Am debutat în anul 1970, perioadă de "relaxare politică". Atunci s-au afirmat și alți scriitori, dar nu am avut sentimentul că aparțin unei generații pentru că lipsea solidaritatea de grup și aspirații. Fiecare încerca să se afirme pe cont propriu. De altfel, noțiunea de generație nu-mi convine deoarece mă încadrează în anumiți para-

metrii care îmi sînt străini. Era la modă "noul roman francez" și mulți colegi au fost tentați să adopte acest stil. Nu am acceptat "modelele literare", m-a preocupat raportul dintre gândirea literară și scriitură, construcția romanescă și realismul magic și parabolic, contrar realismului socialist. "Ce aveam de spus" era la fel de important cu "forma și stilul" pe care le-am adoptat. Totul începe în real și se termină în metafizic...

Cum vă situați în raport cu scriitorii predecesori exilați?

Amănuntele sînt deja cunoscute, dar poate este bine să le repetăm pentru a fi mai bine cunoscute de opinia publică. Exilul românesc a cunoscut mai multe etape. Cei care au plecat înainte de război: Anne de Noailles, Elena Vacărescu, Martha Bibescu, Benjamin Fondane, Dinu Lipatti, Basil Munteanu, Ionel Jianu, Ștefan Lupășcu, Leonid Arcade Mămăligă, Horia Stamatu, Alex. Ciorănescu, Vintilă Horia, Brâncuși, George Enescu, Eugen Ionescu, Cioran, Eliade, Monica Lovinescu, Virgil Ierunca și mulți alții. Lista celor care au părăsit țara după război este prea lungă, dar toți erau considerați "transfugi și trădători de țară". Trăiau o dublă fractură: interioară și exterioară. Prin munca de apostolat realizată de Monica Lovinescu și Virgil Ierunca eram ținuți la curent cu cărțile și activitatea celor din exil, dar și cu noutățile din cultura franceză. Puține cărți ajungeau pe căi clandestine în România și numai așa am reușit să citesc Kostler, Zamiatin, Kravcenko, Orwell sau Soljenitîn. Rezumînd, înainte de a pleca din țară contactele cu scriitorii din exil erau extrem de dificile și numai după ce am sosit în Franța am putut constata amploarea operelor culturale și artistice realizate. Cei plecați erau un indemn, un exemplu și de multe ori îmi spuneam: "Dacă ei au reușit acolo, eu de ce nu încerc să trăiesc și scriu ca un om liber? Cum o să suport nopțile în viitor dacă nu am curajul să sparg cercul care mă înconjoară?" La vârsta de 50 de ani am "ieșit din cerc" și am reușit să rămîn scriitor la Paris. Aici... am cunoscut ierarhia exilului, orgoliile scriitorilor și toate "viciile și virtuțile din țară" transplantate în străinătate. Un exilat - pelerin al absolutului - poartă pe tălpi pămîntul țării natale... Pentru unii, exilul a reprezentat o probă inițiativă de cunoaștere, definire și transformare; alții însă au cedat nervos și mental adoptînd o poziție mitomană, nobrilistă - cunoscută și în tre-

cutul intelectualității românești -, foarte aproape de un delir de grandoare.

Încă nu avem o istorie literară a scriitorilor aflați peste hotare, interesul universitarilor este limitat în cursurile pe care le predau studenților, iar absența scriitorilor din exil în manualele școlare este semnificativă. Recent, am aflat că un profesor s-a opus la propunerea de a fi inclus într-un manual școlar... Dar, nu este prea grav; tot ce nu mă distruge mă face mai puternic.

În ce termeni vă gândiți la cititor? Aordați o importanță mai mare unui anumit cititor?

"Literatura și scriitorul angajat" aveau în vedere un anumit destinatar: publicul proletar. Arta avea o funcțiune (comanda socială) și un rol pedagogic și propagandistic, iar artistul era un tribun "al vremurilor noi". Sartre, în *Ce este literatura*, acorda prioritate ideologicului, eticului și doar la urmă esteticului. Important era *ce* și *pentru cine* scriem și numai după aceea *cum scriem*. Roland Barthes (*Gradul zero al scriiturii*) pune accentul pe *scriitură*, stil și estetic. De aceeași părere era și Camus care se întreba *pentru ce* scriem, dar în special *cum scriem*: limbajul, sugestia, aluzia.

Un creator *descoperă* o lume ascunsă cu ajutorul limbajului sau *inventează* o lume imaginară plecînd de la un real cunoscut? Două soluții posibile care nu se exclud. Cred că un autentic creator nu scrie pentru un cititor și nu se adresează unui anumit public. Un creator scrie, în primul rînd, pentru sine - altfel ar innebuni - în dorința de a se elibera (cu ajutorul limbajului) de anumite obsesii, angoase și un "prea plin existențial". "Cine vorbește în mine?" se întreba Freud. Apoi încearcă să transmită un sentiment (chiar dacă știe că de neputințioasă este comunicarea indicibilului și al inefabilului), să sugereze o stare, o viziune asupra lumii sau un concept în căutarea unei semnificații și al unui sens. Ce este romanul? Punerea în fapt sau eveniment a unui simbol ori a unei parabole pentru a descoperii transcendența lumii. Pe măsură ce scriitorul deprinde mestesugul scrierii unui roman, începe să aibă reprezentare cititorului; îl aduce în fața lui și stă de vorbă cu el, cum făcea Balzac cu figurinele pe care le avea pe masa de lucru și care întruchipa fiecare personaj din comedia umană. Cînd am început să scriu *Al doilea mesager*, m-am întrebat: "Ce va înțelege un cititor din Franța, Spania sau Anglia? Pot să comunic cu el, chiar dacă nu ar cunoaște nimic din cultura și spiritualitatea românească?" Am încercat să depășesc granițele artistice, nu numai cele geografice și să dobîndesc o dimensiune universală. Personajele au căpătat nume franceze, iar acțiunea se petrecea în insula Belle-Ile pe care am găsit-o întimplător pe harta Franței. Cu cît "deschiderea inspirației" era mai mare, cu atît preocuparea de a mă adresa unui cititor universal devenea mai pregnantă. Raportul dintre "Eul care scrie" și "Eul care citește" se amplifică în intensitate și diversificare, fără să știu dacă romanul va dobîndi o putere profetică. Prin *Al doilea mesager*, am anticipat tot ce am trăit ulterior. Întîi am scris și apoi am trăit ce am scris, sau, scri-

ind o carte mi-am scris viața: dublu creativă.

Romanul este forma prin care dărit... pietrei.

Visați în românește? Scrieți în franceză?

Nu! Exact invers! Visez în franceză pentru că sînt atît de obsedat de limbă încît atunci cînd o vorbesc o rostitor și ascultător. În schimb, scriu în franceză articole, eseuri, meditații, păstrat romanul pentru limba română. Dacă un eseu se realizează la nivel intelectual și rațional, proza se simte, aude și trăiește la nivel de "plex solar": inconștient, perament și senzualitate. Un roman și cu corpul, nu numai cu mintea. *Plu: Provocatorul*: roman parodic, erotic. Transmit emoțiile mele pe limbajul, iar ele îmi comunică sentimentele și trăirile lor. Se produce un transfer freudian atît de profund și intens în care fost teamă să modific aceste meșteșugurile și sensibile - să distrugă interiorul - prin adoptarea limbii franceze. Important este *logosul* dar și *rețeta semnificația*...

"Ce face Nagg" "Plînge..." trăiește", spun două personaje din *Jocul* de Samuel Beckett.

Suferință și luciditate...

Care sînt contactele Dv. cu scriitorii francezi?

Lucrînd la revista *Esprit*, am avut foarte dese contacte cu scriitorii, criticii, filozofii istoricii francezi. I-am cunoscut pe Paul Morin, Jacques Derrida, Paul Follon, Jean-Marie Domenach, George Steiner și mulți alții. În calitate de Președinte al Asociației EURO-CULTURE, am fost invitat în septembrie 1999, în colaborare cu Fundația Culturală Română, un simpozion cu tema: *Istorie, Memorie și Utopie*. În noiembrie 1999, l-am invitat pe Paul Ricoeur care a ținut o conferință subiectul: *Justiție și răzbunare*. Manolescu i-a luat un interviu televizat în care s-a discutat și despre Mircea Eliade. Prin intermediul Asociației EURO-CULTURE, încerc să ajut din România la înțelegerea unor probleme și principii - politice, juridice, economice, filosofice - care sînt necesare tranziției și mentalității, instaurării democrației etății civile și a unui stat de drept: "baza la față a României". Fără a fi lucidă și responsabilă a trecutului (istorie) și a istoriei (justiție, adevăr și dreptate) *trecurul nu va trece* și va fi dificil să se realizeze o reconciliere personală și națională. Trecurul nu ne spune ce anume trebuie să facem, ci ceea ce trebuie să evităm ca să evităm o lipsă de unitate interioară. Trăim în discordie și anarhie. Tipul uman dominant este tipul massă...

Ce părere aveți despre literatura contemporană?

Literatura franceză a trecut în secol prin mai multe curente: modernism, surrealism, neorealism. Înainte de război suprarealismul re-

colo încă de la început...

seistul Bujor Nedelcovici

după război, "literautra și autorul ant" au împărțit scriitorii în două tabere ncte: cei de stînga-comunistă, majori- și cei de centru-dreapta, minoritară. A at marxismul, freudismul, structuralis- , destructurismul, modernismul, ul roman", postmodernismul și odată sfîrșitul utopiilor" s-a revenit (anii '80) literatură ce a acumulat și distilat toate te "isme". S-a redescoperit epicul, per- ajul și s-a renunțat la solipsismul ante- chiar se exagerează și unele filme îmi ntesc de "realismul socialist". În ultima oadă m-a interesat istoria literară - mar- personalități ale culturii franceze -, dar pecial filosofia, istoria, teologia și me- ica... *Cum a fost posibil?* Iată o între- ce-mi revine mereu în gânduri. Gene- cauzele primordiale (*karma*), manipu- conștiințelor prin informații parțiale greșite; instrumentalizarea unor con- e sau idei (ideologii și doctrine) în ouri partizane; descoperirea unor ade- ri pînă acum ascunse din interese tice, culturale sau personale... "Vreau u mor idiot", cum spunea Eugen scu și nici să fiu un "idiot util", cum îi sidera Troțki pe acei intelectuali care "compagnons de route".

După 10 ani de la evenimentele din '89 i special pentru tinerele generații, cum e re cenzura dacă ați adopta o privire ospectivă?

Dacă aș arunca o privire în urmă fără ie, cu detașare și umor, ar trebui să nosc că cenzura a fost pentru mine na picătură ce a umplut paharul răb- și al suportabilității. Interzicerea de e cenzură a publicării romanului *Al ea mesager* m-a determinat să iau ho- ea de a părăsi țara. Un scriitor care nu e publica este... un scriitor t! Dar cenzura nu poate fi izată numai sub acest as- . S-au scris cîteva cărți re cenzură: "Direcția pen- presă și publicații", cen- care citeau printre rînduri d să sesizeze ideile, in-ările, "șopîrtele", aluziile hiar cuvintele; drumurile îrsite ale manuscriselor e editură și cenzură care a modificări, înlocuiri, în- usefări etc. Nu numai oa- ii erau arestați, dar și cu- ele erau condamnate. Era zis cuvîntul biserică, uit cu "monument isto-

Nu se putea scrie despre , orgasm sau masturbatie". lirea era captivă iar geno- l cultural cobora la nivel meditație, expresie: "micul rist ascuns în fiecare din- oi". Jucam un dublu rol: *mesager și gardieni!* O per- anță, nu-i așa?! Și în fond eprezentă *Cenzura*: nega- interdicția, paznicul nop- , supunerea voluntară, iocritatea, lipsa de inspira- spirit, îndobitocirea obli- rie. Într-un cuvînt: RĂUL!

După cîte înțeleg, știți cine erau cen- zorii?

Noi îi cunoșteam dar ei nu semnau niciodată referatele. Cenzura - Ministerul Adevărului - era o instituție ocultă, ase- mănătoare cu multe organizații din timpul dictaturii. Misterul, secretul, nespusul făceau parte din strategia terorismului unui grup restrîns care înlocuise Statul, apoi Partidul, Primul Cerc... *Familia!*

Prin anii '80, Ceaușescu a declarat că cenzura se va desființa. Care a fost reali- tatea? Pentru noi, tinerii, sint amănunte pe care nu le cunoaștem prea bine.

Oficial, atribuțiile cenzurii au fost acor- date editurii. În realitate cenzura a continu- at să funcționeze. Încă un procedeu ipocrit și pervers folosit de atîtea ori în vechiul regim. Cum editorii erau în majoritatea lor și scriitori, ei fuseseră transformați în paznicii gîndirii colegilor de breaslă. Încă o performanță!

Care a fost soarta cenzorilor după eve- nimentele din '89? Oricum, au avut o responsabilitate morală?

Soarta lor a fost asemănătoare cu a tuturor celor care au avut o culpabilitate civică și etică! Adică... *nici una!* Dacă nu au fost judecați cei vinovați din punct de vedere penal (crime, tortură) cenzorii au intrat în amnistia generală nedeclarată. Recent, am citit într-o revistă, analiza unui prozator cunoscut și apreciat - foarte apre- ciat și premiat - care făcea elogiul cenzurii motivînd că "ne-a obligat să găsim soluții stilistice superioare". Vedeți unde am ajuns?! Nu vreau să dau nume, pentru a nu mai fi considerat *procuror* sau *un jdanovist la Paris* - cum am fost calificat - dar nu tre- buie să ne mai mirăm de tot ce se întimplă

Fotografia de Ion Ciucu

acum în România. Cine nu-și asumă trecu- tul cu responsabilitate riscă să-l repete. Nu în aceleași forme, dar cu revenirea neo- comuniștilor-privatizați la putere - a treia generație a coloneilor - așa cum se anunță după ultimele alegeri locale.

Sînteți partizanul unor revizuri în lite- ratură și artă?

Nu știu dacă termenul de "revizuire" ar fi cel mai indicat. Poate reconsiderare sau reanalizare. Vrem sau nu vrem, generația viitoare se va întreba: "Ce au făcut bătrînii noștri scriitori în trecut? Care a fost *opera* lor, dar și *viața* și cum s-au raportat ei la istoria din acea epocă?"

Nu credeți că ar fi fost necesară mai multă claritate în analiza fenomenului lite- rar? Despărțirea dintre Bine și Rău în lite- ratură este dificilă, dar nuanța, subtilitatea, culoarea gri (cenușiu) nu provine din Alb și Negru?

Atingeți o problemă sensibilă care m-a preocupat mult timp. În urmă cu cîțiva ani, am propus Uniunii Scriitorilor o dezavuare publică a scriitorilor (fără să fie nomina- lizați) care au colaborat cu puterea comu- nistă. Cîinii de pază au început să latre pretinzînd că am cerut "un tribunal ale cărei sentințe să aibă putere executorie" sau că aș fi "procurorul general al națiunii române". În Franța, după 1944, a funcționat "Comitetul Național al Scriitorilor" care a avut drept scop să analizeze activi- tatea autorilor care au colaborat sau care au făcut parte din formații militare ori propa- gandistice progermane. Exemple: Bra- sillach, Drieu, La Rochelle, Rabatet, Cé- line etc. Soarta lor este cunoscută, iar Céline a fost condamnat la "nedemnitate națională". Noi am preferat continuitatea, tăcerea și răbdarea de parcă nimic nu s-ar fi întîmplat timp de aproape 50 de ani. Propunerea mea era simplă: un *examen de conștiință* pentru toți cei care au umilit (smintit) rațiunea și au batjocorit spiritul. Nu s-a ținut cont de această sugestie, acum adunăm roadele...

Doar atît? Nu cumva aveți în vedere o problemă mult mai generală?

Poate aveți dreptate... Scopul meu era acela de a... tulbura somnul conștiințelor liniștite, contrar "laudei somnului" caracte- ristică nouă. Utopie! Recunosc! Unii oameni nu văd ceea ce nu sînt chemați să vadă! Eu însă am crezut - *eroare!* - că cer- titudinea stă ascunsă în imposibil. Vorbeați despre *cenușiu...* adică dilematicii, echidis- tanții, ezitanții, "imparțialii, ca tot româ- nul". Ce ar fi însemnat dacă fiecare uniune de creație, asociație, fundație, comitet cetățenesc, syndicate, studenți, tineri, pen- sionari, adică exact ce reprezintă *societatea civilă* - țesătura aproape invizibilă dintre cei care guvernează și cei guvernați - ar fi încercat să facă puțină lumină în propria lor ogradă? Astăzi, nu numai președintele și guvernul ar fi răspunzători de un oare- care eșec (încă nu s-a votat "Legea caselor naționalizate"), dar fiecare dintre noi. Res- ponsabilitatea penală și politică este perso- nală, responsabilitatea civilă și morală este colectivă. Noi așteptăm totul "de sus" - mentalitatea unui popor asistat - și încă nu am înțeles că unele schimbări politice por- nesc "de jos"... de unde ar trebui să plece nu numai mineriadele sau grevele, dar și

inițiativele și dorința fermă de schimbare. Oare s-ar mai afla acum pe primele locuri la alegerile viitoare un Iliescu sau un Vadim Tudor? De ce am ajuns ca după zece ani de *democratură-anarhistă* - o combi- nație originală dintre democrație, dictatură și anarhie - să constatăm că Securitatea este infiltrată la toate nivelurile? Scandalurile și falimentele bancare au evidențiat acest fenomen! Fără să generalizez, uneori nici o faptă (indiferent de gravitatea ei), cuvînt, afirmație nu au consecințele firești: juri- dice, etice sau cetățenești. La noi, încă, totul este posibil, tocmai pentru că nu a existat un efort al întregii societăți pentru a despărți Răul de Bine, Minciuna de Ade- văr, Justiția de Injustiție, Memoria de Uitare și astfel să ajungem la echilibru, la dreapta și justa măsură, reconcilierea perso- nală și națională, adică *griul nuanțat* de care vorbeați... Șarpele se afla acolo încă de la început și noi nu am *vrut/fizbutit* să-l luăm în considerație și să-l eliminăm.

Să revenim la problemele literare. Ați fi surprins dacă istoria literară v-ar reține ca scriitor francez?

Nu m-am gîndit la această ipoteză, dar aș fi agreabil surprins. Faptul că am publi- cat în Franța cîteva cărți care s-au bucurat de un oarecare succes și că trăiesc aici de mai mulți ani, mă fac să mă simt... "la mine acasă". Dosarul de presă cu articolele și cronicile apărute în ziarele și revistele din Franța este de două ori mai voluminos în comparație cu articolele și cronicile publi- cate în România. În România m-am elibe- rat de neliniștea și angoasa ce mă cuprin- deau de cîte ori aterizam la Aeroportul Otopeni. Nu știu cum criticii îmi vor înre- gistra numele - un rînd, două, într-un dicționar -, dar știu că n-am făcut nimic pentru a-mi asigura gloria prezentă sau postumă. Din contra! Am deranjat și supărat multă lume! Am fost provocator și iconoclast. Exact contrariul "strategiei suc- cesului" sau cel puțin dacă aș fi urmat sfa- tul lui Pascal: "Avansează mascat". După o viață consacrată scrisului, recent, un editor din țară mi-a refuzat manuscrisul după ce îmi asigurase cu entuziasm publicarea. Amuzant, nu? O persoană influentă din conducerea unei instituții importante mi-a spus că nu este de părere să reeditez ro- manul *Ultimii*, deoarece "nu mă reprezîn- tă". Cînd am întreat-o dacă a citit cartea, mi-a răspuns cu un aer senin: "Nu!" Un scriitor autentic scrie *pentru/contra* tuturor și primește cu umor loviturile... Să nu uităm nici ironia, detașarea, indiferența și seninătatea. Adevărata virtute nu se află în răsplată...

Care este ultimul Dv. proiect?

Să dorm cît mai puțin în fiecare noapte și să trăiesc cu intensitate maximă (pînă la paroxism și epuizare) fiecare clipă. Știu că mai am puțin timp de trăit, fiecare zi este o "amînare"; am fost obsedat de moarte de la vîrsta de 18 ani. În timpul care mi-a mai rămas aș vrea să trăiesc în continuare "bu- curia de a cunoaște", să-l însoțesc pe fiul meu Grégoire, să termin *Jurnalul infidel* și dacă va fi să se prăbușească lumea să nu privesc dezastrul de la fereastră, ci să ies repede în stradă și să mă las acoperit de ruinele ei fără să mă înspăimînte...

Elena Budu

Paris, 15 iunie 2000

Vidrighinul și Costică, un căluț cu franzele la urechi

CERUL urla jupuit de norii groși, goniți ca de un vifor. Aerul gălbui, cu gust măsos, îmbăcsea lumina și îneca respirația. Vântul plesnea porțile și obloanele. Plutind peste case, prin văzduh, arborii smulși din rădăcini păreau că sânge-rează. Păsări năucite căutau adăpost sub streșini, dar izbite în ferestre și ziduri cădeau rănite umplând caldarâmul. Strivindu-le sub tălpi și cu genunchii zdreliți de atâtea căderi, alergam îngrozit strigând: "Sunt nevinovat!... Sunt nevinovat!..."

Încolăcindu-mă, vârtejul de frunze și ramuri plâpânde a început să mă înalțe ca într-un burghiu, sfredelind catranul. Dam din mâini și din picioare cerându-i în gând ajutor lui Costică: "Ajută-mă, Costică, ajută-mă, căluțul meu bun și drag, mă fură Vidrighinul...". Întăritat parcă de disperarea mea, Vidrighinul mă trăgea acum peste cimitir, unde, smulși din morminte, morții se legănau prin aer bolborosind cântece și frânturi de cuvinte: O mireasă cu voalul prins într-un brad încerca să mă ajungă, tânguindu-se: "Ia-mă cu tine, puile... ia-mă cu tine...". Dintr-un palisandru aprins, un ofițer în costum de paradă și cu sabia întinsă mă suduia: "Fugi, lașule, fugi... Ți-e teamă...". Doi copilași alergau printre cruci, arătându-mă cu degetul, râzând și strigând: "Nenea postu, cațelu' nostru!... Zboală, zboală, zboală..." Domni în fracuri și doamne în rochii de seară mă aplaudau, surâzând și făcând remarci răutăcioase: "Vai, ce frumos!... Vai, ce duios! E superb!..."

Dincolo de cimitir mulțimea năvălise în stradă urlând: "Uite-l, uite-l... cum zboară, trădătorul... Huo!... Huo!... Priviți-l cum trece nepăsător peste durerile noastre... Huo!... Huo!..."

Dinspre depourile C.F.R., pe Calea Griviței, venea un grup de muncitori, cântând Internaționala, în frunte cu domnul Lungu, care-i asmuțea: "Să nu ne scape puilul de napârca mic-burgheză. E băiatul lui Jean speculantu'!... dușmanul de clasă!... Huo!... Huo!..."

Larma asurzitoare începu să-mi scada auzul și ochii mi se împaienjeniră de la lumina rece care venea dinspre bise-

rica Regina Maria. Ca o pasăre lovită în aripă m-am lăsat în voia pieirii, tânguindu-mă: "Costică, Costică, de ce m-ai părăsit, măgarule!?!... Căluțul meu drag..." și am început să plâng.

Tablăria cerului începu să rapăie din ce în ce mai aproape și lumina rece dinspre biserică, prinzând reflexe aurii, creștea odată cu zgomotul. De după cupolă se iviră, mai întâi, urechile uriașe ale lui Costică, apoi ochii lui scăpărători, și-n urmă botul imens. Sub narile aburinde dinții albi îmi arătară un rânjet colosal.

Venea înhamat la un camion cât toate zilele, plin cu sumedenie de zarzavaturi și fructe puse de-a valma și care în loc de roți avea ditamai paleștile de floarea soarelui galbene, galbene... I-am înfipt mâinile în coamă și dintr-o săritură am fost în spinarea lui. Goneam ca nebunii, el ihăind și eu strigând: "A sosit zarzavagiuuu!... Hai la pepeni, pepeniii!... Vinete și roș' ardei, ardei gras, ardeiii!... Ardei iute, roș' ardei! Pepeniii, verzi și galbeni, pepeniii!". Peste mulțimea care amuțise începura să cadă din camion: pepeni, ardei, roșii, fructe și tot felul de zarzavaturi. Treziți din buimăceală și-n hohote de râs toți se repeziră să le culeagă. Ieșiți prin cupola bisericii, sfinții în odăjdii cădelnițau aerul, cântând fericirile: "Feriți cei ce flămânzesc... Feriți cei săraci cu duhul..." și, din când în când, mai mușcau, care cum prindea, fie dintr-un praz, fie dintr-un măr...

Când m-am trezit, spre miezul zilei, tâmplele îmi bubuiau. Cu prosopul ud de transpirație în jurul gâtului, cu gura coclită de atâtea cafele și fumate, cu gâtul ars de funinginea lacrimogenelor și a trasoarelor incendiare cu care fusem alungați din piață, în zorii nopții trecute, buimac și ținându-mă de pereții holului am ajuns în baie. Am deschis fereastra și aerul rece cu miros de benzină m-a izbit în față. Dinspre piață iar se auzeau larmă și strigate: "Jos Comunismul!... Jos Comunismul!... Armata e cu noi!... Armata e cu noi!...". Pe străzile alăturate se auzeau tancurile retrăgându-se. Se terminase sau abia acum începea Vidrighinul!? Numai Costică știa.

Pe Costică mi l-a cumpărat tata (Jean-speculantu') de la nenea Nicolae - iaurgiu', împreună cu un camion mic și cu hamuri pe măsură, totul părea ca de jucărie. Sfios și blând, cu ochii umezi, negri-căprui și cu gene lungi, cu blana moale și maronie, mai întunecată pe spinare, de la coadă spre cap și, în sfârșit, cu urechile mari și caraghioase, Costică a fost ultima și cea mai serioasă jucărie cu care mi-am încheiat copilăria.

Era dimineața, în săptămâna mare a patimilor, tata și nenea Nicolae discutau și se târguiau în ușa grajdului. M-am strecurat pe furiș în țarcul căprelor ca să-l pot privi nestingherit, mi-era frică. Mânca dintr-un staul făcut la înălțimea lui. Când m-a simțit, s-a oprit din mâncat și a ciulit urechile lungi, pârând că privește în peretele din față. Din lateral îi vedeam albul ochilor umbrit de gene, care, acum, mi se păreau și mai mari. A întors capul spre mine. De teamă să nu scot vreun sunet, mi-am ținut respirația. Mă privea atent și parcă mirat, a furnăit din nări și a început să răgă: iha!... iha!... după care s-a oprit. Încremenisem. Tata și nenea Nicolae au început să râdă: "Te salută Costică", mi-a spus tata. Când și-a auzit numele, a întors capul spre ei și a mai răgit încă o dată de parcă ar fi încuviințat, și-a furnăit narile și, ridicând buzele, mi-a zâmbit (cel puțin așa mi s-a părut mie).

"E foarte muncitor, cât îl vezi de mic, rabdă și tace. E încăpățânat numai când nu pricepe, ca orice măgar, de aia trebuie să ai rabdare cu el. De mâncat, mănâncă orice, și ziar. Să nu-l învețe băiatu' la zahăr, că se lenevește... L-am ținut numai de drag și recunoștință. Acum am cai și camion și, dacă mi-ajută Dumnezeu, o să-mi cumpăr și-o furgonetă de la manutanță. O să aduc iaurtu' la clienți, în poartă, ca la Paris. După-masa și dimineața, știi... colo... cu pâine, cu chifle, ori cornuri, caalde, calde... Ce zici, ai?... El le-a cumpărat pe toate. Din munca lui m-am căpătuț. Aduce noroc, mă despart greu de el. Hai, Costică!", l-a strigat deodată nea Nicolae. Brusc, a privit în perete, și-a lungit urechile-n față, s-a proptit pe picioarele dindărăt, și-a tras o pișare zdravănă..., după care m-a privit lung de parcă ar fi zis: "hai afară!". A ieșit în curte, luând-o agale spre camionu' lui, care-l aștepta cu hulubele-n sus: "Ha! Ce zici Jeane?... Ce deștept e, neamț, nu alta!..."

DE CE neamț, nu înțelegeam, dar nu mai văzusem așa ceva și mergeam vrăjii în urma lui. În fața magaziei s-a oprit, ușa era deschisă și o clipă am crezut că vrea să intre, numai că el și-a întors capul spre noi și a început să răgă. Tata și nea Nicolae șușoteau ceva și au început să râdă: "Simte și vede ceva ce tu nu vezi", iar tata, de colo: "I-auzi, Harap Alb...". Chestia asta cu Harap Alb, mă enerva mereu. Dar acum mă înfură de-a binelea. Din magazie am auzit un chicotit scurt și-a apărut Vetuța, fata mai mică a lui nea Nicolae: o clăie de păr negru, creț și doi ochi albaștri, albaștri, ca prunele. M-a privit scurt și după ce a făcut două gropițe în obraji, iar buzoaiele roșii i s-au lătit,

dezvelindu-i dinții albi ca laptele, s-a dus drept la Costică: l-a pupat pe bot, l-a apucat de-o ureche și-au plecat împreună spre șopron, la camion... Rămăsesem în drum ca proștu'; eram indignat și-mi veneau lacrimi în ochi de ciudă: pe de-o parte, pentru felul total nesimțit, alt cuvânt nu găseam, în care Vetuța se purta cu Costică, trăgându-l de ureche și, pe de altă parte, fiindcă simțeam un fel de admirație și gelozie. Transpirasem tot, mi se aprinseseră obraji de rușine și umilinta, strigatul lui nea Nicolae m-a salvat:

"Vetuțo, nu-l inhăma, du-l în grajd, că nu-l ia nea Jean astăzi." Ce a urmat mi-a pus capacu': Vetuța a înfipt mâna în coama lui Costică și dintr-un salt a fost în spinarea lui. Când a sărit, de sub fustă i-am văzut fundu' gol, n-avea pantalonași. M-am întors brusc și-am pomit, indiferent, spre tata și nenea Nicolae. Vetuța, calare pe Costică, a trecut pe lângă mine și-a intrat în grajd.

Seara, era Joia Mare, mama terminase de roșit ouăle și acum frământa și bătea cozonacul: eu țineam de copaie, iar dânsa își muia mâinile în ulei și, după ce muncea bine bucată de aluat, o izbea cu putere în copaie. Aluatul, din izbitură, ofta. "Așa a oftat și trupul Mântuitorului pe cruce", mi-a spus odată.

- "Ștergi ouăle cu șervetul și te culci. Taică-tu doarme..."

- "Stau și eu să coacem cozonacu', nu mi-e somn..."

- "Vrei să se supere, știi că se scoală de dimineață? Măine merge să-l ia pe Costică..."

- "Fără mine?"

- "Păi vezi!...Ce minte are și taică-tu... Unde-o să-l ținem, bietu' animal?..."

- "La nenea Nicolae... așa s-au înțeles... Mamă, fetele pot călări ca băieții?..."

- "Unele mai zvăpăiate, da. Ce întrebare e asta?"

- "Vetuța lui nea Nicolae îl calărește pe Costică..."

S-a oprit și, zâmbind, s-a dus după tăvile pentru copt, abia după ce s-a întors mi-a răspuns: "O fi vreo sămânță de amazoancă și Vetuța asta a ta".

- "Nu-i a mea... Ce-i aia amazoancă?"

- "Ei, gata... Te duci frumos, te speli și te culci..."

- "Mă culc cu tata?"

- "Da, eu mai am treabă. Vezi cum umbli să nu-l trezești și să-ți faci rugăciunea..."

Îmi făceam rugăciunea și mă uitam la Jean. Adormise cu fața în jos, ca un aeroplan, cum îi plăcea să spună. Sforăia ușor, cu capul înfipt în puilul de perna. Din când în când buzele îi tremurau ușor sub mustața neagră: "Va-săzică, Vetuța știe să-l calărească pe Costică, știe să-l inhame, iar tu, Harap Alb, nimic." L-am rugat pe Dumnezeu să mă ierte și-am adormit.

Tata se sculase înaintea mea, ca întotdeauna: "La Costică nu se merge la prânz. Animalele se trezesc din vreme, când se crapă de ziua, atunci au nevoie de ajutoru' omului..." Și, în timp ce-mi vorbea, descurca maldărul de curele și lanțuri de la ham. "Poftim, apuca hamu'... hai, îndrăznește". După ce m-am codit puțin, m-am hotărât și am dat să

HUMANITAS
Cartea care dăinuie

Ce citim în vacanță?

59 000 lei

Patrick Süskind

PARFUMUL

49 000 lei

Paulo Coelho

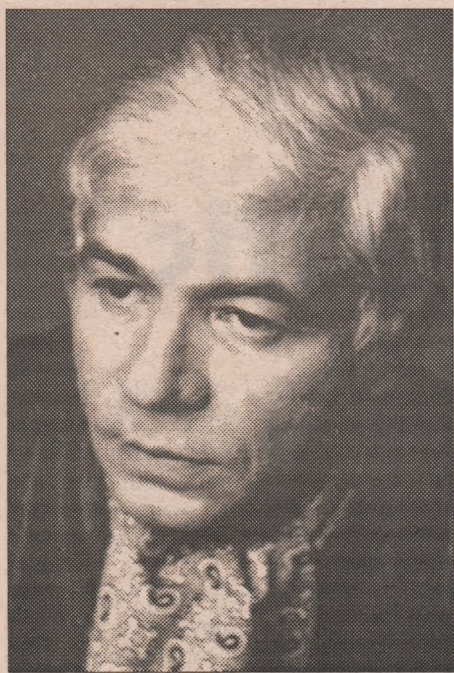
VERONIKA SE HOTĂRĂȘTE SĂ MOARA

Două cărți pasionante:

Parfumul de PATRICK SÜSKIND
Veronika de PAULO COELHO

Comandați aceste cărți și alte apariții Humanitas — cu 10% reducere / titlu și taxe poștale gratuite — serviciului CARTE HUMANITAS PRIN POȘTĂ: Ed. Humanitas, Piața Presei Libere 1, 79734 București; tel. 01/223 15 01; e-mail: editors@agora.humanitas.ro

Fotografie de Ion Cucu

apuc de un capăt..." Nu de acolo! Un ham se apucă de pieptu' lui, de aici..." Într-adevăr, a apucat de o parte a lui, ceva mai lată, spunându-mi: "Ăsta e pieptu' hamului" și, ridicându-l, am văzut cum maldărul de curele și lanțuri s-au prelins, legându-se ca în jurul unui trup de aer. "Se apucă de piept, se bagă pe capu' animalului și se trage pe spinarea lui până sub coadă, până sub cur. Nici mai sus, nici mai jos, ca să nu-l împiedice la mers. Ai înțeles? Ridică-l și hai la Costică".

ERA destul de greu pentru mine, dar în răcoarea dimineții greutatea îmi era plăcută și bărbătească, mă simțeam important. Salcia din curtea doamnei Silvia începuse să facă mătăsori, atârnavu verzeii printre florile încă galbene. "Parcă-i candelabru de la palatul regal", mi-a șoptit tata. Călca hotărât în fața mea, întărindu-și pașii cu vorbele. "Să fii atent să nu te lovească. De ce să mă lovească? În glumă, ca să te încerce, să te accepte ca prieten sau stăpân. Așa glumesc animalele, n-o fac din răutate, chiar și când mușcă. Vor să afle, în felul lor, dacă se pot bizui pe tine. E un fel de a face cunoștință, de a vă afla puterile. Așa se rânduiește și se așează lumea, fiecare cu puterea și locu' lui..." "Ca în Harap Alb", am zis eu. Abia acum pricepusem ce vroia să zică vorba tatei...

Costică parcă ne aștepta. Când l-am salutat a început să strige. După ce a strigat de vreo două, trei ori și-a întins botul, fornând pe nări, uitându-se țintă la mine. "Acum e momentul. Dute drept la el, fără ezitare și poruncește-i: Costică, primește! Și așa, cum te-am învățat, îi arunci hamul pe cap și-l tragi repede spre cur. Hai, ce mai aștepti?!..." "Costică, primește!", i-am zis. Costică se uita țintă în continuare la mine, mi-era frică, dar mă stăpâneam. Am întins încet hamul să i-l pun pe cap, eram fâstăcit, mi se părea că durează o mie de ani. Costică și-a pierdut răbdarea și, cu o mișcare bruscă, mi-a azvârlit hamul în brațe. "Ferește!", am auzit glasul poruncitor al tatei și, pe lângă ureche, mi-au vâjâit copitele lui Costică. Încremenisem lângă perete, cu hamurile în brațe. "Stai!", am auzit iar porunca tatei și Costică s-a întors către tata. Privindu-l țintă și cu urechile ciulite ca două săbii ascuțite, aștepta. Tata mi-a luat repede hamul din brațe, l-a scuturat în mână și, ducându-se la el, i-a poruncit: "Primește!" și, într-o fulgerătură, i l-a aruncat pe cap și l-a întins repede pe corp, până sub coadă. Costică, parcă să-mi facă în ciudă, s-a scuturat, ajutându-l, în așa fel că hamul i s-a prelins pe corp ca o

INCHIZIȚIA

15 OCT. 1976, Madrid. Plecare din Barcelona cu trenul special *Talgo*. Un polițist urmat de alți doi, cu chiverle lor pe cap ca-n operele spaniole, mă controlează atent. O fi crezând că sînt un terorist (basc?)...

Aerul meu tensionat de atîta curiozitate, de întîlnirea cu locurile noi îmi dăduse poate ceva suspect pe figură. Acel semn fizionomic tipic teroristului pe cale de a săvîrși actul suprem al distrugerii... Din cîți eram în vagonul fără compartimente, de rapid de lux, doar la mine se oprise și-mi controlase valioara neagră cumpărată de la *Samaritaine*, la Paris...

După plecarea polițiștilor, se fac multe comentarii în legătură cu atentatele ce au avut loc în ultimele luni în Spania și cu fanatismul unor tineri din Țara bascilor luptînd pentru independența ținutului lor.

Nu se face nici o aluzie la faptul că - dintre toți - cei trei mă luaseră pe mine drept terorist...

Trec delicați peste acest lucru, în timp ce rapidul *Talgo* străbate în viteză deșertul roșietic din centrul Spaniei, Saragoza etc...

Calătoria fiind lungă, oamenii acum tac și stau adormiți cu capetele culcate pe plusul auriu, care mie îmi miroase a pămînt plouat. Ciudat. În acest loc secetos, saharian mai degrabă...

Ajungînd la Madrid, am de ales un hotel dintre atîtea, mai ales dintre clădirile particulare somptuoase care se numesc *Hostales*... Pe vremea aceea, în 1976, un dolar făcea 66 de pesetas, 870 de lire italiene, 2,50 franci elvețieni și 4,70 franci francezi. O industrie particulară, civilă, a hotelurilor împînzește Madridul. Poți să locuiești într-un astfel de *Hostal* în apartamentul unei familii de spanioli, în mijlocul căreia, - dacă te înțelegi din toate punctele de vedere și te porți corect, - poți să stai și să fii tratat ca atare.

Cred că nicăieri, pe unde am umblat, ideea de hotel nu este privită *atît de gospodărește*, ca în capitala istorică a Spaniei, Madridul. Casă, dulce casă, *sweet home*... Am avut de ales între următoarele:

Hotel Residencia Sudamerigo, 12 Paseo del Prado - 300 de pesetas sau 270 fără baie, pe zi.

Hotel Corunia, tot pe El Prado.

Hotel Conception pe Cale del Principe.

Hotel Regional.

San Jaime, Hostal Calle Honoreta, - particular, 250 de pesetas cu baie. Aici voi locui. Deși celelalte de pe lângă muzeul Prado mi-ar fi venit mai la îndemînă.

*
* *

La Madrid se simte imediat că te afli într-o capitală imperială. Ca și la Moscova sau Londra. La Paris, nu. Poate și în vreunul din statele Americii de sud...

Senzația de imperiu, la Moscova, țiodă, de exemplu, Kremlinul, cu piața roșie, bisericile cu cupole aurite.

La Madrid, asemeni Moscovei, aceeași rigiditate, dacă te oprești un pic în *Plaza del Colon* cu monumentul aztec *Vaquera*. Te poți gîndi, liniștit, la curioasa asemănare cu împărăția țarilor. La o oarecare depărtare de Madrid, *Escorialul* țeapăn, catolic, sediu străvechi al *Inchiziției* absolute în slujba catolicismului de totdeauna. Ceva din arhitectura și aerul sumbru al Kremlinului.

O comparație se mai poate face și între *Inchiziția Ordinului Ignățiu de Loyola* și securitatea sovietică la fel de *monumentală*, atît în arhitectură cît și în organizarea ei *tehnică*. Totul conceput ca o idee de pedeapsă, a pedepsei, așa după cum *Escorialul*, - construit de Filip al doilea, după victoria de la Saint-Quentin, în anul 1557 - fusese arhitectonic gîndit, potrivit ideii suveranului spaniol, în forma unui *grătar*, ca de friptură. Aluzie la *Sfîntul Laurent*, la instrumentul de supliciu al sfîntului ars pe jeratecul încins. ...Nu știu ce formă ar avea Kremlinul văzut de sus... *Escorialul* spaniol însă, mănăstirea de lângă satul San Lorenzo del Escorial, - palatul regilor catolici ai Spaniei, - seamănă, cert, cu un grătar de mititei...

*
* *

Între Kremlin și *Escorial*, peste secole și indiferent de regimuri, există o afinitate de spirit cu neputința de infirmat, - *Inchiziția*, instituție potrivnică gîndirii, rațiunii libere...

"Grigore al XI-lea a organizat în 1231 un tribunal special... Acțiunea acestui tribunal s-a întins încet, încet, asupra întregii creștinătăți. Trăsătura principală a procedurii sale... era un secret absolut al informației judiciare. Opera inchișitorială cuprindea interogatorii sistematice aplicate asupra populației; închișoare perpetuă, arderi pe rug..."

Inchiziția a supraviețuit pînă în se-

PREPELEAC

de Constantin Toiu

colul al XVI-lea, mai ales în Spania și în Portugalia..." (extras din *Larousse*).

Încă nu a sosit momentul redactării unei istorii amănunțite asupra celeilalte forme de inchișitie, - politică, - pentru secolul nostru, măcar, cel mai imaginativ în exercitarea torturilor îndeosebi psihice îndreptate mai întîi împotriva cetățenilor germani și ruși, laolaltă, victimele de bază. Lăsînd la o parte popoarele mai mici, supuse cu de-a sila, cînd nu se întîmplă să nascocoască, ele singure, metode inchișitoriale superioare meșterilor din centrele politice principale.

*
* *

Masive, compacte, contrare oricărei arhitecturi transcendente menită să caute salvarea sufletelor prin avîntarea către cer a edificiului sacru, - *Escorialul* și *Kremlinul*, apăsate ca de o invincibilă gravitație ideologică ar fi, - după părerea unui politolog tînar și îndrăzneț, - potrivite înființării unor muzee paralele ale *Inchiziției* mondiale, religioase și politice de la origini pînă în prezent.

Am avea săli *Ignățiu Loyola*, cu *Exercițiile spirituale*, la *Escorial*. Tot aici, statuia sfîntului Laurent, - Lorenzo, - diaconul spaniol din secolul 3 după Cr., sărbătorit la 10 august, pus pe un grătar de fier, prima dată, se pare, sub jeratecul ațîtat și arzînd în timp ce ingerii din văzduh își agitau aripile spre a domoli fierbințeala grătarului. De aceea, - cum spuneam, - regele Filip al doilea le sugerase arhitecților săi să dea *Escorialului* forma uneltei gigantice în amintirea supliciuului. Ar mai fi și o *Sală Lorenzo*, tot așa, cum la *Prado* există o încăpere vastă *Goya*... Și cîte existențe umane glorioase nu s-ar mai evoca în sumbrul palat de la nord-est de Madrid... *E pur si muove?*... Acestea să fie, oare, cuvintele esențiale derulîndu-se fantastic la intrarea marelui *Muzeu al Credinței*... Dincoace, am avea istoria execuțiilor, personale, sau în masă, *Istoria Posedaților* ruși izbăviți de organele speciale ale Revoluției, de arhanghelii Dzerjinski și restul... într-o sală, anume, vizitatorii Muzeului ar putea citi reculeși mărturiile acuzaților slăvind cu toții regimul sever, nemilos însă cu odraslele răsfățate... Punînd o fisă, ai auzi la aparat și una din frazele istorice ale mareșalului Tuhacevski, căit...

armură. L-a apucat de-o ureche și l-a scos din grajd. "Tată, nu-l trage de ureche, că nu e el de vină." "Nu-l doare, tată. Ba, din contră, știe că-l necăjesc și-i place... Mîna omenească este în așa fel lăsată de la Dumnezeu ca să fie cînd caldă, cînd aspră, cînd iubitoare, pentru oricare animal și chiar pentru om. După mirosul și transpirația ei, animalul îl simte pe prieten ori pe dușman și, uneori, pe câte un fraier ca tine..."

În timp ce tata-mi vorbea, Costică mergea semeț și calm către camioneta lui. "E mai dreaptă judecata și simțirea animalului decît a omului. El le socotește ca daruri firești, lăstate de la Dumnezeu. Omul, în schimb, se împăunează cu ele și le măsluiește. Omul e răzbunător și perfid, minte, ucide și înșeală. Animalul e iertător și răbdător, dar nu uită. El numai se apără, nu se răzbună. Are alte puteri de cunoaștere. Cum te porți cu el, așa îl ai: frate sau dușman, așa îți răspunde. Îți respectă

dragostea, cîntea și omenia, dacă le ai."

Ne aștepta. Tata l-a împins cu spațele spre hulubele ridicate, vorbindu-i calm: "Hai, Costică, hai căluțul tatei, hai... Tată, dar nu e căluț, e măgar... Un fel de căluț, dar cu franzele la urechi..." și continua să-i vorbească: "Acum, înapoi..., bine, tată, bravo..." și-l mîngăia pe franzele, apoi, către mine: "Acum, punem șleurile, unul pe stînga, pentru cea, și unul pe dreapta, pentru hăis". După ce a închis pe hulube chingile, mi-a dat căpăstrul să i-l pun eu." Căpăstru' i-l tragi pe cap... Nu așa, nu-i pui în gură decît atunci cînd ești gata de plecare. Oricare greșeală îl derutează, ai înțeles?". "Da, Harap Alb", am zis eu, și Costică a început să ragă. "I-auzi, e de acord și el". Cînd i-am închis cataramelile hamului și după ce i-am dat zăbala, l-am sărutat pe botul umed, moale și cald în răcoarea dimineții..." Așa, tată, să-ți simtă mirosul". Ne-am urcat și am pornit. Mă

uitam cu coada ochiului la tata, care-mi lăsase hăturile și mă învăța cum să conduc. După cum îi luceau ochii și după cum îi aluneca glasul, într-un fel anume, îmi dădeam seama că e fericit, mai ales cînd a început să cînte încet și să mă mîngăie pe cap. Atunci am văzut minunea: Costică avea o cruce pe spate.

Mama ne aștepta, avea ochii umezi și purta un zămbet duios, îl știam, așa mă privea și pe mine cînd mă prefaceam că dorm. M-am dus repede să-i spun de minunea care-o văzusem:

- "Da, mamă. E un animal sfînt și-a fost ales de Domnul nostru Isus să-l poarte în spinare cînd a intrat în Ierusalim", și mîinile ei frumoase, cu degete lungi, s-au lăsat cu sfială în blana moale, ca o binecuvîntare. "Să ne trăiască. E un animal harnic, blînd și curat, poate prea răbdător. Cine știe ce suflet cucernic odihnește în el..."

Eminescu la tărâm de Pacific

- Convorbire cu OVIDIU IULIU MOLDOVAN -

TURNEUL spectacolului de muzică și poezie *Trecut-au anii...* în Statele Unite și Canada a fost inaugurat la Los Angeles, duminică 16 iulie, o zi care va intra în istoria comunității româno-americe, emoționată de puritatea versului, de profunzimea prozei, de sensibilitatea interpretării actoricești, de măiestria acompaniamentului muzical.

La tărâmul Pacificului am avut cu Ovidiu Iuliu Moldovan următoarea discuție:

Petra Vlah: Aș vrea să ne aducem aminte de Bucureștiul anilor '70, de teatru, de atmosfera încărcată de acea electricitate culturală deosebită.

O.I. Moldovan: Putem începe chiar mai devreme; noi, cei trei de față, Valeria Seciu, Ion Caramitru și eu suntem absolvenți ai promoției '64.

Petra Vlah: Așa le aranjează Dumnezeu, când e darnic răstoarnă cu generozitate sacul în același loc.

O.I. Moldovan: După absolvirea Institutului, am plecat fiecare unde am fost repartizați: Valeria la Cluj, Caramitru la Brașov, eu la Timișoara. În București nu se rămânea din principiu. În acea perioadă, teatrul și filmul au fost privilegiate, au beneficiat de un regim avantajos. S-au realizat spectacole antologice. Au fost anii în care a lucrat intens Ciulea, Penciu, Pintilie, Andrei Șerban; momente de mare eferveșcență teatrală, care urmau unei perioade de înăbușeală, o vreme mornă.

În '68 sau '69 a fost la București sesiunea Institutului Internațional de Teatru la care au participat importante personalități ale teatrului european. Existau tentații multiple, publicul era confruntat cu dificultatea alegerii, cu deruta obținerii. În același timp, pe scene diferite se jucau spectacole mari. Vizionând aceste spectacole de mare tinută, o importanță personalitate a teatrului internațional a declarat atunci: "la București s-a mutat capitala mondială a teatrului".

Petra Vlah: Pe bună dreptate. Aveam personalități remarcabile, regi-zori de primă mână, actori desăvârșiți; să nu îi uităm nici pe profesorii de teatru care au imprimat o notă de desăvârșit profesionalism studenților lor.

O.I. Moldovan: Am prins marea galerie a profesorilor de teatru. Mă gândesc la Marțian, Finți, Șahighian, mari pedagogi, oameni care au format o generație de actori prin ceea ce le-au sugerat, prin rigoare și mai ales prin îndemnul la cultură. Din păcate, la ora actuală se cam neglijează acest aspect. Profesorii noștri ne-au stimulat interesul spre citit, spre vers, spre poezie. Constat cu mâhnire că acest aspect a dispărut.

Petra Vlah: Mai multă poezie și poeți noi ca în ultimii ani parcă nu am citit niciodată în revistele românești. Nu toată producția este valoroasă, dar efortul poetic pare să fie în viață.

O.I. Moldovan: Așa este, poezia românească nu a fost niciodată în ade-vărat impas.

Petra Vlah: Decada '65-'75 a dăruit României poezia lui Marin Sorescu, Nichita Stănescu, Ioan Alexandru, nu avem de ce ne plânge. A fost o ușoară stagnare prin anii '80, dar se pare că trăim un fenomen de "renaștere".

O.I. Moldovan: Poeziei trebuie să i se faciliteze drumul către contactul cu publicul, altfel rămâne un fenomen elitist. După ce am făcut niște înregistrări din poezia lui Nichita, poetul ne-a spus: "Vă mulțumesc. Am crezut că poezia mea este ermetică și nu va fi receptată de public. Fără voi nu ar fi penetrat".

Petra Vlah: Interpretarea unei poezii deschide un drum spre înțelegerea ei, cu atât mai mult cu cât actorul de talent pune anume accente care implică lămurirea acelor nuanțe, uneori prea subtile sau prea absconse pentru receptarea lor de către publicul larg.

O.I. Moldovan: Noi am considerat că cel mai important lucru este cuvântul poetului. Nu am încercat să facem din poezie un spectacol. Rolul actorului este să interpreteze cu discreție și decență un dialog real între poet și cititorul acestuia. Actorul trebuie să aibe modestia de a facilita dialogul dintre poet și publicul ascultător. De multe ori se face greșeala de a folosi poezia pentru a crea un spectacol psihologic de virtuositate actoricească. Acest lucru omoară sensul major al dialogului, care este în primul rând cuvântul poetului. Timp de 25 de ani am fost consecvenți acestui principiu în spectacolele de poezie pe care le-am făcut cu Emine-

cu, Sorescu, Ioan Alexandru, Nichita Stănescu, Ana Blandiana. Considerăm că respectul sacru pentru cuvântul poetic este o profesiune de credință.

Petra Vlah: Ați simțit presiunea predecesorilor de a continua valoric opera lor?

O.I. Moldovan: A fost o responsabilitate. Am fost onorați să continuăm fenomenul teatrului românesc și să rămânem în limitele onestității și competitivității cu care ne-au obișnuit predecesorii. E greu când nu mai ai repere. Ne-am trezit puțin debusolați și ne-am văzut obligați să luăm pe umerii noștri responsabilitatea de a le continua drumul.

Petra Vlah: Ați făcut acest lucru cu desăvârșit talent și dedicație. Predecesorii pot fi mândri de voi. Să ne întoarcem la film.

O.I. Moldovan: Este un domeniu pe care îl cunosc bine. Am făcut peste 50 de filme. În cinematografie nu au lucrat valori regizorale de calibrul celor din teatru. Pe de altă parte, ai anticipat răspunsul meu. Un handicap important este tehnica rudimentară cu care s-a lucrat și încă se mai lucrează la Buftea și nu numai.

Petra Vlah: Îți mulțumesc pentru aceste momente de întoarcere în timp și mai ales pentru generozitatea de a ni-l dăruia pe Eminescu, nouă celor ce suntem, spațial vorbind, departe de pulsul României.

Convorbire realizată de
Petra Vlah

17 iulie 2000, California

CRONICA
PLASTICĂ

de Pavel
Șușară

Salonul internațional de gravură mică

IN imensa galerie a Coloniei de pictură din Baia Mare s-a deschis, în ziua de 26 august, expoziția din cadrul celei de-a doua ediții a Salonului internațional de gravură mică. După cum se știe deja, această acțiune face parte din amplul proiect artistic și instituțional pe care omul de afaceri Victor Florean, finanțatorul și proprietarul acestuia, l-a inițiat împreună cu artistul plastic Mircea Bochiș. De la un simplu simpozion de sculptură în marmură, al cărui scop imediat privea recuperarea simbolică a unei materii prime valorificate exclusiv în regim industrial, s-a ajuns în numai trei ani la proiectul unui muzeu privat de artă contemporană. Salonul de gravură mică, al cărui caracter internațional nu este doar unul de față, ci chiar specificul său cel mai adânc, este atât o formă de semnalare a unui loc și de solidarizare în jurul unei idei, cât și o sursă directă, rapidă și eficientă de îmbogățire și diversificare patrimonială. În absența, deocamdată, a unor spații amenajate muzeografic și a unor expoziții permanente, chiar dacă juridic Muzeul există, evenimentele periodice care se nasc în jurul Simpozionului de sculptură și în jurul Salonului de gravură premereg activitățile specifice și se substituie actului de educație și de comunicare pe care îl presupune obligatoriu existența oricărui muzeu. Subsumat, așadar, acestui proiect cultural și instituțional atât de ambițios și

de complex, Salonul internațional de gravură mică trebuie privit ca un fenomen unitar, în continuă mișcare, cu elemente care se transmit de la o ediție la alta prin structura lui interioară și prin însăși natura regulamentului, după cum fiecare ediție trebuie înțeleasă și ca un fenomen unic și irepetabil, ale cărui resurse de înnoire sînt inepuizabile. Mai întii, indiferent de ediție, el are o enormă capacitate de absorbție și un la fel de mare potențial de difuziune geografică. Atît la prima ediție cît și la cea actuală au participat peste cinci sute de artiști cu un număr de peste o mie cinci sute de lucrări, iar proveniența acestora a acoperit, practic, întreaga suprafață locuită a Pămîntului. Din Africa și pînă în America de Nord, din Extremul Orient în Orientul Mijlociu și de aici pînă în America de Sud, ca să nu mai vorbim de țările europene și de cele din imediata vecinătate, au sosit lucrări care se înscriu în cele mai diverse tradiții culturale și în cele mai neașteptate orizonturi tematice. Alături de aceste coordonate oarecum obiective, Salonul... rămîne neschimbat prin construcția lui subiectivă, adică prin normele pe care le-a impus și pe care și le-a impus: premianții sînt invariabil în număr de trei, iar premiile rămîn în același cuantum de 1500, 1000 și 500 USD. Difuzat pe Internet, atît în ceea ce privește componenta sa administrativă, cît și în formația narativă și vizuală care-i vizează

direct pe artiștii participanți, el poate fi evaluat nemijlocit, fără alți intermediari, și judecat simultan din perspective diferite. În linii mari, ediția din anul acesta se înscrie destul de clar în aceste coordonate generale, dar prezintă și acel fatal coeficient de imprevizibil și de noutate care diferențiază subtil o ediție de alta. În primul rînd, față de anul trecut, actualul Salon... este mult mai unitar valoric și, în consecință, nivelul său mediu este mult mai ridicat. Cu alte cuvinte, diferența dintre lucrările premiate, de pildă, și lucrările de fundal este acum sensibil mai mică, deși distribuția geografică este relativ aceeași. Doar numeric, de data aceasta, artiștii asiatici, chinezi și japonezi în primul rînd, sînt prezenți într-un număr mai restrîns. Această modificare a structurii valorice nu este nici întîmplătoare și nici inexplicabilă. Prin difuzarea informației și prin direcțiile în care juriul și-a orientat interesul în ceea ce privește acordarea premiilor, s-a văzut limpede care este nivelul proiectat, dar și realizat, al Salonului... În consecință, tot ceea ce inițial a fost participare complezentă sau doar simplă încercare a norocului s-a autoinhibat și a dispărut la cea de-a doua ediție. Premiile înseși, atribuite de un juriu din care au făcut parte și doi dintre premianții primei ediții, Anne Cathrine Nesa din Franța și Miek Coppens din Olanda, au fost mai dificil de stabilit tocmai din pricina acestei valori mult mai

apropiate și mai unitare. Din rîndul celor cincisprezece artiști nominalizați, dintre care patru sînt din Israel, iar prin acest fapt se poate spune că Israelul a dominat actuala ediție, au fost selectați pentru premii următorii graficieni: locul I, Leo Ray din Israel, locul II, Ana Elizabeth Lisboua Neguira Cavalcanti din Brazilia și locul III, Hachmi Azza din Germania. Ca și anul trecut, acordarea premiilor a avut în vedere, pe de o parte, capacitatea lucrărilor de a se face inteligibile, aptitudinile lor de comunicare, indiferent de zona de proveniență și de tradiția culturală pe care o poartă, iar, pe de altă parte, calitățile individuale, coerența lor interioară, înscrierea evidentă într-un sistem articulat de gândire plastică și de funcționare a limbajului. Dacă în prima ediție aceste exigențe au fost confirmate într-un spațiu oarecum restrîns, european în orice caz, la actuala ediție aria este mult mai largă și ea implică, așa cum s-a văzut, Orientul Mijlociu, America de Sud și Europa, însă cea din urmă printr-un artist care, după toate aparențele, vine dintr-o altă tradiție culturală. Ceea ce mai diferențiază radical Salonul... acesta de cel anterior este și faptul, care nu se putea întîmpla decît acum, că expoziția mare este dublată de o excepțională expoziție a premianților de anul trecut. Dar despre această expoziție, despre discursul ei de ansamblu și despre particularitățile fiecărui expozant, mai pe larg în cronica viitoare. ■

Haz de necaz

Michelle Pfeiffer și Bruce Willis în *Povestea noastră*

VARA aceasta pare să fi fost nu numai sezonul caniculei, ci și al comediilor de toate feburile - romantice, polițiste și... romantice. Copleșiți de atita umor și romanticism, nemaștiind unde să ne oprim mai întâi, am ales, mai cu intenție, mai din întâmplare, două dintre titlurile ce promiteau deconectare, amuzament: *Povestea noastră* și *Notting Hill*. Ambele pelicule beneficiază de nume cunoscute și plăcute publicului, ambele sînt centrate pe istoria unui cuplu, ambele sînt și romantice și comice (cel puțin la nivelul intențiilor), ambele promit zimbete (dacă nu hohote de rîs) și ambele presupun ceva lacrimi - căci, unde este vorba despre o oarecare doză de romanticism, lacrimile nu pot lipsi din schemă.

Cum în privința finalurilor nu ne mai facem de mult nici o iluzie (știm deja că un film care se respectă nu se poate termina decît în modul cel mai fericit cu putință), să aflăm cum au început cele două filme.

Referitor la *Povestea noastră* regizorul Rob Reiner spune că "ne-am gîndit să facem un film despre ce înseamnă să fii căsătorit cu cineva de multă vreme - care sînt avantajele și dezavantajele, dificultățile întîmpinate de cuplurile căsătorite". Care va să zică *Povestea noastră* este, în cel mai strict sens, povestea noastră, a tuturor și nu numai a eroilor de pe ecran. *Povestea noastră* tratează despre o căsătorie-căsătorie care nu eșuează după un an-doi acolo, ci după cincisprezece ani. Ceea ce ne face să ne întrebăm așa pur și simplu din curiozitate - există oare vreă diferență dacă relația se duce de ripă după un an sau după mai mulți ori important este faptul că, mai devreme sau mai tîrziu, într-un fel sau altul, se destramă (cu excepțiile de rigoare care, zice-se, întăresc regula)? În fapt întrebarea nu își are rostul de vreme ce avem în față un film american, iar realizatorii de dincolo de ocean, maeștri (uneori) în a spune o

poveste cu cap și coadă, nu își pierd timpul cu asemenea detalii. Tocmai de aceea în *Povestea noastră* subiectul ales este tratat cu pragmatism, fără încercări de a despica firul în patru. Pelicula este centrată pe epicul previzibil și pe descriptivismul strict necesar. Narațiunea îmbină prezentul cu trecutul amintirilor, scenele casnice se intersectează cu momente de monolog ale personajelor principale. Nu lipsește o umbră de umor spre a ne feri de lacrimi fără sîrșit, însă umbra rămîne umbră și nici gînd să se transforme în hohote de rîs. Așadar mai zîmbind, mai lăcrimînd asistăm la problemele cotidiene ale cuplului interpretat de către Michelle Pfeiffer - naturală, diafană

Julia Roberts în *Notting Hill*

dar și puternică, cum o știm dintotdeauna - și Bruce Willis - departe de giubșucurile sale eroice și salvatoare de vieți omenști din seria *Die Hard*, ori de hazul său nebun din diverse alte pelicule unde fie polițist, fie răufăcător, devenea la fel de simpatic. Să nu ne înțelegem greșit, simpatic este în continuare, căci ce ar fi Bruce Willis dacă i-ar dispărea farmecul peste noapte?

Simplu și pe șleau, *Povestea noastră* ne asigură că despărțirile într-o căsătorie provin numai și numai din prostiile zilnice de tipul "iar ai lăsat hainele aiurea", "nu te ocupi suficient de copii" și altele

din aceeași gamă. Realizatorii filmului afirmă că "spectatorii se vor vedea pe ei înșiși uitîndu-se la film. Se vor identifica cu personajele, vor rîde de ele... sau de ei înșiși... și vor înțelege mai bine ce se întîmplă cu ei". Vor înțelege sau nu, spectatorii își pot petrece două ceasuri în fața marelui ecran măcar spre a se consola că oricum... "moare și capra vecinului". În film capra nu moare chiar deloc, deoarece există Asociația pentru protecția animalelor astfel încît finalul este salvat și - surpriză! - cei doi nu se despart, ci își vin în simțiri și o iau de la capăt pentru următorii cincisprezece ani.

Altă comedie romantică este *Notting Hill*, film britanic la fel de romantic și de comic însă precum "fratele" său made in America. Cu un scenariu de Richard Curtis (autorul celor *Patru nunți și o inmortare*, nominalizat în 1994 la Oscar pentru cel mai bun scenariu original), cu Julia Roberts pe post de vedetă de cinema și Hugh Grant în rolul omului obișnuit de care vedeta se îndrăgostește, *Notting Hill* este un fel de "Cenușăreasă" în decor londonez și adaptată sîrșitului de mileniu. Prințul devine Prințesa pe de-a-tregul (anunțînd oare o nouă epocă a matriarhatului?), fata sărmană se transformă și ea într-un băiat frumos, cu ochi albaștri, patron de librărie cu profitul pe minus și astfel povestea-i gata. Se vîd, se îndrăgostesc, se mai întîmplă una alta pentru a nu se termina filmul într-un sfert de oră, se căsătoresc și trăiesc fericiți pînă la adinci bătrîneți. Ce poate fi mai tonic, mai romantic, mai atrăgător? Mai nimic îți vine să zici dacă...

...Basmele pentru adulți ar beneficia de ceva mai multă imaginație, căci se știe - în vreme ce copiii au nevoie de stabilitate, vor să audă aceeași poveste de nenumărate ori, adulții au o oarecare nevoie de diversitate. Sau poate că ne înșelăm noi și de fapt trăim într-o lume a copilăriei veșnice. Sau ne aflăm într-o lume cu adulți ce nu și-au consumat porția necesară de povești atunci cînd trebuia iar acum recuperează. Ori poate, cine știe, bunica le-a spus *Scufița roșie* de fiecare dată altfel și bieții de ei au rămas nedumeriți, refăcînd acum traseul altei vîrste și consumînd filme ce seamănă

unele cu altele ca două picături de apă.

...Dincolo de schemele arhicunoscute, ar exista o emoție, un fior ce țin de creație, creativitate. Dar nu, așa ceva este exclus din capul locului căci ar bulversa bunătațe de public, plătitor de bilete de cinema. Totul trebuie să fie simplu, clar precum lumina zilei, povestea ordonată cronologic pentru a nu crea confuzii - cine cu cine, de ce și cînd.

Dar să aflăm cum se naște o asemenea drăgălașă vacanță intelectuală. Cu surpriză și emoție aflăm că lucrul la scenariu a durat, nici mai mult nici mai puțin, decît patru ani. Scenaristul Richard Curtis mărturisește: "Cred că nu e deloc o idee rea să faci filme romantice după scenariu visate. În unele nopți de insomnie mă întrebam cum ar fi să apar la cina săptămînală din casa prietenilor mei la braț cu cea mai faimoasă femeie la vremea aceea, fie ea Madonna, Prințesa Diana sau Kylie Minogue. De aici a pornit totul. Cum vor reacționa prietenii mei? Care și de ce ar fi cel mai rezervat? Iată, deci, punctul de plecare: un anonim se întîlnește cu o persoană din lumea celebrităților. Cum va afecta acest lucru viețile lor?" Iată așadar cum se naște un film, deși mai corect ar fi cum se nasc unele (chiar dacă ele reprezintă majoritatea) filme. Ce face un om cînd nu are ce face - visează cu ochii deschiși. Rezultatul se numește *Notting Hill*. În mod evident putea să poarte alt titlu. De fapt de fiecare dată poartă alt titlu, numai scenariștii visează, pare-se, la fel. Fericite fături. Noi, mai puțin încîntați de unul și același vis în ipostaze diferite, ne uităm în jur, vedem filme și ne întrebăm retoric cîtă vreme putem scrie despre variațiuni pe aceeași temă. Curaj! Dacă ei sînt în stare, sîntem și noi. Ba chiar putem să facem și haz de necaz.

Miruna Barbu

DANS

Avanpremieră la "BucurEȘTi - VEST" 2001

MIȘCAREA coregrafică românească de dans contemporan a luat în ultimii trei-patru ani o amploare care îi permite să se integreze mișcării internaționale, nu numai, ca pînă acum, prin participarea unor coregrafi și interpreți la manifestări de peste hotare, ci prin încorporarea unei părți importante a manifestărilor de acest gen în interiorul hotarelor noastre. Acest demers se va numi *Festivalul Internațional de dans BucurEȘTi - VEST*, eveniment ce se va desfășura în primăvara anului 2001, în capitală, unde se află cei mai mulți creatori români ai genului.

Festivalul va fi "un adevărat maraton al dansului românesc și internațional", cum îl anunță organizatorii, cuprinzînd patru secțiuni: un atelier internațional, care să încurajeze dezvoltarea dansului contemporan în țările din Europa de Est și să ofere creatorilor din Europa de Vest prilejul de a intra în contact cu tipurile de cultură și artă din partea răsăriteană a continentului; apoi o secțiune de spectacole ale unor creatori din Elveția, Marea Britanie, Portugalia, Germania, Olanda etc. și o alta a unor coregrafi străini care au colaborat cu dansatori români și, în fine, prezentarea celei de-a doua ediții a *Platformei dansului contemporan românesc*, în prezența unui mare număr de programatori și directori de festivaluri din întreaga lume.

Pe lângă spectacole și ateliere de dans, vor avea loc și conferințe, întîlniri internaționale, expoziții de fotografii și afișe de dans, proiecții video etc.

Organizatorul acestei ample manifestări este *Fundația culturală Proiect DCM* și creatorul ei Cosmin Manolescu, și ea se realizează cu ajutorul *Fundației Elvețiene pentru*

Cultură ProHelveția, KulturKontakT (Austria), ArCuB - Centrul de Proiecte Culturale al Municipiului București, Institutul Francez din București, British Council și Centrul Cultural Ceh din București.

Mândru să fii aici, coregrafia Katharina Vogel

Secțiunea de spectacole EST-VEST se va deschide cu o creație de dans contemporan a cărei avanpremieră s-a desfășurat de curînd, pe scena Teatrului "Ion Creangă", sala Amzei, din București. Spectacolul este într-adevăr o creație internațională, la care au contribuit coregrafa Katharina Vogel din Elveția, compozitoarea și cântăreața Kristin Nor-

delval din Norvegia, dansatorii Mateia Stănculescu și Florin Fieroiu și actorii Alexandru Jitea și Dragoș Bucur din România, precum și dansatoarea Inna Shvartz din Rusia.

Coregrafa Katharina Vogel este o creatoare de mare sensibilitate, care investighează cu îndrăzneală direcții complet lipsite de spectaculos, dar declanșatoare de noi și nebanuite interpretări ale relațiilor interumane. În spectacolul ei de la București, intitulat *Mândru să fii aici (Proud to be here)*, și-a propus să cerceteze ce se află, de fapt, între fiecare dintre noi și celălalt: "un perete subțire, sau numai spațiul, timpul, pielea și conștiința".

Toate evoluțiile interpreților puneau în valoare gândurile coregrafei, prin cele mai simple mijloace cu putință, cele mai firești, cele mai obișnuite, de la simpla alăturare la îmbrățișare, de la alunecare la ciocnire, de la relația calmă la cea zbuciumată. Dintre toți interpreții cea care a înțeles cel mai bine intențiile coregrafei a fost Mateia Stănculescu, care și-a interpretat partitura coregrafică cu multă finețe, încercînd-o cu propria ei personalitate, evidențiată de o subtilă și expresivă plastică corporală. Regretăm că Florin Fieroiu nu a putut participa la spectacol, din cauza unui accident, sperăm fără nici o urmă neplăcută.

Trebuie să mai subliniem și contribuția importantă pe care au avut-o luminile realizate de Thierry Biolley din Elveția și mai ales vocea și efectele electronice create de compozitoarea norvegiană Kristin Norderval, care au creat o atmosferă în același timp intimă și misterioasă, propice temeii și desfășurării tuturor momentelor spectacolului.

Pe scurt, această avanpremieră care anunță evenimentul ce va avea loc în luna mai a anului 2001, ne creează speranța că *Festivalul BucurEȘTi - VEST* va fi la înălțimea așteptărilor.

Liana Tugearu

TELE-

COMANDO

România meritată

ARISTIDE BUHOIU a anunțat în presă că s-a despărțit de *Tele 7 abc*, iar conducerea acestui post de televiziune, că a renunțat la Aristide Buhoiu. Despărțire din care nici Aristide Buhoiu, nici *Tele 7* nu ies în pierdere. Vechiul realizator al *Drumurilor europene* a construit o grilă de programe de idei și cu oameni în majoritate "fumați", obținând un produs care i-ar fi provocat frisoane de încântare lui Ceaușescu. La *Tele 7 abc*, nostalgia vechiului regim naționalist-comunist găsește și găsește oazele unui trecut care depășește halucinant barierele timpului. Cu emisiunile lui Adrian Păunescu reinvie *Cântarea României*, cu cele realizate de Dan Diaconescu, vechi securiști pot poza în apărători ai adevăratelor interese naționale, iar în emisiunile lui Aristide Buhoiu supraviețuiește rețeta tv a anilor '70, cu tot cu idealurile politice ale vremii. Și pentru ca această regie să funcționeze bine, Ion Cristoiu realizează emisiuni despre "prezentul negru", la concurență cu Adrian Păunescu, pentru care, fie și involuntar, orice referire la ceaușism înseamnă o întoarcere la vremurile sale de aur, față de mizeria prezentului în care el face emisiuni la post de televiziune sărac și cam fără perspective. Aristide Buhoiu acuza *Tele 7 abc* că nu și-a îndeplinit obligațiile financiare față de el, atingând marele punct nevralgic al acestui post. În definitiv, Buhoiu a făcut o grilă de programe de comun acord cu conducerea, nu de capul lui. El a mizat pe un anumit public țintă, publicul alcătuit din cei 22% dintre cetățenii României care consideră că Ceaușescu a fost un mare lider al României - public care, teoretic cel puțin, consimte la întoarcerea în timp programată de Aristide Buhoiu, executată de Adrian Păunescu și servită de Ion Cristoiu. Adică, dacă mai răcăm puțin în trecutul trandafiriu al ceaușismului, un realizator de succes de emisiuni tv, Buhoiu, un redactor-șef de publicație care tăia și spânzura cu voie de la putere, Adrian Păunescu și un redactor-șef de supliment cultural, *SLAST*, ulterior la *Teatru*, Ion Cristoiu. Toți trei, din motive personale, nu par a se adapta la realitățile lumii actuale. Toți trei se luptă din acest motiv cu timpul, refuzând România de azi, care nu-i merită, de dragul României de ieri, pe care au meritat-o. (C.T.)

Vocația Apocalipsei

COMPLEXUL Cristoiu, așa cum s-ar putea formula sumar năzuința secretă către violență, morbidity și sălbăticie sexuală, a devenit, imediat după 1990, un fel de reper patrimonial pentru cea mai mare parte a presei scrise. Puține publicații au reușit atunci, în acel climat născut din absorbția realității într-un imaginar maladiu și grotesc, în acel spațiu al disoluției sufletești și morale, să ofere informații corecte și să angajeze opinii și atitudini coerente. În timp, lucrurile s-au mai așezat. Criteriile unui profesionalism sever, pe care, de pildă, un ziar ca *Adevărul* sau venirea lui Nistorescu la *Evenimentul zilei* le-au impus pe piața presei, au cam trecut bordelurile de găini, rezervațiile de vampiri și toate clonele carpatine ale lui Bokassa, fie în umbră, fie în inventarul privat, pentru uz nocturn, al lui Cristoiu însuși. Dar cum în lume nimic nu piere, ci totul, dacă nu se transformă, atunci sigur se transferă, aceste atrocități, cu tot cu voluptatea și cu cinismul care le însoțesc, au trecut în mediile vizuale. Dacă romanticul Cristoiu povestea doar cum castitatea unei găini, abia intrate în pubertate, a fost iremediabil stricată, joi, 15 martie 1992, de către un soldat psihopat, dezertor din armata otomană și împușcat la Vidin, de dragul simetriei, tot într-o zi de joi și tot pe data de 15 martie, dar în 1878, două importante posturi de televiziune, *Pro Tv* și *Antena 1*, au, acum, în 2000 fix, o viziune mult mai aplicată și mai convingătoare. *Știrile Pro Tv* de la ora 17, alea de la care știi totul, se transformă zilnic în cel mai halucinant carnagiu, într-un adevărat măcel medieval, iar bieții prezentatori, altminteri zîmbăreți cu fățarnicie și agramăți cu măsură, se preschimbă și ei subit, sub ochii îngroziți al celui care vrea să afle măcar câte ceva din acel *totul*, în ciocli galciali, dacă nu chiar în brancardieri excedați de efortul și de privescerea de după retragere. Crime odioase, incesturi, sinucideri, violuri de copii, violuri și ciopîrțiri de babe, alături de multe altele din aceeași categorie, constituie materialul exclusiv al acestor „știri”. Iar informațiile sunt invariabil însoțite de cadavre în bălți de sînge, aduse repetat și cu multă voluptate în prim-planuri agresive, de mame cernite, de copii costelivi și cu ochii zvîntați de ațita plîns. Aceste nenorociri există cu adevărat, dar ele sînt manipulate la *Pro Tv* în așa fel încît trec practici cotidiene și generalizate în România de astăzi, iar o asemenea perspectivă pare să procure multiple bucurii se-

crete și să devină, pentru coordonatorii de programe, inepuizabile surse de excitație. Cum tot sursă de excitație, dar pe versantul celălalt, al participării ipocrite și al suferinței de PVC, însă nu mai puțin voluptuoase și ele, este acest gen de evenimente și pentru Antena 1. Pentru Alessandra Stoicescu, de pildă, nenorocirile din lume au devenit un soi de reflex condiționat și, de cum o pălește reflectorul în ochi, după ce face o demonstrație de gimnastică facială mai ceva ca bietul clown Siminică, începe cam așa: - *Adelin, mai respiră cineva pe Kursk, ce fac mamele soldaților, Putin și-a cerut scuze, spune-mi, n-a murit nici un scafandru norvegian, Laura, ce se întâmplă pe Domogled, cît s-a mai întins incendiul, mai există ceva din rezervație, s-a accidentat grav vreun pompier, a, numai puțin la o mînă..., dar de vipere, a fost mușcat cineva, Lucica, e mare focul de pe Tîmpa, spune-mi, te rog, nu mai e nici un alt incendiu în jurul Brașovului, aaa.. sunt trei, deci, cite case din apropiere au ars, ceva morți s-au mai înregistrat de curînd, cam ce număr de animale au fost carbonizate în ultimele ore?* ș.a. m.d., ș.a.m.d.

Acest comportament mediatic, pe jumătate neprofesionist, pe jumătate cinic și imoral, demonstrează, totuși, ceva, anume duplicitatea noastră și în ceea ce privește natura aspirațiilor: de ochii lumii visăm integrarea europeană, iar în intimitate curțăm Apocalipsa. (P.Ș.)

Butonul de alarmă la Marius Tucă Show

UNII dintre invitații lui Marius Tucă la emisiunea acestuia de la *Antena 1* suferă probabil de o formă ascunsă de masochism. Altfel sunt greu de înțeles întrebările și remarcile insultătoare ale gazdei. Când folosește limba literară Marius Tucă e de o stângăcie adesea ridicolă, nimerind greu cuvintele, chiar și atunci când le are în față scrise pe foaie. Încercările sale de a fi expresiv la acest nivel lingvistic sunt mai întotdeauna prețiozități de personaj din Băieșu, încercat de rău de înălțime. Tucă își maschează vertijul cu "aaaa-uri" grave și cu încruntări inchizitoriale care vor fi părănd semne ale îngrijorării sale pentru soarta țării. O explicație mult mai simplă e că echilibristica lui precară pe sârma stilului înalt îi smulge aceste produse verbal-faciale ale temerii pentru sine. Fiindcă de îndată ce scapă de această corvoadă primejdioasă și trece la limbajul "băieților de băieți" din cartierele în care poliția nu prididește cu raziile, Tucă devine radios și pare în largul său. Bancuri suburbane, agresivități verbale de tot soiul, intimități grosiere nu-i clintesc de pe scaun pe invitații săi, persoane cu pretenții, care se complac în rolul de victime ale lui Marius Tucă. Aleși ai nației se lasă la cheremul obrăznicilor tot mai necontrolate ale realizatorului. Unii pentru a vorbi la televizor, alții pentru a-i explica *domnului Tucă* dedesubturile vreunui dintre prea numeroasele fapte diverse din politică. De curînd, invitat la *Marius Tucă Show*, Teodor Meleșcanu, președinte de partid și proaspăt candidat la președinție a răspuns bărbătește întrebărilor lui Tucă. Mai exact l-a pus la punct ori de câte ori acesta și-a permis să i se adreseze cu familiarități de cărciumă sau cu întrebări nedemne, de tip "Doamna Felicia face politica partidului?". Dl. Meleșcanu l-a strunit politicos, avertizându-l că îl lasă să vorbească singur, dacă nu se astîmpără. Și bineînțeles că atunci când a apăsător pe butonul de alarmă al realizatorului - frica de a-și pierde invitatul - acesta s-a domolit până la proporții rezonabile. Aviz invitaților. (T.C.)

OCHEAN

de Paul Miron

Noapte - zi - noapte

NOAPTEA spre vineri a fost de pomina. Încercam să adorm, dar gândurile farmițate alungau somnul salvator. Din cealaltă odaie respirația regulată a înaltului meu tovarăș de cale lungă, și mi se părea că pamîntul întreg, oameni, dobitoace, flori și copaci respiră odată cu el.

Se întâmpla cîteodată ca prietenii mei să bea o măsură mai mult de nectar din fructele gradinei Eden. Cupele de aur sau de argint le aducea cel mai harnic locuitor al catului de sus, Regele Ludovic cel Sfînt. El le spăla, le usca și le păstra într-un trezor bine păzit. La asemenea petreceri suprapropite din vorba lor - sau să zic a noastră? - afli prăpăstii: evenimente care nu intră niciodată în cronică așezămîntului nostru, ocolesc scrisul și preferă șoapta. Tremuri de spaimă cînd se descriu atențate, răzmerițe și acte de nesupunere. Judecata e scurtă; pedeapsa, cel mai des, la moarte. Cînd ne venea mințea la loc și gîndeam limpede, ne apăsa umilînța și părerea de rău că tocmai pe noi, elita paradisiacă ne-au înșelat negurile iadului. Și chiar iertați eram supuși regulei care ne obliga să muncim în plus 24 de ore pe săptămîna pentru răsкупărarea vinei; 100 ore de latină, meditație sau corvezi la bucătărie sau dormitoare.

Culcat în patul cald care îmi speriasomnul, auzii pași mărunți apropiindu-se. Misteriosul musafir se străduia să nu facă zgomot. Se oprea în răstimpuri, adulmecînd primejdia. Trecu pe lîngă ușa noastră, o deschise și făcu o inspecție de la pat la pat. Eu mă prefăceam că dorm, dar el m-a dibuit. O voce sugrumată mă preveni: "Dormi, viteazule, ca să nu adormi pentru totdeauna." Leși tiptil din odaie și-l auzii cum deschide ușa de la camera Celui de Sus. Mă sculai să-l urmez. Luna răsări dintr-un nor. Îngrozit văzui că în mîna mică și delicată avea un jungher. Abia atunci îmi aminti cine era: tinerelul pe care îl mai văzusem de două ori (la paradă și pe marginea genunii), în preajma lui domnul cel elegant.

Luai cordonul de la halat și ca un cavalier din Pampas i-l aruncaii după gît. Abia mai răsufli. I-am spus ce îl aștepta, dar sînt dispus să-l iert și promit discreție pentru fapta lui, dacă îmi spune curat, cine l-a trimis. Nu știa numele, dar descrierea îi fu de ajuns să confirme bănuiala noastră: trimisul iadului.

Ne-am despărțit ca doi prieteni. Abia atunci am adormit. Dimineața, Cel de Sus mă întîmpină cu deosebită amabilitate: "Ce înseamnă tinerețea! Se vede după cum arăți la față, că ai dormit bustean." Analiza fiziognomiei mele matinală îmi înfipse iarăși un ghimpe în inimă. Amabil era Cel de Sus, dar ochii, ochii...

POLIROM

NOUȚĂ
septembrie 2000

François Furet

Revoluția în dezbatere

François Furet (coordonator)

Omul romantic

Jean-Paul Sartre

Existență și adevăr

Jacques Delors (coordonator)

Comoara lăuntrică Raportul către UNESCO al Comisiei Internaționale pentru Educație în secolul XXI

În pregătire:

Vladimir Tismăneanu

Încet, spre Europa. Convorbiri cu Mircea Mihăieș

Camelia Beciu

Politica discursivă. Practici politice într-o campanie electorală

Comenzi la: CP 266, 6600, Iași, Tel. & Fax: (032)214100; (032)214111; (032)217440
București, Bd. I.C. Brătianu nr. 6, et. 7, Tel.: (01)3138978
Timișoara, Tel.: 092/548785
E-mail: polirom@mail.dntis.ro

CARTEA
AMERICANĂ

prezentată de
**Andreea
Deciu**

PORNIND
DE LA VALÉRY

de Liviu
Ciocărlie

Supraviețuindu-ne nouă înșine

ÎNCHIPUIȚI-VĂ următoarea situație: un tânăr bărbat, dispunând de o splendidă sănătate dar preocupat totuși de menținerea în bune condițiuni a vigoriei sale, se decide să accepte oferta unui mare spital și centru de cercetare științifică de a-l ajuta să-și conserve tinerețea. Acest Dorian Gray al anului 2000 recurge la următorul procedeu: e supus unei intervenții chirurgicale în urma căreia creierul lui este divizat în cele două emisfere, fiecare urmând să fie transplantată într-un corp distinct, perfect asemănător din punct de vedere calitativ, dacă nu

speriată în egală măsură de un SF care promite/amenință să devină realitate?

Un experiment de reîntinerire precum cel descris mai sus comportă ceva mai multe aspecte problematice decît obișnuite *lifting* faciale. Ca experiment mental, așadar ca situație ipotetică, el e menit să deschidă discuția privind felul în care înțelegem concepte precum "identitate" și "supraviețuire". De întilnit îl întilnim într-o paradigmă de-a-cum devenită convențională pentru un anumit gen de reflecție filozofică: cea a așa-numitelor cazuri de fiziune identitară. În ce măsură mai este tânărul cu pricina una și aceeași persoană odată efectuată intervenția chirurgicală? Re prezintă A și B aceeași identitate, chiar dacă ele sînt persoane distincte? Raymond Martin, profesor de filozofie la universitatea din Maryland, College Park, este autorul unui studiu dedicat "supraviețuirii" și "responsabilității de sine", din care am preluat și exemplul de mai sus. Scopul acestui studiu nu este să ridice o întrebare, ori să propună o metodă, ci să descopere o subtilă punte de legătură între întrebări vechi, metode existente și uneori contradictorii, să reconcilieze răspunsuri și să propună nu atît o soluție propriu-zisă, cit mai curînd o cale de abordare a unor probleme care îi frămîntă în primul rînd pe filozofi, dar nu ne sînt complet străine nici nouă, muritorilor obișnuiți. Lecturile lui Martin sînt cu precădere empiriștii secolului XVII și XVIII, de care se dovedește la fel de apropiat în spirit ca și de contemporanii săi, filozofii analitici anglo-saxoni. Iar analiza sa pare inspirată în bună măsură din celebrele vorbe ale lui Voltaire, care se întreba cum ar fi dacă am reuși să ne supraviețuim nouă înșine, distrugînd ce avem mai rău și păstrînd doar ceea ce e frumos și bun în noi. Ce este cu adevărat important pentru fiecare din noi în parte, se întreabă Martin: să știm că va exista în viitor un sine care să treacă în ochii tuturor, inclusiv în ai mei, drept mine înșami, sau să rămînem mereu aceeași? Supraviețuirea sau identitatea de sine? Sau se reduce cele două la una singură?

În filozofia contemporană chestiunea supraviețuirii, formulată în termenii experimentelor mentale din categoria celor despre fiziune, aparține unui mai larg cîmp de probleme privitoare la identitate. Scepticismul lui David Hume a dat tonul unei tradiții importante în gîndirea occidentală, care consideră că a căuta să găsești și să definești *sinele* e fie imposibil (căci scotocind în noi înșine după acel miez misterios de identitate ne vom izbi totdeauna de un simplu amestec de senzații, ca foame, frică, frig, etc.),

fie complicat pînă la a conduce la aporii sterile (cf. Wittgensten sau Parfit, ca principali reprezentanți). Direcții de gîndire mai "optimiste" decît cea lansată de Hume apelează frecvent la elementul temporal al identității de sine, îndemnîndu-ne să căutăm, pentru a înțelege identitatea personală, un criteriu de stabilire a ei în timp. Teoreticienii americani precum John Perry, Harold Noonan, David Lewis, Peter Unger, sau Sydney Shoemaker pornesc de la un concept primitiv de persoană, un fel de manifestare instantanee a sinelui, pe care îl denumesc "persoană-stagiu", încercînd apoi să descopere care sînt reperele contiguității și unității între persoane-stagii nesimultane. Odată stabilite asemenea repere putem ști ce anume ține laolaltă mai multe persoane-stagii așa încît ele să formeze un singur individ. Dificultățile metodologice cu care se confruntă adepții acestei abordări, numită teoria reidentificării (reidentific o persoană-stagiu ca fiind contiguă și/sau egală cu cea de dinaintea ei) provin din însăși ambiguitatea conceptelor folosite. Cît trebuie să dureze un stadiu pentru a putea stabili că avem de-a face cu o persoană-stagiu: un minut, o zi, un an? Și la urma urmelor, care este noțiunea primară cu care operăm, pe care ne bazăm raționamentul, aceea de persoană, sau cea de persoană-stagiu? În funcție de cum răspundem la aceste întrebări, putem susține o abordare reducționistă, de tipul celei preferate de Derek Parfit, în viziunea căruia nu există persoană, ci doar persoane-stagii, sau o abordare non-reducționistă, care mizează totuși pe existența unui concept de persoană pe care își propune să îl definească ca reuniune de persoane-stagii legate între ele printr-o strictă cauzalitate psihologică (John Perry). Nevoite însă să lucreze cu noțiunea de persoană-stagiu și să furnizeze criteriile de continuitate între mai multe stagii ale aceleiași persoane, demersurile non-reducționiste propun de regulă două mari variante: cea a unei continuități corporale (sînt același individ în măsura în care corpul meu rămîne, în linii mari același, recognoscibil mie și celorlalți), sau a unei continuități psihologice, care de regulă apelează la memorie ca liant între mai multe manifestări identitare ale unei persoane (sînt același individ în măsura în care dispun de anumite amintiri care-mi permit să mă raportez la cine eram ieri și cine eram cu doi ani în urmă).

Raymond Martin se înscrie în categoria non-reducționistilor, dacă îi pricepe eu corect raționamentele. Conform tezei continuității corporale, tânărul din experimentul de mai sus și succedanele

Europa Centrală și Mitteleuropa

ÎN Europa Centrală, spune Valéry vorbind despre vise, "nu există persoană care să nu extragă în fiecare dimineață din bolgiile proprii niște enormități abisale, vreo larvă de formă obscenă, admirîndu-se (acea persoană) că le-a născocit" (I, 961). Este o observație pe care trebuie s-o comunicăm hulițului grup "A treia Europă".

Las gluma la o parte. De unde pînă unde, mă întreb în primul moment. Cum se pot face asemenea generalizări? După aceea, smulg țepii mototoliți ai orgoliului zonal și-mi spun că nu strică să aflăm cum suntem (cum eram) văzuți. La urmă, conced: nu e exclus să fie la mijloc și o parte de adevăr.

Deci noi, în Europa Centrală (asumîndu-mi riscul, nu iau în seamă deocamdată decât jumătatea transilvăneană a țării, componentă cîndva a monarhiei bicefale) producem, visînd, viziuni de coșmar. Nu ni se potrivește - românilor - decîd. Am fost noi parte componentă, dar am fost țărani, sau proveniți, fără mari schimbări de mentalitate, din țărani. Va să zică, sentimentul meu de a fi un spectator intern al Europei Centrale și nu un băștinaș al ei, poate fi extins. Europa Centrală, ca entitate psihologică și culturală, ca mit de asemenea, este un univers orășenesc. Nu unul al orașelor mici - Lugoj, Caransebeș, Lipova (din *Mara*) în Banat -, asupra cărora românii se revărsau în zilele de tîrg, sau locuiau în ele, ca meșteșugari, împreună cu alte nații și unde gura lumii, ca la sat, încă funcționa. Nu acolo se visau acele visuri enorm apăsătoare, de către acei oameni harnici și, seara, frînți de obosiți. Specificul imperiului și originea mitului provin din orașele mari - Viena, Praga, Budapesta, Cluj, Timișoara - unde pe români aproape că nu-i găseai. Orașe cu palate majestuoase, clădiri opulente, dar și străduțe obscure, cu mult ferment evreiesc, cu multă ură pentru evrei, multă spaimă a lor, cu dependență de o autoritate rigidă și obosită. O lume în soluție din care emana, ca pe canalele Venetiei, un vag miros de putregai. Orașe unde se creau capodopere crepusculare, individul își pierdea identitatea, iar Freud începuse să pătrundă în nevroza și în coșmarurile lui.

*

În 1895, Valéry observa ceea ce avea să aple, prea de aproape, secolul următor, și anume apariția unei "măreții noi și lipsite de fantezie" (I, 973) a Germaniei. O analizează în liniile ei mari, constată efortul tenace și potrivirea cu mentalitatea fiecărui individ: "O disciplină naturală

leagă acțiunea individuală germană de acțiunea țării întregi și ordonează interesele particulare în așa fel încît ele se însumează". Și o primă notație relativă la agresivitatea potențială a acestui proiect: orice concurență între germani încetează "de îndată ce străinul - dușmanul - este prezent".

Valéry admiră caracterul savant al întreprinderii, metoda, inteligența disciplinată, organizarea, planul bine întocmit. Sunt numai însușiri raționale. Ceea ce scapă minții lui franțuzești este organicismul irațional care a făcut ca străinul să fi trecut, în Germania, drept dușman.

După al doilea război mondial, calitățile contabilizate de Valéry n-au dispărut, dar nu mai sînt îndreptate împotriva altora. Dacă schimbarea se confirmă, iar jumătate de secol înseamnă confirmare, rezultă că istoria poate fi mai puternică decît natura sau, de ce nu, că nici nu există natura unui popor. Fapt este că organicismul, glasul sîngelui, al pămîntului par să fi dispărut. N-ar fi exclus ca ele să fie mituri, produse ale imaginarii, la un moment dat. Deci nu trăsături fundamentale inconturbabile, ci produsele unei elaborări, care pot să dispară cînd condițiile s-au schimbat.

Dacă-i așa, suntem direct interesați în chestiunea aceasta. Tema de casă pe care ar trebui să ne-o propunem ar fi de a realiza o relație cu maghiarii similară celei postbelice dintre germani și francezi. La baza operației poate să stea ideea că nu există defecte și calități, că datele constitutive nu au o orientare intrinsecă, ci pot fi orientate benefic sau nociv.

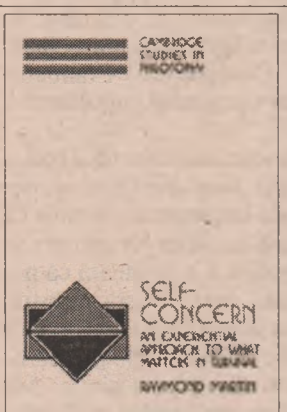
E o părere care dă mai multă importanță relației dintre elemente decît esenței lor. Se poate obiecta că pierderea de esență duce, în istorie, la declin. E posibil, dar o asemenea perspectivă poate îngrijora un imperiu și nu un popor cu o istorie nefericită ca a noastră. Noi nu avem nimic de pierdut dacă încetăm, o vreme, de a ne concentra asupra "esenței" noastre, a românității (preocupare ea însăși de origine istorică nu foarte veche, nu moștenită de la traci), pentru a ne preocupa de *relațiile* noastre externe, cu vecinii în primul rînd, și de a nu-i mai vedea pe conaționalii noștri de altă etnie ca avînd o altă "natură". Dacă relațiile vor fi bune, ne vom putea cultiva *specificul* nu ca pe o armă, ci ca pe o monedă de schimb.

Generalizată în toată zona, Mitteleuropa (vis de expansiune) va înceta să existe și va rămîne numai Europa Centrală, definitiv.

sale A și B constituie persoane diferite, în vreme ce adepții tezei continuității psihologice însă îi reduc pe cei trei la unul singur. Cine are dreptate și cine se înșală? Martin se străduiește în această carte nu atît să găsească adevărul, cît să scoată la lumină premisele fiecăruia dintre răspunsuri, precum și utilitatea unei asemenea abordări. Problema identității, definită în chip de continuitate în timp între mai multe persoane-stagii, are la origini profunde implicații metafizice și religioase, ne spune Martin. Încă de la Platon, care credea în nemurirea sufletului ca substanță imaterială, gîndirea occidentală a șovăit să pună semnul egal între identitatea de sine și cea corporală. De la Iluminism

pînă în vremurile noastre principalii filozofi dispuși să-și bată capul cu chestiunea identității au fost, în marea lor majoritate, și filozofi ai religiei sau chiar teologi, preocupați prin umare de problema învierii, a vieții de după moarte, a justiției divine, care nu poate atinge decît fapături "recuperate" cumva. Meritul lui Raymond Martin, deloc mărunț, este de a re-stabili o legătură explicită între o teorie a identității și viziunea pe care o avem asupra morții. Ființa umană nu e capabilă de reprezentări autentice ale propriei sale limite, spune Thomas Nagel, un alt nume des invocat de Martin. Moartea este anularea unui orizont infinit de posibilități care definește sinele fiecăruia dintre

noi, de aceea nu putem fi în diferenți la gîndul propriei dispariții, cel puțin fără a ne trăda o bizară schismă interioară. Teama de moarte l-a forțat pe om, în istoria sa, să-și fabriceze iluzii ale unei posibile continuări *după*, ale unei regăsiri a sinelui în absența invelișului său trupesc. Dar se întreba oare muribundul înspăimîntat dacă supraviețuirea, sau învierea sa pe lumea cealaltă (sau oricum am vrea să amendăm teologic ideea) nu presupune o asemenea modificare de identitate încît cel care supraviețuiește e de fapt altul? Pînă la urmă, la asemenea întrebări cartea lui Martin nu oferă răspuns. Însă răspunsul contează poate mai puțin decît însăși profunzimea întrebării.

Raymond Martin, *Self-Concern. An Experiential Approach to What Matters in Survival*, Cambridge University Press, 1998, 169 pag.

identice, corpului pacientului inițial. Cele două persoane astfel obținute dețin fiecare în parte toată încărcătura psihologică de amintiri, experiențe, intenții, dispoziții, etc. a individului care au fost la origine. După operație corpul tinărului (acel corp de dinaintea operației) este distrus, iar locul personajului în cauză este luat în întregime de una dintre cele două persoane create artificial, să-i spunem A, în vreme ce a doua "jumătate", B, este menținută într-o stare indusă de comă fără vise. Între creierul lui A și creierul lui B este conectat un miruscul dispozitiv menit a transfera orice fel de activitate neuropsihiatrică de la A la B, astfel încît deși total inconștient B să dispună la o eventuală trezire de întreaga încărcătură psihologică a lui A, de toate gîndurile și senzațiile pe care le încearcă acesta. Tânărul nostru, devenit A, își duce liniștit viața, bucurîndu-se poate de exact aceleași întâmplări și experiențe de care s-ar fi bucurat și dacă nu suferea intervenția chirurgicală. Însă dacă în împrejurări nefaste el suferă un accident în urma căruia își pierde viața, B poate fi trezit și el va continua existența lui A exact din punctul în care aceasta s-a oprit. Pentru tinărul nostru e de ca și cum viața nu a încetat niciodată. Operația nu l-a făcut nemuritor, dar i-a dublat existența. Oare e puțin lucru, mai ales pentru făptura veacului nostru, entuziasmată și

PÁL NAGY

Despre Ioan Cușa și alți români

SCRITORUL, traducătorul și tipograful Pál Nagy din Paris este unul din reprezentanții importanți ai avangardei internaționale contemporane.

S-a născut în 1934 la Salgótarján (Ungaria). Și-a început studiile la facultatea din Eger, însă în 1956 a părăsit Ungaria și s-a stabilit la Paris unde a obținut diploma de profesor de franceză. Împreună cu câțiva prieteni a publicat în 1962 revista "Magyar Műhely" (*Atelier maghiar*), în maghiară, care apare astăzi la Budapesta, și o revistă de avangardă în franceză cu titlul "d'atelier". În 1964 a publicat la Paris un volum de nuvele în maghiară (*Speranță, ani în șir*), romanul *Trântorii din Hamstead*, în 1968, (anul următor a apărut traducerea franceză cu titlul *Les Fainéants de Hampstead*). Au urmat apoi volumele în maghiară *Monologium* (nuvele, 1971), *Modernitate, literatură contemporană* (teorie literară, 1978). În 1980 a participat la publicarea de către grupul "d'atelier" a unei noi ediții a poeziei lui Mallarmé *Un coup de dés jamais n'abolira le hasard*, pe baza unui spalt corectat de autor, descoperit de către membrii grupului. Urmează în maghiară două volume de teorie literară: *Postmodern, puncte triunghiulare: Lyotard, Habermas, Derrida* (1992) și *Genuri noi ale literaturii* (1995). În 1998 i-a apărut un volum de texte-imagini după textele-video cu titlul *phoné*. Pál Nagy publică de asemenea revista video "p'ART", colaborează la Collège International de Philosophie din Paris. Traiește la Paris și la Budapesta. În 1998 a ținut un seminar special despre scriitorul Szentkuthy Miklós, la Universitatea din Budapesta. Rezultatele acestui seminar au fost transcrise în eseul intitulat *Textul inaccesibil (Palimpsest Prae)*, 1999). Convorbirea de față a avut loc în anul 1998 la Budapesta. Publicăm mai jos o parte din dialogul nostru cu scopul de a aduce un omagiu poetului și tipografului Ioan Cușa decedat la Paris, în 1981.

Jenő Farkas: Din 1956 ești în Franța, te simți acasă la Paris?

Pál Nagy: Îmi place foarte mult Parisul.

Cum ai ajuns să-i cunoști pe principalii reprezentanți ai intelectualității franceze?

Se știe prea bine că asta nu vine de la o zi la alta. Prima dată intri în contact cu operele lor. Eu citeam cu regularitate revista "Tel Quel", care la prima vedere părea destul conservatoare și estetizantă, însă avea idei incendiare. Îmi amintesc că am citit cu foarte mare plăcere studiul lui Jacques Derrida *La Pharmacie de Platon* din numerele 32 și 33 din "Tel Quel" (1968). Printre autorii mai apropiați de vârsta mea, l-am urmărit cu mare atenție pe Derrida. Pornind de la dialogul între Platon și Socrate, filozoful francez demonstrează că, dacă folosim exact limba, ea ne este comoara cea mai de preț, însă ea poate și învenina. În 1968 mi-am cumpărat prima lui carte și de atunci îi urmăresc cu mare delectare itinerarul spiritual. În acel timp revista noastră ("Magyar Műhely") apărea la Paris.

Nevasta ta era franțuzoaică, ai obținut o diplomă de profesor de franceză, l-ai citit pe Derrida, și... ai scris în maghiară. În 1968 ți-a apărut primul volum în maghiară. Cum ai trăit în această duplicitate?

Eram convins că de scris poți să scrii doar în limba ta maternă.

Mai ești de aceeași părere și astăzi?

Astăzi, nu. Atunci când învățasem prima limbă străină, credeam că scrisul este strâns legat de limba maternă. După cum ai spus, nevasta mea era franțuzoaică, aveam o diplomă de profesor de franceză, deci am învățat bineșor limba. Am folosit și eu "metoda nemijlocită" cum îi spuneam noi, și imitam schemele folosite de nevasta mea. Între timp, cu toții scriam în maghiară, pentru că și acasă ne pregăteam pentru a deveni publiciști. De pildă, prietenul meu Márton László a publicat înainte de 1956 (acum este în Algeria, însărcinat cu afaceri). Deci în '56 ne aflam exact în momentul de debut. Prin urmare ne părea normal să ne folosim de maghiară. În Occident apăruse, la Londra, "Irodalmi Újság" (*Revista lite-*

rară), sub redacția grupului condus de György Faludy, pe urmă revista se mutase la Paris și a fost condusă de către Tibor Méray, dar și alte reviste în maghiară precum "Katolikus Szemle" (*Revista catolică*) de la Roma, "Látóhatár" (*Zenitul*), "Új Látóhatár" (*Zenitul nou*) de la München, cea din urmă condusă de József Molnár și Gyula Borbándy. Astfel, am avut unde trimite scrierile noastre. Prima mea nuvelă a apărut în "Új Látóhatár". Însă, asemenea fiecărei generații, noi voiam o revistă a noastră, și am reușit să scoatem primul număr din "Magyar Műhely".

Unde l-ai întâlnit pe Tibor Papp?

El a sosit mai târziu, trăia pe atunci în Belgia, iar Márton la Londra, unde a publicat cu câțiva prieteni revista "Eszmélet" care a avut unu sau două numere. Papp a editat la Liège o revistă efemeră în franceză cu titlul "Dialogue". Iar eu, împreună cu János Parancs (poet și traducător de mare prestigiu) frecventam facultatea doamnei Lanson pentru a ne face profesori de franceză. Francezii au plasat această facultate la Sorbona pentru a avea prestigiul cuvenit. Era la etajul doi, dacă îmi amintesc bine, și în pauze sau în timpul ferestrelor stăteam cu prietenii în cafenele de pe rue des Écoles, făcând tot felul de proiecte în legătură cu revista noastră. Cam așa s-a născut "Magyar Műhely". Prietenul meu Parancs a jucat un rol hotărâtor în publicarea revistei. El locuia în aceeași cameră cu Ervin Pátkai, un sculptor astăzi de renume mondial, care, student fiind, a câștigat de două ori marele premiu al Bienalei de la Paris. Are foarte multe statui din beton armat în orașele Franței și în alte părți ale lumii.

Cum te-a ajutat prietenul Parancs?

Prietenii lui erau mai mult artiști plastici și aveau mai mulți bani ca noi. O pictură, o sculptură se vindeau mai ușor la Paris. Deci Parancs ne spunea că el face rost de bani pentru primul număr al revistei. Între timp, noi participam la întâlnirile cu scriitorii maghiari din exil, de pildă la zilele Cercului Mikes Kelemen, la diverse serate literare. Vestea publicării la Paris a unei reviste literare s-a răspândit. (Pe atunci existau în Occident vreo zece reviste în maghiară). L. Márton a venit

la Paris de la Oxford, iar Tibor Papp de la Liège, căci pentru ei cel mai important era să fie redactori la o revistă. Primul număr a apărut la 1 mai 1962. Pe copertă am pus un 1 mare portocaliu. Nu trebuie să spun că mulți au considerat că noi vrem să sărbătorim 1 mai al comunistilor sau că Atelierul nostru este organul producătorilor de portocale. Membrii redacției erau T. Papp, L. Márton, J. Parancs, József Harczy, Imre Szakál și subsemnatul. E. Pátkai răspundea de aspectul grafic al revistei. La mijlocul anilor șaiszeci, Parancs a plecat în țară, L. Márton avea probleme familiale, în sfârșit am rămas cu T. Papp. Deci am fost nevoiți să învățăm meseria de tipografi, pentru că numai în așa fel puteam asigura apariția. Nu aveam altă soluție.

De unde vine titlul revistei?

Într-adevăr, s-a pus întrebarea de ce o revistă de avangardă împrumută titlul de la scriitorul László Németh. La început revista avea o orientare mai mult tradițională, iar conceptul lui L. Németh de "Atelier Maghiar" (Magyar Műhely) ne plăcea mult, pentru că și noi consideram activitatea de atelier ca fiind cea mai importantă. István Bibó a folosit de asemenea această noțiune, dar am aflat mai târziu acest lucru. Pe atunci noi ne îndepărtasem de L. Németh și ne-am apropiat de Lajos Kaszák pe care l-am descoperit în Franța. Înainte de 1956 auziserăm prea puțin despre el ca și despre literatura modernă franceză. Astfel a început transformarea Atelierului nostru, îndreptându-ne tot mai mult spre avangardă, spre modernism.

Structuralismul în ce sens v-a influențat?

Desigur pentru că i-am citit pe structuraliști. După mine structuralismul are o sumedenie de idei valabile și astăzi.

Structuralismul a despărțit, a deconstruit metodic lucrurile. Deși cu sinteza a rămas dator, dar aceasta este o altă chestiune.

Pentru că lucrurile nu mai puteau fi recompuse, nu se mai putea face vreo sinteză. Ei au creat analize remarcabile. I-am urmărit în revistele "Tel Quel" și "Change". Cea din urmă a fost coordonată de către Jean-Pierre Faye, iar prietena lui, Michou Ronat, o superbă franțuzoaică blondă, lucra la o teză de doctorat cu Noam Chomsky. Și noi o cunoșteam bine.

Între timp ați învățat meseria de tipograf...

Da. Între 1967-'68 am închiriat un spațiu mic într-o tipografie pariziană, și am instalat linotipul nostru cumpărat pe credit. Am pornit deci "tipografia" pe care a numit-o *Artis*. Am început să avem o clientelă a noastră. Ne-am ocupat doar de cules în mai multe limbi (franceză, engleză, germană, maghiară, dar și în română sau în poloneză). În tipografie lucra un domn Ghelțer, evreu rus în vârstă care emigrase din Odesa în timpul revoluției din 1917. Îi amintesc numele pentru că de fapt el era maistrul nostru. Înainte am frecventat, timp de trei luni, la o școală de tipografie a sindicatelor, dar nu ne-am însușit decât cunoștințe generale. Ghelțer a lucrat mult și seara, și când ne vedea că lucrăm cu două sau patru degete, venea și dădea peste mână cu ri-

gla... El era într-adevăr maestru, culegea în rusă cu o viteză incredibilă. Pe atunci culegea 10-12.000 semne pe oră, o adevărată performanță. Îi mergeau mâinile ca niște vârtelnițe. Noi ajungeam până la opt mii de semne în maghiara.

Este perioada când l-ați cunoscut pe Ioan Cușa.

Da. L-am cunoscut pe Ioan Cușa care aducea și el comenzi la tipografia Berezniak. Cu câțiva ani înainte, în calitate de student emigrant din România, Cușa era bursier al Europei libere ("étudiant indemnisé") și pentru a avea un câștig în plus, căuta clienți și comenzi pentru diverse tipografii. Însă el și-a dat seama că poate câștiga mai mult dacă face direct comenzi la întreprinderi pentru a executa lucrările de tipografie comandate de către clienții lui. Deci ne aducea și noua lucrări la cules. Pe urmă a creat o tipografie proprie, și fiind un manager excelent, în curs de zece-cincisprezece ani a făcut din această Compagnie Française d'Impression o tipografie importantă.

Au urmat evenimentele din 1968.

Timp de trei luni am făcut și noi grevă, forțați de împrejurări, pentru că tipograful nu ne-au lăsat să intrăm în clădirea tipografiei. Le spuneam că noi vrem să lucrăm doar revista noastră, dar pe ei nu i-a interesat Atelierul. După trei luni banca cerea ratele pentru linotip, iar noi nu câștigasem nimic. Am dat faliment și ne-am înțeles cu Berezniak ca în schimbul datoriei să îi lăsăm linotipul nostru. Astfel ne-am pierdut mașina. Cu un an sau doi înainte, Ioan Cușa își făcuse tipografia și imprima mai mult la comandă. Și el a început cu poezii, era și el emigrant ca noi, și ne-am împrietenit. I-am spus că, dacă în capitalism peștele mare îl mănâncă pe cel mic, să ne mănânce pe noi. Dar la început nu a vrut nicicum să ne înghită, deși Cușa ținea la maghiari. Și această simpatie are istoria ei. Originar din vechiul regat, Cușa a participat la mișcarea legionară. A părăsit România în 1948, când școlile confesionale au fost desființate. A participat la o acțiune de rezistență față cu poliția și până la urmă bineînțeles a trebuit să aleagă calea exilului. Mai întâi a reușit să fugă în Iugoslavia, dar, după cum povestea, și acolo a trebuit să se ascundă. Deși iugoslavii faceau paradă de "neutralitatea" lor, l-au arestat și Cușa a stat în închisoare de unde a reușit să fugă în Austria. A ajuns într-un lagăr austriac, având doar patruzeci de kilograme. Aici, în lagăr, a întâlnit un măcelar ungur, fugit din Ungaria. Acesta lucra la un magazin de mezeluri și îi aducea lui Ioan câte o bucată de carne sau mezeluri. Timp de câteva luni, măcelarul a reușit să-l pună pe picioare. Ioan ne-a povestit de mai multe ori că el fiind din Dobrogea (părinții lui s-au stabilit acolo venind din Macedonia), nu din Ardeal, i s-a inculcat ideea că maghiarii sunt dușmanii românilor. Iar acum un ungur îi aducea de mâncare, ceea ce l-a făcut să creadă că nu e adevărat ceea ce i se spusese. De atunci a început să-i stimeze pe unguri. Iar noi l-am convins și peștele cel mare l-a înghițit pe cel mic. Fiind un remarcabil om de afaceri, ne-a propus să facem în tipografia lui o secție de linotipie și el va cumpăra mașinile necesare. Însă timp de un an nu vom primi salariu și dacă reușim să demonstrăm că secția

de la Paris

este rentabilă, el o va dezvolta și ne va da salariile cuvenite. Noi am cerut să lucrăm cu jumătate normă. Unul din noi lucra de luni până miercuri, iar celălalt în restul zilelor lucrătoare. Astfel, cu Tibor Papp împreună, lucrăm cât un muncitor, ce-i drept fiecare primeam o jumătate de salariu, iar seriile sau la sfârșit de săptămână culegeam revista noastră "Magyar Műhely", lucru cu totul excepțional, și Ioan era conștient de aceasta. A acceptat această înțelegere iar noi, în tipografia lui românească, făceam o revistă maghiară.

Cum a trecut acest an de probă 1969?

A fost foarte greu. Am lucrat mult și am încercat să avem cât mai multe comenzi. Pe mine m-a întreținut soția mea franțuzoaică, iar pe Tibor prietena lui. După un an, l-am convins pe Ioan că linotipia e rentabilă. În acest timp am lucrat deseori în trei schimburi.

Ce materiale ați cules?

În primul rând cărțile și revistele românești pe care le publica Ioan. De pildă revista *Prodromos*. Anual scotea un singur număr ce avea sute de pagini. Culegeam de asemenea cărțile lui Mircea Eliade, mai ales romane, și operele lui Emil Cioran. Însă a trebuit să culegem și textele lui Nae Ionescu, promotorul spiritual al Gărzii de Fier și cele ale lui Corneliu Zelea Codreanu, conducător al Gărzii. Noi pe atunci nu prea știam cine a fost Nae Ionescu sau Codreanu, dar ne-a surprins faptul că în unele texte maghiarii erau huliți. Pe baza limbii franceze mai înțelegeam și noi câte ceva din română scrisă. În principal, la textele lui Codreanu am observat acest antimaghiarism. I-am spus lui Ioan, la care el a răspuns zâmbind: "Dar pentru voi nu e totuși ce culegeți. Astea-s treburi vechi". Îi era oarecum rușine că publica textele legionarilor.

Ați primit și voi câte un exemplar din aceste scrieri?

Da. Mai păstrez câteva din ele. Ne aflam într-o situație dificilă deoarece consideram această problemă ca fiind una de conștiință. Ne puneam întrebarea: culegem sau nu aceste texte? Însă ne-am dat seama că în calitate de tipografi, noi nu avem altă soluție decât să lucrăm, căci dacă noi culegeam numai textele cu care eram de acord, atunci trebuia să renunțăm la jumătatea comenzilor. Ne-am zis că vom lucra, dar să avem și noi interesul nostru. În zilele de sâmbătă și duminică culegeam materialele pentru revista noastră "Magyar Műhely", le puneam în pagină, făceam corecturile și urma rotativa. Filmele le făceau prietenii pe gratis și a trebuit să plătim doar rotativa. De fiecare dată am făcut un dosar de lucru (fără de care nu se putea lucra la tipografie) ce ajungea în final pe biroul lui Ioan. El ne chema în birou și ncepea pe un ton sever: "Măi, unguri de cîine, iată ce mi-ați făcut din nou, îmi veți ruina tipografia, iată o factură de mii de franci!". Pe urmă începea să râdă, rupea dosarul și scotea o sticlă cu whiskey: "No, haide să bem". În ciuda diferenței de vederi politice, noi am avut cu el relații strânse de prietenie, pot să spun chiar frățești, ce au ținut până la moartea lui, în 1981. Oricât de curios ar parea, Ioan Cușa a fost cel mai mare mecena al revistei "Magyar Műhely".

Ioan Cușa. Fotografie reprodusă din volumul omagial editat la Paris de prietenii săi, în 1984

În calitatea lui de ideolog sau politician, el ar fi trebuit să se țină departe de o revistă maghiară, însă avea spiritul democratic să sprijine la Paris o revistă maghiară. Ce-i drept, Ioan a publicat cărțile lui Codreanu sau ale lui Nae Ionescu dintr-o oarecare nostalgie. În schimb Monica Lovinescu și Virgil Ierunca, colaboratori ai Europei Libere, lipsiți complet de astfel de nostalgii, l-au considerat pe Ioan printre prietenii lor.

Ați făcut cunoștință și cu alți români din Paris?

Da, de pildă cu Dimitrie Bacu care lucra cu noi la tipografie și cu care am avut nesfârșite discuții politice și ideologice. El ne-a spus o dată: "Știți cât de mult vă invidiez pe voi, pe maghiari!". Dar de ce? l-am întrebat. "Pentru că românii sunt oportuniști, nu se țin de cuvânt, trec de o parte și de alta". "Monsieur Bacu, i-am spus, noi îi invidiem pe români" "Dar de ce?" ne întreba. - "Pentru că românii dacă nu sunt așa de vârtoși, iată că au reușit ca Ardealul să aparțină României". La care domnul Bacu râdea cu poftă. Mereu îl amenințam în glumă pe prietenul nostru Cușa că dacă nu se comportă cu noi ca lumea trecem și Debreținul de partea României să vadă și românii ce înseamnă "burghezul de Debrețin". Alt coleg la tipografie a fost domnul Jivan, un român din Ardeal. Ani în șir s-a purtat cu noi foarte politicos, dar distant. O dată, după o serbare de Crăciun, a venit la noi și a început să vorbească în maghiară. Ne-a povestit că nu-i plăceau ungurii pentru că în 1941 el a avut multe neplăceri din cauza lor. L-au și bătut. În Franța democratică lucrurile s-au schimbat în gândirea lui, iar după discuția aceasta am devenit prieteni buni pentru că eram cu toții adepții unei Europe unite.

Ai cunoscut vreun scriitor român mai important?

De exemplu, pe Mircea Eliade. El a venit de mai multe ori la tipografia lui Cușa, în timp ce noi culegeam cărțile sale, era un domn foarte simpatic și politicos. Cunoștea foarte bine franceza. Deseori m-am gândit cu invidie la acest gen de intelectual român, nu cel îmbibat de politică, ci cel care cunoștea în profunzime mai multe limbi și culturi europene. L-am văzut și pe Eugen Ionescu, dar pe el l-am întâlnit prin Ioan, mai ales la serate literare. Păstrez

Taras SEVCENKO

În cazemată

Dedic confracților mei

III
Totuna mi-e, de-n Ucraina
Sau alt'oriunde voi trăi.
În frig și-n lume tot străină
Mă vor uita sau pomeni,
Oricum, totuna îmi va fi.
Crescut-am tot în pribegie,
Plângând, muri-voi în robie
De nici un frate mângăiat.
Lua-voi tot ce-i de luat -
Nici urma urmei să rămână
În scumpa noastră Ucraină,
Pământul nostru, dar - străin.
Nu spune tata: măi băiete,
Înaltă ruga mai smerit,
Doar pentru Ucraina dete
Și viața-n chinuri, schingiuit.
Totuna mi-e, de în moliță
Odrasla lui mă va slăvi...
Totuna, însă, nu-mi va fi,
Când Ucraina, jefuită
De oameni hulpavi și ostili,
În vâlvătași va fi trezită...
Dar vai, totuna nu-mi va fi.

Testamentul

De-oi muri, aș vrea mormântul
Pe-un gorgan să-mi facă,
În mijloc de stepă-ntinsă,
'N Ucraina dragă.
Să vadă glia fără margini,
Ni prul și coline,
Cum își mână valurile
'N zbucium și-n suspine.
Iar când duce-va în mare
Dușmanilor sânge, -
Părăsi-voi munții, glia,
Înima mi-oi frânge,
Chiar la Dumnezeu voi merge
Să mă rog, de-i vrerea...
Dar pân-atunci eu nu-l cunosc,
Nu-i cunosc puterea.
Îngropați-mă, dar frângeți
Lanțurile toate,
'N sânge de vrăjmași stropiți-o,
Sfânta libertate!
Și-n familia cea mare,
Liberă în lume,
Pomeniți, în vorbă dulce,
Bună, al meu nume.
Pereiaslav, 25 dec. 1845

Ale mele gânduri, gânduri...

Ale mele gânduri, gânduri,
Cât sunteți de-amare!
Așternute-n triste rânduri,

o amintire bizară despre Ionescu. Avea deja o vârstă înaintată, și, intrând în librăria *La Hune* de pe Saint-Germain-des-Prés, s-a dus greoi până la vânzător și l-a întrebat: "Spuneți-mi, cărțile lui Ionescu se vând bine?"

L-ai cunoscut pe Dumitru Tepe-neag?

Superficial, pentru că Ioan aducea mulți prieteni la Evry, fiind foarte mândru de tipografia lui.

Maghiarii s-au interesat de activitatea voastră?

Cum să nu, mai ales securiștii. Ei n-au crezut că numai noi culegem și tipărim "Magyar Műhely". Pe vremea aceea revista putea fi citită în Ungaria, însă "partenerii" noștri erau convinși că pe noi ne sponsorizează Free Europe și

Pentru cine oare?

De ce nu v-a dus prin stepă
'N spulber vântul oare?
Iar amarul nu v-adoarme
Ca pe dragi odoare?

.....
Ale mele gânduri, gânduri!
Scumpe flori și-odoare!
V-am crescut cu gingășie,
Ce să mă fac oare?..

Catedrala Sf. Sofia din Kiev

Mergeți dară-n Ucraina!
Sfânta noastră țară!
Prin străini muri-voi singur,
Voi - cerși-veți iară.
Veți găsi un suflet mare,
Vorbă dulce-n toate,
Bunul adevăr găsi-veți,
Chiar și slavă, poate...

Bun venit urează-i, maică,
Scumpa Ucraină!
Cu hoinarele odoare
Fii cât mai blajină.
S. Petersburg, 1839

Nebuna

În zbucium Ni prul larg se zbate,
Vuieste vântul mai turbat
Și-apleacă sălciiile-nalte,
Ca munte val a ridicat.
Iar luna palidă apare
Și tot dispăre printre nori,
Parcă-i o luntre ce pe mare
Pe valuri lunecă ușor.
Când zorii zilei se-nfiripă,
Afară-i liniștea-mormânt,
Doar cucuvași în crâng mai țipă,
Iar frasinii troznesc pe rând.
S. Petersburg, 1837

**În românește de
Ivan Nepohoda**

Statele Unite. Iar cercurile din emigrație răspundeau zvonul că ne finanțează statul maghiar. Adevărul este că noi "am sponsorizat" Atelierul cu cele două mâini ale noastre, iar în afara abonaților singurul om care ne-a ajutat a fost Ioan Cușa.

După moartea lui Cușa ce s-a întâmplat cu tipografia?

Partenerii francezi ai lui Cușa au condus în continuare întreprinderea, noi am fost tolerați, dar a trebuit să plătim cheltuielile de apariție a revistei. Astfel am fost nevoiți să lucrăm mai mult.

Jenő Farkas

Farkas este profesor la Catedra de limbă și literatură română a Universității Eötvös Loránd din Budapesta.

Dino BUZZATI

Accelerarea

CÂND și-a dat seama pentru prima dată de acel fenomen, monseniorul Giacinto Pleora, paroh al Domului, avea cincizeci și șapte de ani impliniți.

Era într-o duminică. Liturghia ținută de el, de față fiind și cardinalul arhiepiscop, era pe terminate. Și Pleora se simțea mulțumit, aproape fericit, cuprins de un sentiment de împlinire și împăcare a cugetului.

Pe măsură ce slujba se desfășura, își dădea seama aproape fără să vrea de cât de perfectă era sfânta sa prestație. Nici vorbă de trufie. Știa foarte bine că totul se datora experienței, nenumăraților ani de liturghie, astfel că cel mai neînsemnat episod din epopeea liturgică îi intrase de acum în sânge. Odinioară, pe când era tânăr, trebuia să se concentreze intens ca să nu uite anume gesturi și formule, un efort istovitor, ce mai, acum însă, simțindu-se stăpân, totul era sigur, firesc și ușor ca respirația.

Artistul pe scenă știe din instinct când se realizează între public și el inefabila tensiune a succesului. Aproape la fel percepea parohul o misterioasă corespondență între el și mulțimea credincioșilor.

Un fel de extaz, o stare de grație, pe fundalul măreției altarului, al buclor de fum de tămâie printr piezișele raze de soare, ce le dădeau strălucire, și cascadele de sunete ale orgii. Gesturile sale erau desăvârșite, vocea gravă, predica înălțătoare, armonioasă, plină de sentiment. În acele minute, cu umilință mulțumi lui Dumnezeu ce-i îngăduia să-l slujească în nemărginita sa glorie.

Dar iată că liturghia luă sfârșit, tăcând corul și orga, cădelnițele se stinseră, și îndată ce rumoarea oamenilor plecând se făcu simțită și preoții oficianți se îndepărtară în cortegiu, pe altarul părăsit se întronă tristețea.

Dar, surpriză. Imediat ce intră în sacristia vastă cât o biserică în sine, parohul observă că toți participanții la slujbă, preoți, clerici și cantori, priveau mânioși încolo și încoace. O clipă îl zări și pe cardinal, înainte de a fi ajuns la coridorul arhiepiscopatului: până și pe chipul său, de obicei atât de blând și bun, se citea o umbră de antipatie; iar de-a dreptul furios părea tânărul secretar, don Terlizzi, ce-i ținea urma Eminenței Sale, mânați parcă de aceeași iritare, chiar dacă în proporții diferite.

"Ce se întâmplă cu ei?" îl întrebă în șoaptă pe don Sustinenti, decanul colegiului, ce ținea la el ca la un fiu. "Oh, monseniore - răspunse suflul acela curat. - Sunt emoționați, desigur. A fost slujba cea mai frumoasă a anului. Și nicicând n-ați vorbit atât de frumos."

Cuvintele lui don Sustinenti îi pătrunseră ca un balsam în inimă. Dar privirile îi căzură pe don Cerriola, cel mai zelos între canonicii: gîfția de mama focului, asemeni celui ajuns la capătul puterilor. Abia atunci o bănuială îi fulgeră în minte. Își ridică ochii la

orologiu: unu fără zece. Aproape trei ore de liturghie, deci. Îngrozitor. Nici odată nu se depășise spațiul celor două ore. Aveau dreptate să fie exasperați. Dar cum se făcuse că nu și-a dat seama? Și de ce o lungise în asemenea hal? Totuși nu zăbovisse, nu-și îngăduise licențe de nici un fel, făcuse comentariul evanghelic în limitele firești. Cum se explica o asemenea întârziere?

Nimeni nu și-a permis vreo observație. Și nici reproșuri. Totuși, din pricina ciudăteniei fenomenului, rămase cu un sentiment de jenă.

De atunci începu să fie atent ca așa ceva să nu se mai repete. Verificându-și faptele de zi cu zi, i se păru că sesizează un fel de încetineală în tot ceea ce făcea. Deși muncea cu dăruirea de altădată, orele zilei și ale serii nu-i mai ajungeau. Venea miezul nopții și el tot mai avea câte ceva de făcut. Și-acel ceva trebuia amânat pe a doua zi. Dar a doua zi datoria veche se adăuga la noile și numeroase sarcini și urgente. Care pe zi ce trecea deveneau o tot mai apăsătoare povară.

Poate că am îmbătrânit - se gândea el - poate e vorba de o pierdere de energie, nu reușesc să mai lucrez ca înainte, să fie de vină oboseala, să fie vreo boală la mijloc? Pentru o spovedanie nu-mi trebuia mai mult de un sfert de oră, azi am nevoie de cel puțin de două ori pe-atâta. Ca să redactez pastoralele cerute de arhiepiscop, aveam nevoie cândva de câteva ore, azi veghez toată noaptea și-n zori văd că n-am terminat.

Îl chemă pe medic și-i explică situația, se lăsă consultat. Medicul îl cunoștea bine și-și cunoștea și meseria.

"Monseniore - îi spuse - sunteți sănătos tun. O cură revigorantă, spuneți? Dacă insistați, v-o recomand cu plăcere. Dar la ce bun? Vă bucurați de o sănătate perfectă."

"Și-atunci cum vă explicați ca...?"

"E timpul. Și pentru dumneavoastră timpul a început să alerge."

"Vasăzică sunt bătrân?"

"La un moment dat al vieții, zilele încep să fugă mai repede. Ca, de pildă,

răurile. Curg liniștite și dintr-odată o iau la goană, tot mai tare și mai tare, până ce se prăbușesc în josul cascadei. Și cu noi se întâmplă la fel."

"Dacă am înțeles bine - zâmbi timid monseniorul - asta înseamnă că și pentru mine cascada se apropie, că firul vieții mi se scurtează văzând cu ochii."

"Nu neapărat. Nu există o regulă. Depinde de temperamente. Să ne gândim la râul ce încă de la izvoare, ca să zicem așa, are prezentimentul îndepărtatei cataracte ce-l așteaptă și preț de sute și sute de kilometri apele sale se tot trudesce. Pe de altă parte, mai avem și râul ce până în ultima clipă, până la câțiva metri de hâu, nu dă semne de oboseală și merge liniștit înainte ca și cum nimic n-ar fi. Totul e chestiune de temperament."

"E totuși un semn de bătrânețe, nu?"

"Nici asta nu se poate spune. Cunoșc tineri de douăzeci de ani..."

"Și leacul?"

"Leac? Când timpul a început să gonească și zilele se fac mai scurte și pare că în ele nimic nu se mai ține... nu, nu, e cu neputință să-l oprim..."

"Atunci și dumneavoastră, doctore?"

"Dacă și eu? Să tot fie zece ani de când mi-am dat seama de primele simptome. Și numai Dumnezeu știe cât am luptat împotriva curentului. Rezistă cineva? Cât despre mine, nu sunt decât un dop de plută, supt, târât vertiginos spre vârtoarea din urmă... Depărtată? Apropiată? Cine știe?"

"Și-atunci, dacă am înțeles bine, nu-mi rămâne..."

"...decât să vă resemnați, monseniore. Și înainte de toate să vă rugați lui Dumnezeu..."

El, poate..."

Nu a vrut să se resemneze. Dimpotrivă, s-a gândit că răul provine chiar din resemnare: dacă, în schimb, ar reacționa energic, fără să se lase surprins fie și o singură dată, timpul însuși s-ar da pe brazdă și zilele și-ar reveni la ritmul regulat de odinioară.

Zis și făcut. Dar ce osteneală. Mereu cu ceasul sub ochi spre a nu depăși limitele, mereu cu obsesia de a nu reuși să mai țină pasul. Și cu cât se gândea mai mult la asta, cu atât mai greu resimțea hărțuirea. Era de-ajuns o clipă de neatenție sau relaxare, o umbră de oboseală: îndată vrăjmașul, timpul cel blestemat, îi luneca printre degete și țâșnea, se rostogolea ca o avalanșă. Trebuia ajuns din urmă, priponit, înfrânat. De reușit, reușea monseniorul Pleora, dar după aceea abia își mai trăgea suflul. Atunci se întorcea la bănuiala că poate avea dreptate medicul, rezistența nu însemna decât să faci jocul dușmanului, istovindu-te peste poate; și cu cât ești mai ostenit, cu atât crește accelerația orelor, și odată cu ea, chinul. Poate că se cuvine prin urmare să nu lupți, ci să te abandonezi curentului și să-ți cruți energia, spre a o folosi în eventualitatea încheierii socotelilor, când genunea va da primele semne.

NUMAI că angajarea sa, ca și abandonul, aveau același rezultat. Ca atunci când trenul pornește și se aude un țacănit al roților la îmbinarea șinelor, după care altul și apoi altul și ritmul la început foarte lent se întetește din ce în ce, până când zgomotele devin atât de apropiate încât formează un singur sunet, un neconținut uruit, identic cu bubuitul apei printre stânci: deja monseniorul Pleora nu mai izbutea să discearnă o oră de alta, o zi de alta, într-atât treceau ele de iute, strâns înclieate într-o compactă masă uniformă.

Singurul lucru, medicul i-o spusese, era să se roage lui Dumnezeu. Slavă Domnului, îi mai rămânea măcar această nădejde. Singurul răgaz când parohul putea să-și regăsească cel puțin amintirea pierdutei seninătăți. Dar până când îi va fi îngăduit să se roage?

Îndată ce se trezea, în zori, dintr-un vechi obicei din copilărie, învățat de la mama lui, monseniorul Pleora spunea trei rugăciuni *Pater*, trei *Ave* și trei *Gloria*. Le învățase pe de rost cu o rapiditate miraculoasă, aproape ca pe un joc de cuvinte, fără să sară însă vreo silabă sau să modifice înțelesul. Nu cronometrare niciodată căci i se păruse necuviincios, trebuia să fi fost vorba de unul sau două minute, dacă nu chiar de câteva secunde. Totul pentru a se confrunta cu timpul.

Dar timpul nu știe ce e mila. Monseniorul Pleora se trezește în zori la șapte, coboară din pat, ingenunchează, își recită micile sale rugăciuni. Abia apucă să sfârșească ultimul *amen* și sună telefonul: cineva moare, cineva se naște, altcineva se însoară, altul are remușcări și toți au nevoie de el.

Monseniorul Pleora se trezește în zori la șase, coboară din pat, ingenunchează, își recită micile sale rugăciuni. E la a doua *Ave Maria*, când bătrâna Clementina navălește în cameră: "Monseniore, Monseniore, grăbiți-vă, pentru Dumnezeu. Eminența Sa e jos și v-așteaptă în mașină!" - "Dar nu era la zece întâlnirea?" - "E zece, Monseniore."

Monseniorul Pleora se trezește în zori la ora cinci, coboară îndată din pat, ingenunchează, își recită micile sale rugăciuni. "Pa..." începe el. Nu apucă să spună "...ter", că se și înserează.

Traducere de Geo Vasile

Dino Buzzati în fața unuia dintre tablourile sale

Călare peste timp

Nostalgii (nu numai) culinare

● Cu un an și jumătate în urmă, *România literară* publica, sub semnătura lui Mircea Anghelescu, o recenzie la cartea *Un fir de măr și cerul albastru* de Sanda Nănescu (pictoriță de origine română stabilită la Paris la mijlocul anilor '60). Volumul aparține "literaturii de frontieră" și este conceput ca un "roman epistolar", cu pronunțată tentă memorialistică, dedicat bucătăriei românești. Aceasta este folosită ca pretext pentru descrierea unor stiluri de viață, dar și a interferențelor între culturi. Lucrarea a apărut la Editura Cartea Românească la sfârșitul anului 1998, în excelentă traducere a Irinei Mavrodin și s-a bucurat de o primire foarte bună în rândul publicului și al exegeților din România.

Totuși, autoarea își dedica, în primul rând, volumul publicului francfon. Și, în fine, de curând, binecunoscuta editură pariziană L'Harmattan a publicat cartea *Un brin d'aneth et le ciel bleu. Imprécis de cuisine roumaine* de Sanda Nănescu. Mai mult, volumul inaugurează o serie, care se intitulează "Ecritures roumaines". Lansarea oficială a volumului va avea loc pe 26 septembrie a.c.

Bilanț pozitiv

● A 54-a ediție a Festivalului de la Avignon a înregistrat o cifră record de bilete vindute: 137.000, multe dintre spectacolele prezentate jucându-se cu casa închisă. Cu tot acest bilanț pozitiv, directorul Festivalului, Bernard Favre d'Arcier n-a putut furniza nici o informație cu privire la programul și datele ediției a 55-a din 2001, fiindcă perspectivele bugetare sînt încă incerte: statul francez și Uniunea Europeană, care finanțează Festivalul, încă nu s-au pronunțat cu privire la sumele pe care sînt dispuse să le aloce.

Nemulțumiri

● La cea de a 89-a ediție a Festivalului de la Bayreuth s-au înregistrat și huiduiri: o parte a selectului public și-a exprimat astfel dezaprobarea față de interpretarea tenorului german Wolfgang Schmidt în *Siegfried*. Și criticii i-au reproșat acestuia tendința de a urla mai mult decît trebuie și cîteva acute false. Dirijorul italian Giuseppe Sinopoli a dezamăgit și el, dar adevăratul măr al discordiei a fost punerea în scenă a tetralogiei lui Wagner de către germanul Juergen Flimm.

Pinocchio Benigni

● La doi ani după *Viața e frumoasă* și la un an după rolul jucat în *Astérix și Obélix contra lui Cezar* de Claude Zidi, Roberto Benigni ia din nou drumul studiourilor pentru un *Pinocchio* regizat de el, în care și-a rezervat rolul titular. "Sînt mai mult de șapte ani de cînd vreau să-mi văd nasul crescînd" - a declarat simpaticul italian.

Oskar Pastior, premiat

● După Premiul European de Poezie, obținut împreună cu Gellu Naum, Oskar Pastior a primit, la sfârșitul lunii august, prestigiosul premiu literar Walter Hasenclever oferit de orașul Aachen. Printre laureații acestui premiu merit să recompenseze merite artistice excepționale se numără Elfriede Jelinek, talentata și incomoda prozatoare și autoare de texte dramatice din Austria, poetul Peter Rühmkorf, dramaturgul și regizorul George Tibori. Poetul german original din România și stabilit de peste trei decenii în Germania a fost elogiat, cu prilejul decernării premiului, de către Peter Esterhazy, care l-a numit "un ne-

intrecut maestru al cuvintelor". Oskar Pastior face parte și din celebrul grup literar OULIPO. În curînd, Fundația Culturală Română va publica un volum cu totul deosebit, datorat lui Oskar Pastior: 33 de sonete de Petrarca, tălmăcite în proză în germană, volum ce apăruse în colecția Akzente a Editurii Hanser. Ediția română va cuprinde variantele originale în italiană, alăturate tălmăcirii germane a lui Pastior și puse față în față cu traducerea în română ale Etei Boeriu din Petrarca și ale Norei Iuga din Pastior. Un adevărat dialog plurilingv și plurisemantic și o premieră editorială pe care o așteptăm cu nerăbdare.

În drum spre Vest

● Jim Harrison s-a născut în 1937, la Grayling, Michigan. O dramă familială stă la originea întregii sale opere literare: pe cînd avea 21 de ani, tatăl și sora lui mai mică au murit într-un accident de circulație. A debutat cu poeme în 1968, dar gloria avea să vină abia în 1978, cu *Legendele toamnei*, cărui i-au urmat alte romane devenite best-seller-uri mondiale, precum *Dalva* și *Calea de întoarcere*. Nu a rezistat sirenelor Hollywoodului și a

lucrat ca scenarist, adaptîndu-și pentru ecran și propriile texte care au devenit filme de mare succes (*Legendele toamnei* cu Brad Pitt sau *O război* cu Kevin Costner). Mare iubitor de natură, de mîncare și vinuri bune, Jim Harrison își împarte acum viața între regiunea natală, Michigan, și Arizona, călătorind adeseori în Europa, în special în Franța, pentru a cărei bucătărie are o slăbiciune și a cărei literatură o apreciază din tinerețe. Ultimul său volum apărut recent în Franța, la Ed. Christian Bourgois, *În drum spre Vest*, e o culegere cu trei nuvele de peste 100 de pagini fiecare, de inspirație autobiografică.

A PLOUAT mult la Stockholm în vara care a trecut. Ploaia produce o anume accelerație a gândirii și a dorințelor. Se spune că suedezii cumpără mult cînd plouă. Eu, în schimb, scriu mult. Așa s-a făcut că am ajuns departe cu cartea mea despre Stockholm. Capitolul despre regele Carol al XII-lea, de exemplu, aproape că s-a scris singur. Îl vedeam pe rege în toți norii rupți de fulgere. A trebuit să mă plimb puțin prin ploaia cu sulii ca să scap de această obsesie - mereu cu gândul să mă întorc la masa de scris și să regătesc aceeași atmosferă a cărții.

Am traversat Sveavägen și la intrarea unui magazin alimentar mi-am auzit deodată numele. O femeie tânără cu ochi albaștri mă privea prietenos. "O karolină", mi-am zis. S-a prezentat: Tina Nordborg Folin, fiica profesoarei Dagmar Falck, de la Universitatea din Lund, strălucită romanistă și cunoscătoare a limbii române. Ca și mama ei, Tina are legături profunde cu România - vorbește românește, a fost căsătorită cu un român și are o fiică din această căsătorie. Acum este unul din șefii Muzeului Armatei din Stockholm, și cu propriile mâini a modelat fețele karolinilor (*karoliner* = soldații lui Carol al XII-lea), dîndu-le viață în atmosfera autentică a muzeului. Tina mi-a povestit despre apropiata ei călătorie în țara în care m-am născut. Nu-mi venea să-mi cred urechilor: Asociația voluntară "Carolus rex revivat", creată de generalul locotenent Åke Sagrén, va reface călătoria regelui din Pitești până la Stralsund (vechea Pomeranie suedeză) în numai 14 zile, ca acum 285 de ani. Pentru a arăta într-un mod realist că și oamenii din zilele noastre pot realiza performanța regelui. Dar și pentru a întări contactele cu armatele respective și organizațiile lor ecvestre. Cai și călăreți în uniforme de karolini vor străbate călare mai multe țări, pornind din Pitești: România, Ungaria, Austria, Germania, până la Stralsund.

Regele Carol al XII-lea, despre care Voltaire a scris o carte celebră în care se spune că a fost omul cel mai extraordinar din istorie, fusese învins la Poltava (1709) și se retrăsese la Bender, în Moldova. În 1713, el se hotărîse să se întoarcă în Suedia, după 15 ani de absen-

ță. La începutul lunii noiembrie 1714 și-a strâns soldații, 1500 de karolini, la Pitești. Sultanul i-a "împrumutat" bani și o escortă pompoasă, dar regele, din motive lesne de înțeles, a preferat să călătorească incognito, cu doi însoțitori, deghizați în "căpitani". Până la urmă cu un singur însoțitor, a străbătut 2400 de kilometri călare, în numai două săptămâni. Acest lucru e considerat și azi ca una dintre cele mai strălucite isprăvi cavalești din istorie. Călăreți suedezi, români și maghiari îl vor personifica pe rege și pe însoțitorii săi. Traseul pe teritoriul României, pentru a cita numai orașele mari, este următorul: Pitești, Sibiu, Alba Iulia, Cluj, Zalău, Mărghita, locuri prin care vor trece "noii karolini" și unde vor schimba caii. Forțele armate din România, Ungaria, Austria și Germania vor ajuta la realizarea acestei performanțe cavalești peste timp. Cavaleriștii vor dormi numai patru nopți în pat. Proiectul este finanțat de întreprinderea Ericsson.

CAROLUS REX REVIVAT

Întîlnirea cu Tina Nordborg Folin care va participa la această neobișnuită călătorie în calitate de traducător a fost urmată de o nouă vizită la Muzeul armatei din Stockholm unde am studiat îndelung mașinile de război ale karolinilor, în marea lor majoritate create de Emanuel Swedenborg pentru regele său. Am admirat din nou chipurile roșcovane și blonde ale soldaților care au staționat un timp chiar în regiunea în care eu mi-am petrecut copilăria, la bunica mea, Filofthea. Plimbarea mea prin ploaie, în loc să atenueze obsesia pentru "eroul voltairian", a făcut ca să mă apropiu și mai mult de el și să-mi pun iarăși întrebarea pe care mulți și-au pus-o deja: oare ce s-ar fi întîmplat dacă regele nu ar fi fost înfrînt la Poltava...

Dar chiar dacă s-a întors în țara lui înfrînt, ca să moară peste patru ani, Carol al XII-lea totuși trăiește mereu tânăr. Statuia lui din centrul capitalei suedeze îi atrage chiar și pe rasiștii ignoranți, de ziua morții regelui, fără să știe că lui îi plăcea să vorbească mai ale latina și să trăiască în străinătate, unde își petrecuse o mare parte din scurta sa viață. Statuia are o mână ridicată avertizînd viitorul pentru tot ce poate veni din acea țară din răsărit pe care el, disperat, încercase s-o cucerească.

Gabriela Melinescu

„Cavalerii teutoni” - o nouă versiune

● În această perioadă de vacanță, regizorul polonez Jaroslaw Zamoja își selectează actorii pentru o nouă versiune cinematografică a romanului *Cavalerii teutoni* de Henryk Sienkiewicz, prevăzută să aibă premiera în primăvara 2002. "Îmi place cinematograful epic, dinamic, acțiunea care să reușească să emoționeze, și cartea lui Sienkiewicz furnizează o excelentă materie pentru acest gen de film. Vreau să-l duc pe spectator în

secolul al XV-lea, să-i trezesc nostalgia după valori cavalești precum onoarea, încrederea, tot mai greu dacă nu imposibil de găsit azi, în viața lor cotidiană" - și-a justificat cineastul alegerea. El nu se teme de comparația cu ecranizarea precedentă, a lui Aleksander Ford, din 1960. "Am văzut acest film pentru prima oară cînd aveam 6 ani și m-a impresionat foarte tare. Dar au trecut 40 de ani. Cinematograful de azi e diferit de cel

de atunci. Deci eu vreau să reiau totul din punctul de vedere al unui tînar contemporan. Ford se concentra pe evenimentele istorice, eu vreau să pun accentul pe personaje". Aceste personaje vor fi interpretate de tineri actori necunoscuți, ce vor urma timp de cîteva luni niște cursuri pregătitoare, în care vor studia contextul istoric și moravurile epocii, vor învăța să călătorească, să se lupte cu sabia, să-și poarte cu naturalețe costumele.

Prin povestirile lor

Pe mai multe pagini din *ORIZONT* nr. 8 ne e prezentat în avanpremieră încă un volum realizat de grupul de antropologie și istorie orală al Fundației "A treia Europă", condus de Smaranda Vultur - *Germanii din Banat prin povestirile lor* (Ed. Paideia). Cronicarul s-a oprit asupra acestui punct din sumarul ce conține multe texte foarte bune (un interviu al lui Calin Petcana cu prof. Günter Figal de la Universitatea din Tübingen, elev al lui Hans-Georg Gadamer, intitulat *Gadamer, între adevăr și metodă*; încă un fragment, al 9-lea, din eseu lui H.-R. Patapievic, *Note despre "omul recent"; Tortura politică în secolul XX* de Ruxandra Cese-reanu; *Elita culturală română și problema identității naționale* - comentariu de Victor Neuman la o carte cu această temă a sociologului maghiar Pászka Imre, apărută la Budapesta, și pe care am dori să o citim și în românește; un articol polemic al lui Livius Ciocârlie) fiindcă a citit și i-au plăcut grozav cele două volume anterioare coordonate de Smaranda Vultur. *Istorie trăită, istorie povestită* (Ed. Amarcord, 1997), având ca temă experiențele de viață ale deportaților în Bărăgan din 1951-56, și *Lumi în destine* (Nemira, 2000), cu mărturiile despre relațiile interculturale din zonă - interesează și impresionează atât prin informație, cât și prin adevărul uman relatat nemijlocit, cu o autenticitate pe care doar banda de magnetofon o poate conserva. ● Despre proaspăta carte de la Paideia, care n-a ajuns încă în librăriile bucureștene, aflăm din recenzia Otiliei Hedeșan că, fiind "o treabă nemțească", adică făcută după toate rigorile științifice, conține, în afara interviurilor, și trei studii de factură antropologică și de imagologie etnică, semnate de Rudolf Gräf, Valeriu Leu și de coordonatoarele. *Orizont* ne prezintă fragmente incitante din ele. Astfel, Smaranda Vultur, în *Despre buna folosire a memoriei*, după ce își justifică demersul prin importanța pe care o are pentru viitor acumularea unei arhive de istorie orală, scrie: "ceea ce te frapează și cucerește ascultând biografiile personale este extraordinara explozie a diversității experiențelor, atitudinilor, trăirilor și investițiilor

identitare și în cele din urmă a vieții însăși cu ritmurile ei mai lente, tihnite, bine așezate sau cu cele brusc bulversate, dramatice, intense, cu întâmplările ei triste sau vesele, renăscând recuperator, vindcător din memorie. Prilej pentru cei care povestesc de a se descoperi altfel decât au fost sau credeau că sunt, de a-și regândi relațiile cu cei care sau alături de care au trăit, de a se lăsa imortalizați ca într-un cadru de tablou în propria lor poveste, din care vor privi la fel de enigmatici ca dintr-o fotografie spre cei ce se vor grăbi să caute a intra în posesia adevărului lor launtric." Iar faptul că și-a ales ca temă germanii bănățeni nu e un oportunism dictat de discursul proeuropean, care sprijină ideea de interculturalitate, ci e "redescoperirea unei tradiții și valorizarea ei, în dauna unei morale a luptei oarbe pentru supremație și dominarea celuilalt. E vorba de un nou cod în termenii căruia e gândită relația cu celălalt, fondat pe o cultură a diferenței, învățată și bine exersată, pe care memoria generațiilor care ne-au precedat ne-o amintește pe tonul cel mai cuceritor, cel al faptului de viață trăit în mod firesc, destins, îmbogățitor, fără agresivitate ideologică, fără ifos. Exact așa cum ne-ar plăcea să o trăim și să o întemeiem pe durata lungă."

● În paginile de proză ale numărului l-am găsit pe multitalentatul nostru colaborator Pavel Șușară (critic de artă, poet, gazetar, prozator și altele) cu o naștronică ce poartă titlul *Povestea povestitorilor* - un experiment literar postmodern virtuos (și deloc virtuos) pomind de la coroziva poveste a lui Creangă. Cum ceea ce am putut citi nu e decât primul capitol dintr-un volum în pregătire, nu ne-am putut da seama dacă miza acestei "jucărele" licențioase e mai mult decât o parodie spirituală, plină de aluzii și referințe contemporane. Oricum, performanța stilistică e remarcabilă, iar faptul că inteligentul și rafinatul nostru coleg s-a delectat scriind-o - evident. ● Cum n-am găsit drept exemplificare un fragment cu care să nu ne șocăm cititorii și fiindcă tot a venit vorba de rafinament ludic, le oferim acestora poemul lui Șerban Foartă ce poartă drept titlu un semn de întrebare: "Unde mor servitorii, valeții/cameristele cu care domni s-au /intersecat în treacăt sau/ de-a foarte lungul vieții?// Unde s-a dus, bunăoară,/ scoțianul lui Kant (care, -n cinci./ il ținea să se scoale, zilnic, la cinci),/ să agonizeze și moară?// Unde, valetul de-o viață al dlui de Talleyrand,/ Bastide, cel leal ca un conetabil de Franța,/ dezaprobând mezalianța/ prințului cu madam Grand?// Unde mor, unde mor credincioșii/ ilustrelor case,/ fanaticii fetelor simandicoase/ și-ai taloanelor roșii?// Ce face-se, oare, cu-atâta credință ciudată/ când scris e ca totul să cadă ntr-o rână;/ spune-mi, servitoare bătrână, bătrână,/ ce-a fost odată ca niciodată?".

Manualul de întrebuințare a ziarelor

Vădit lucru, mișcările politice ale ultimelor zile îi găsesc din ce în ce mai nepregătiți și pe cei mai încercați editoria-liști. Însă, cum editorialistul scrie, dar nu se predă, încercările sale de a explica momentul se văd contrazise la mai tot pasul de mișcări imprevizibile individuale sau în grup ale politicienilor. În fond, se dau explicații *ad-hoc* pentru mutări *ad-hoc*, dar în același timp editorialistul, care pare a avea și propriile sale calcule politice, face și mici sau mai mari operațiuni de convingere a cititorilor săi încotro să-și îndrepte alegerea. Uneori aceste operațiuni

Cooperativa meșteșugărească a Parlamentului

TREI sferturi dintre anunțatele epopei politice, de la dl Ciorbea încoace, au ajuns niște schițoșoare ca pentru răposata *Urzica*. Ultima, a d-lui Remeș, are măcar meritul unei combustii rapide. Adevăratul Partid Liberal se clădește pe fundația unui partid de apartament, Liberal-Monarhist, care există doar pentru că n-a dispărut. Și n-a dispărut fiindcă nu ia nimeni la puricat toate aceste partide din care nu mai există decât sediul și părinții lor fondatori.

Cind dl Ciorbea a înființat ANCD-ul său era greu de crezut că partidul său avea șanse de a intra în Parlament la aceste alegeri. Dar nici dl. Ciorbea nu părea să-și facă mari iluzii în această privință. Dacă mi-aduc bine aminte, fostul primar și premier vorbea de construirea unui partid de viitor, adevărat Creștin-Democrat. Dl Ciorbea a dat, la despărțire, în țărâniști, cu acel patetism vizionar cu care, ca premier, într-o zi anunța că nu pleacă de la Palatul Victoria, iar a doua zi că nu mai poate sta acolo. Acum, dl Ciorbea s-a întors în Convenție mai mult ca fiul rătăcitor decât ca lider de partid aflat pe picioarele lui.

Dl Radu Vasile, rămas fără funcția de premier, s-a consolat părăsind PNȚCD-ul împreună cu un număr de parlamentari ai partidului. Apoi și-a făcut partid, intrând în combinație cu un pitoresc personaj politic, Cornel Brahaș. Rezultatul, Partidul Popular, tot așa: planuri de viitor mai îndepărtat, partid modern etc.

În această privință, pediștii care l-au urmat pe dl Babiuc, cind s-a iscat ruptura din acest partid, s-au dus cu toții pe urmele sale la liberali, nu s-au mai încurcat cu un partid nou.

Plecările din APR, precipitate, au dus la nașterea unei Inițiative care nu mai are cind să devină partid, dar care probabil că își negociază soarta cu vreun partid dintre cele existente.

Iar epopeea politică anunțată de dl

Virgil Magureanu, pe vremea cind PNR-ul său de-abia ieșise din găoace, s-a metamorfozat într-un cor al scăpa-taților, după fuzionarea cu PUNR-ul, dar mai cu seamă după ce candidatul la președinție al nou-născutei Alianțe Naționale a devenit dl Marian Munteanu. Ca și dl Magureanu, fostul personaj central al *Pieței Universității*, dl. Munteanu, a rămas cu mica sa legendă de pe vremuri, dar s-ar putea să aibă probleme și cu stringerea celor 300.000 de voturi pentru a deveni candidat oficial. Dl Munteanu și-a contorsionat legenda în evoluția sa ulterioară, încit majoritatea celor care vedeau în el un personaj charismatic în '90 și-au schimbat punctul de vedere. Așa se întâmplă că foștii "golani" nu prea mai vor să audă de el, iar adversarii *Pieței*, membrii ai Alianței Naționale, au început să-și dea demisia în căutarea unei combinații personale mai sigure.

S-ar putea spune, după această scurtă punere în pagină, că politicianul autohton face planuri grandioase de viitor atita timp cit speră că ele i-ar putea aduce rezultate palpabile imediate. În momentul în care vine proba imediată a alegerilor, cu perspectiva de a nu intra în Parlament, el își ia adio de la promisa epopee și se mulțumește cu un loc eligibil pe liste (aproape) oriunde s-ar afla acest loc.

În anii tranziției politicianul a căpătat, la noi, o conștiință profesională de manufacturier, în toate ipostazele posibile, de la cea de șef pînă la cea de ucenic promițător care și-a făcut propria sa clientelă. Acesta e poate principalul motiv pentru care riscul unei eventuale noi construcții politice e abandonat de dragul unui loc în cooperativa Parlamentului. Iar pentru alegători efectul e că se simt dacă nu trădați, cel puțin nedumeriți de evoluția favoriților lor, care una le-au promis și cu totul altceva fac.

Cristian Teodorescu

Pentru cititorii din străinătate

Puteți face abonamente direct la redacție, la tarifele de 104 \$ S.U.A. pe an pentru țările europene și 130 \$ S.U.A. pe an pentru țările extra-europene. Plata se poate face prin C.E.C. la dispoziția Fundației "România literară" pe adresa Fundația "România literară", București, Of. poștal 33, c.p. 50, cod poștal 71341, România sau prin dispoziția de plată a sumei în contul 251100296100089 deschis la Banca Română pentru Dezvoltare (B.R.D.), Filiala Pipera, București, caz în care vă rugăm să ne trimiteți pe adresa redacției, în plic, o copie după dispoziția de plată și adresa dvs. completă. În sumă sînt incluse toate cheltuielile poștale și de expediere. Se pot încheia și abonamente pe un trimestru sau un semestru, pentru o sumă proporțională.

România
literară

Calea Victoriei 133, București, sector 1. Telefoane: 650.62.86; 650.33.69.
Fax: 650.33.69. Luni, marți, miercuri, joi: 13-19; vineri: 9,30-13.
Abonamente în 2000: 3 luni - 65.000 lei; 6 luni - 130.000 lei;
1 an - 260.000 lei. ISSN 1220-6318

Tipărit la
IMPRIMERILE MEDIAPRO

24 pag - 5.000 lei
La redacție: 4.000 lei